AN NASIONAL RI

115 Hal

VI:-
161

HOE ATJEH TE ONDERWERPEN

DOOR

W. A. COBLIJN,
Gepensionneerd Kolonel van het O.-I. Leger.

's-GRAVENHAGE,
DE GEBROEDERS VAN CLEEF.
1893.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

Perpustakaan
Museum Nasional Dep. P.&K.
Tanggal : 18-1-1988
Asal · Usul No. A973/80

Gedrukt bij Ruijgrok & Co. te Haarlem.

When work of this kind is to
be done, it should be done promptly.

Reeds 20 jaren voert Nederland oorlog om het bezit van Atjeh en nog kan het einde van dien rampzaligen krijg op verre na niet voorzien worden. De oorlogstoestand aldaar verbetert zich voor ons niet, wordt in den laatsten tijd zelfs hoe langer hoe slechter. Gaat het zoo voort, dan zal die oorlog slecht voor ons eindigen, zullen wij dien strijd moeten opgeven en zou de voorspelling, dat de Atjeh-oorlog voor ons het begin van het einde zal zijn, wel eens tot vervulling kunnen komen. Wij moeten daarom met al de kracht die in ons is ervoor zorgen, dat wij dien oorlog op eene voor ons prestige in den Indischen Archipel waardige wijze eindelijk tot een goed einde brengen.

De oud Vice-Admiraal Ten Bosch zegt[1] dat er een „fatum" op den Atjeh-oorlog rust. Op elken oorlog, die slecht gevoerd is geworden, waarin grove fouten zijn gemaakt, die staatkundig niet goed is ingeleid, en waar een waanwijze politiek *steeds* datgene meent te kunnen doen, wat alleen door het zwaard kan gedaan worden, op zoo'n oorlog rustte altijd schijnbaar een „fatum", eene noodlottige voorbeschikking. Het zoogenaamde oorlogsgeluk, dat de ééne veldheer zou bezitten en de andere niet, heeft de eerste voornamelijk te danken gehad aan zijne grootere karakter-eigenschappen en meerdere bekwaamheden, in het algemeen aan betere omstandigheden om den oorlog te voeren. Groote veldheeren

[1] P. Ten Bosch, Oud Vice-Admiraal. De sluiting der Atjehsche kust.

hebben altijd oorlogsgeluk gehad, en mocht al eens een enkele maal de godin van het geluk een groot veldheer haren rug hebben toegekeerd, en zijne minder degelijke tegenpartij hebben toegelachen, toch wierp zij zich ten slotte voor goed in zijne armen. — Vooral de zevenjarige oorlog is een merkwaardig bewijs voor deze waarheid.

In den oorlog zoowel als in het dagelijksch leven staat hetgeen wij ondervinden voor het grootste gedeelte in causaal verband met onze handelingen. — Dit is ook in den rampzaligen Atjeh-oorlog het geval geweest.

»Men hoort nu en dan beweren, dat er niets toevallig plaats »heeft. Wanneer men onder toeval datgene verstaat wat zon»der voorafgaande oorzaak geschiedt, dan heeft men onge»twijfeld gelijk, want elke werking moet een oorzaak hebben. »Maar onder toeval moet geheel iets anders verstaan worden; »daarmede bedoelt men het samenvallen van gebeurtenis»sen die in geen causaal verband tot *elkander* staan. Wan»neer mij op het oogenblik dat ik mijn huisdeur uitga een »dakpan op het hoofd valt, en ik dit een toeval noem, dan »bedoel ik daarmede slechts dat het vallen van de dakpan in »geen oorzakelijk verband staat tot het uittreden uit mijn »huis; dat de pan toch op hetzelfde oogenblik zou gevallen »zijn, ook al ware ik niet uit mijn huis gegaan; echter niet, »dat het uittreden uit mijn huis of het vallen van de pan geen »voorafgaande reden zoude gehad hebben, maar slechts, dat »beide gebeurtenissen in geen oorzakelijk verband tot elkan»der stonden. Wanneer mij daarentegen bij het uittreden »uit mijn huis meermalen achter elkander een dakpan op het »hoofd viel, en ik zoude zeggen, dit is »geen toeval," zoo »zoude ik daarmede bedoelen, dat er tusschen het uittreden »uit mijn huis en het vallen der dakpannen wel degelijk »oorzakelijk verband bestaat, bijv. dat losliggende pannen »door de, door het toeslaan van de huisdeur, veroorzaakte »dreuning van het dak vallen."

»Is nu een zoodanig toeval voor mij gunstig, dan heet ik »het »geluk" in het tegenovergesteld geval »ongeluk."

»Wanneer het causaal verband tusschen dergelijke samen»vallende gebeurtenissen uitgesloten is, dan kan het geluk »dat mij te beurt valt niet aan mijne verdienste worden toe»geschreven, het ongeluk dat mij overkomt niet mijn schuld »zijn. Zoo verklaart men in den oorlog even als in het dage»lijksche leven veel door »geluk" of »ongeluk." Er bestaan »voorzeker zoogenaamde »ongeluksvogels", die altijd ongeluk»kig zijn, en zoogenaamde »geluksvogels", die altijd gelukkig »zijn. Gewoonlijk echter komen op den langen duur geluk en »ongeluk ongeveer in gelijke mate voor. Voor alles moet men »echter wel in het oog houden, dat slechts de bekwame het »hem toelachend geluk weet te benutten, terwijl de onbe»kwame het onbenut laat; dat slechts de bekwame het on»geluk het hoofd weet te bieden, terwijl de onbekwame er »door te gronde gericht wordt. — Wij hebben in den oorlog »van 1870/71 veel geluk gehad, maar wij hebben het ook »weten te benutten. Bij onzen vijand, de Franschen, is er »ook menig gelukkig toeval aan te wijzen, dat echter onbe»nut gelaten is en dat, zoo het benut ware geworden, voor »ons allicht noodlottig had kunnen worden.

»Zoo gaan in den oorlog zoowel als in het dagelijksch »leven, gewoonlijk bekwaamheid met geluk en onbekwaam»heid met ongeluk hand aan hand. Bovendien wordt veel »met »ongeluk" bestempeld, wat het werkelijk niet meer »is. Keeren wij tot ons voorbeeld terug waarin ondersteld »werd dat mij bij het uittreden uit mijn huis eene dakpan »op het hoofd valt; dit ongeluk krijgt een geheel ander ka»rakter, voor het geval dat ik de bezitter van het huis ware, »die nalatig geweest was om te onderzoeken of het dak ook »reparatiën noodig had, of wetende dat zulks het geval was, »te gierig was geweest om die te doen uitvoeren. In dit ge»val staat het vallen der dakpannen in causaal verband tot

» mijne nalatigheid, en ben ik zelf de schuld van het ongeluk."

» Wanneer een bevel in den oorlog tot een noodlottig mis-» verstand voert, dan is dit geen zuiver ongeluk, want, óf » het bevel is niet goed geweest, en dan draagt de bevelvoe-» rende de schuld van het misverstand, óf het goede bevel is » verkeerd begrepen geworden, en dan draagt de uitvoerder » de schuld daarvan. In beide gevallen is bovendien ook hij » schuldig, die mannen in eene positie plaatst waarvoor zij niet » berekend waren.

. . . . . .

. . . . . .

» Wanneer men een oorlog onderneemt, doet men goed om » *van het begin af aan zooveel mogelijk op ongelukkige toe-» valligheden bedacht te zijn*[1], ten einde, voor het geval zij » mochten voorkomen, zijne tegenwoordigheid van geest niet » te verliezen, maar dadelijk juist handelend te kunnen ingrijpen".[2]

Niet aan een »fatum", aan eene noodlottige voorbeschikking hebben wij onze rampspoeden in den Atjeh-oorlog te danken, maar aan eigen schuld; die rampspoeden staan in causaal verband met onze tekortkomingen: nalatigheid, slechte maatregelen, gebrek aan energie, gemis aan doorzicht, onverstandige humaniteit, en welke gebreken al niet meer, die in het algemeen beletten om een oorlog naar behooren te beeindigen. De mannen die aan het hoofd van den Staat stonden waren niet berekend voor de grootsche veel omvattende taak die hen was opgelegd.

Deze tekortkomingen komen hoofdzakelijk op rekening der »politiek".[3]

Het geluk heeft ons in den Atjeh-oorlog menigmaal toegelachen, maar wij hebben het telkens van ons afgestooten, wij hebben er geen gebruik van weten te maken.

---

[1] Wij cursiveeren.

[2] H. von Gizycki. Strategisch-taktische Aufgaben nebst Lösungen.

[3] De politiek in de uitgebreidste beteekenis van het woord opgevat.

Het is voornamelijk aan onze gebrekkige politiek te wijten, dat deze oorlog door ons zoo ongelukkig gevoerd is geworden, zoo ongelukkig, dat nu na twintig jaren het einde daarvan nog niet te voorzien is, ja dat hij in de laatste jaren voor ons zelfs hoe langer hoe meer een *ongunstiger* karakter krijgt.

In den Atjeh-oorlog zijn ongetwijfeld ook vele groote zuiver krijgskundige fouten begaan, — deze konden echter voor het meerendeel door volgende gunstige uitkomsten gedekt worden. — Tegen een inlandschen vijand strijdende, kunnen vele groote taktische en soms ook groote strategische fouten worden gemaakt, zonder dat die op den oorlog in het algemeen een nadeeligen invloed uitoefenen. Groote politieke fouten daarentegen, waaronder wij ook rekenen overwinningen die niet benut zijn geworden, omdat de politiek daarvoor de middelen onthield, en nederlagen die om dezelfde reden niet zijn gewroken geworden, zijn gewoonlijk hoogst moeielijk, soms in het geheel niet meer goed te maken. — Zulke fouten hebben meestal groote ver dragende nadeelige gevolgen.

Wij willen zeer gaarne de noodzakelijkheid van den Atjeh-oorlog aannemen, [1] maar daar deze noodzakelijkheid reeds lang te voren was voorzien, zoo hadden wij voor dien oorlog

[1] J. D. Fransen van de Putte. Atjeh. Parlementaire redevoeringen (van »Februari 1873 tot December 1885). »Reeds op den 27sten Februari 1873, bij »de eerste aanraking met de kamer, besloot de Minister de inlichtingen, »die hij gegeven had, met de volgende verklaring":

»»Uit onze mededeelingen blijkt genoegzaam, dat in het Noorden van Su»»matra gebeurtenissen zich ontwikkelen en voorbereiden, waarvan het gewicht »»door hen die land en volk kennen, niet zal worden gering geschat, het »»minst door hem, op wien de volle verantwoordelijkheid rust, ofschoon door »»den grooten afstand, en de natuurlijke verhouding tusschen Opperbestuur »»en Indische Regeering de invloed dien hij kan uitoefenen, in zekere mate »»beperkt is.""

»De Regeering had het volle besef van het gewicht der te nemen besluiten, »van hare verantwoordelijkheid, maar ook van hare plichten, in verband met »bestaande traktaten en met onze positie in Indië in het algemeen en in straat »Malakka in het bijzonder. Ik zeg: de Regeering, omdat geen enkel besluit »genomen werd, dan na raadpleging van den Ministerraad, omdat geen enkel

gereed moeten zijn. Dit echter waren wij niet. Het leger was niet sterk genoeg, om, *ook met het oog op de mogelijke slechte kansen van den oorlog* [op welke kansen men toch wel bedacht mocht zijn in zoo'n belangrijken oorlog], met de noodige kracht en klem op te treden en vol te houden.

Men heeft den oorlog slecht ingeleid. — Men rekende op grooten tegenstand, en toch rustte men slechts eene betrekkelijk kleine expeditie uit, toch zorgde men er niet voor dat de expeditionnaire macht *onmiddellijk* kon versterkt worden en over voldoende aanvulling kon beschikken. Het geld dat men toen wilde uitsparen heeft men thans dubbel en dwars achtereenvolgens in het Danaïdenvat van een oorlog, waarvan het einde niet is te voorzien, geworpen.[1]

Toen het besluit vast stond om naar Atjeh eene expeditie te zenden, lagen de oorlogen van 1864 tusschen Pruisen en Oostenrijk tegen Denemarken, die van 1866 tusschen Pruisen en Oostenrijk en die van 1870/71 tusschen Duitschland en Frankrijk achter den rug; zij waren nog zeer versch in het geheugen. Men wist of had althans *moeten weten* van hoeveel meer waarde een goed achterlaadgeweer is dan een tromplaadgeweer. En toch zond men de Infanterie ter expeditie

---

»stuk of telegram afgezonden is, dan nadat de inhoud overwogen en, zoo »noodig gewijzigd, eenstemmig goedgekeurd was."

»Houdt men daarbij rekening met de bekende ervaring, kunde, omzichtig»heid van mijne toenmalige ambtgenooten, mannen uit overtuiging, door aan»leg, sommigen zelfs door geloof, wars van alles wat naar oorlog, agressie of »conquest zweemt, dan mag men waarlijk wel met eenigen grond beweren, »dat er niet dan na rijp beraad gehandeld is."

[1] J. D. Fransen van de Putte. Atjeh. Parlementaire redevoeringen (van Februari 1873—December 1885). »Hoewel ook zeer afkeurenswaard, heeft het »nog eenigen zin, wanneer men in economische kwestiën iemand beschuldigd »van, zij het onbewust, bijzondere belangen te bevoordeelen, nevenbedoelingen »te hebben. Maar in de Atjeh-kwestie kon daarvan geen sprake zijn. Het per»soonlijk belang van de tot handelen geroepenen kon geen ander zijn dan »het algemeen belang om met het minste verlies aan geld en bloed voor Neêr»lands recht te waken."

zonder haar het *beste* geweer uit te reiken dat toentertijd te krijgen was, slechts een gedeelte dier Infanterie was van een zoodanig geweer voorzien. Ook waren de troepen, die van een achterlaadgeweer voorzien waren, nog niet naar behooren in het gebruik van dat geweer geoefend. — Het spreekwoord: »gouverner c'est prévoir" was men geheel vergeten.

Beweert men, dat er geen tijd was om in alles te voorzien, dan moeten wij daarop antwoorden: dat de geschiedenis ons leert, dat eene regeering die niet op de hoogte is van hare taak, en daardoor geen voorzorgsmaatregelen tegen komende ongewone gebeurtenissen genomen heeft, door deze gebeurtenissen, wanneer zij voor de deur staan, hoe zij ook verwacht konden worden, toch verrast wordt, en dat de maatregelen die dan genomen worden gewoonlijk in overhaasting genomen worden en meestal blijken geheel onvoldoende te zijn.

Het goed uitrusten van eene expeditie tegen een volk zoo krijgshaftig als het Atjehsche volk, *is een staatsbelang* van zóó groot gewicht, dat daarover niet zoo zorgeloos heengegleden had mogen worden als blijkbaar geschied is. Men had derhalve voor het goed uitrusten dier expeditie tijd moeten nemen, door haar, zoo men nog niet goed gereed was, uit te stellen. — De Regeering deed dit echter niet; men ging met onvoldoende krachten er maar op los.[1]

Zoo men beweert dat de oorlog niet uitgesteld mocht worden, dan vragen wij: »Heeft het échec der 1e en het uitrusten der 2e expeditie dan geen tijd verloren doen gaan? De hieraan bestede tijd is voor ons *veel nadeeliger* geweest, dan het

[1] De Generaal Köhler heeft voor de 1e expeditie aan Infanterie drie bataljons voldoende geacht; de Generaal Kroesen heeft daaraan nog de Barisans toegevoegd. Was dit echter een reden om niet bijv. een even sterke troepenmacht gereed te houden, teneinde de expeditionnaire macht, wanneer de omstandigheden dit vorderden, onmiddellijk te hulp te komen. — Voor dat de oorlog begonnen werd had het leger versterkt moeten worden. Gouverner c'est prévoir.

Van de Infanterie die ter expeditie ging, waren slechts twee bataljons met het Beaumont gewer gewapend.

veel grooter tijdverbruik zou geweest zijn, dat wij noodig zouden gehad hebben om de expeditie dadelijk *veel beter* uit te rusten dan het geval is geweest.

Een échec als geleden is, is niet voorzien geworden, zal men zeggen. Men had *op groote ongelukken*, *op groote onheilen* moeten rekenen en zich voldoende er tegen moeten wapenen.

Bij het openen van den Atjeh-oorlog tastte men wat de operatiën betroffen, voor het grootste gedeelte in den blinde, men wist echter dat men op ernstigen tegenstand moest rekenen. Omdat men zoo in den blinde tastte en wist dat men ernstigen tegenstand zou ondervinden, kon men van te voren er wel op rekenen dat men met groote moeielijkheden zou te worstelen hebben, dat het niet gemakkelijk zou zijn om den te ondervinden tegenstand te breken. — Hoe meer men in den aanval het onbekende te gemoet gaat, hoe sterker de troepenmacht moet zijn om met succes te kunnen ageeren. Met hoeveel minder troepen zou men het gewoonlijk in een aanvallenden oorlog kunnen stellen, wanneer men maar een juiste kennis had van het terrein waarop men moet ageeren, waarop men moet vechten, wanneer men steeds wist wat de vijand deed, welke maatregelen hij tegen ons neemt. [1] Bij het openen van den Atjeh-oorlog was in dit opzicht alles onbekend. Men wist nagenoeg niets van het land waarop men moest ageeren, men had dat land nog nooit betreden; dit gevoegd

[1] Men dacht de Atjehers te kunnen overvallen. Men had vergeten te bedenken, dat een geheel land, dat zich niet wil onderwerpen, niet zoo maar bij verrassing wordt veroverd. Men kan door eene overvalling, een verrassend optreden enkele strategische en taktische voordeelen behalen, die echter niet van dien aard kunnen zijn dat daardoor de tegenstand dien men in het algemeen zal ondervinden, veel minder zal worden. Tegenover een vijandelijk leger staande, kan men bijv. door eene strategische overvalling de overhand verkrijgen, en wanneer men deze verkregen overhand, strategisch initiatief, weet te behouden, groote voordeelen behalen. Dit is echter niet evenzoo het geval wanneer men een geheel volk als vijand tegenover zich heeft, een volk dat het pleit niet door een leger laat beslechten, maar dat den aanvaller zelf, overal waar hij zich ook in het land bevindt, met kracht te keer gaat.

bij de luttele kennis die men van het volk had en bij de wetenschap dat men *hardnekkigen* tegenstand zou ondervinden, zoo had men wel op *elke eventualiteit* bedacht mogen zijn. *Men had daarom zeer sterk moeten zijn, men had voor voldoende reserve- en aanvullingstroepen moeten zorgen, opdat de operatiën niet tot staan behoefden te komen, het eenmaal ingenomen terrein niet behoefde verlaten te worden. Eene expeditionnaire macht naar eene zoo beruchte landstreek gezonden als waarvoor Atjeh bekend stond had, wilde de onderneming gelukken, hare voor embarqueeren gereedstaande reserve- en aanvullingstroepen moeten bezitten.*

De geschiedenis leert, dat zoo men een oorlog onderneemt men daarvoor zoo goed mogelijk uitgerust moet zijn. Dit is een krijgskundige eisch die gewoonlijk niet zonder groot nadeel in den wind wordt geslagen. Wij herinneren slechts aan het Pruisen van 1806, het Oostenrijk van 1866, het Frankrijk van 1870..... En onze koloniale geschiedenis, wat leert zij ons? — Hoe menige expeditie hebben wij niet moeten herhalen, omdat zij niet met voldoende krachten ondernomen was. Wij hebben dat gewoonlijk zonder groote nadeelige gevolgen kunnen doen, omdat de vijanden die wij bevochten zich zeer spoedig daarna onderwierpen, omdat wij met weinig energieke volken te doen hadden. Nu ondervinden wij echter, dat het ons niet altijd geoorloofd is om nagenoeg ongestraft dergelijke *groote misslagen* te begaan. Wij hebben zulks nog onlangs bij onze mislukte expeditie naar het eiland Floris ondervonden. — *Willen wij ons prestige als koloniale mogendheid blijven handhaven, dan moeten onze staatslieden inzien, dat de tijd om met onze Indische legerbelangen den draak te steken lang voorbij is, — dat het Indische leger noodzakelijk beter georganiseerd en versterkt moet worden.*

Men zal wellicht beweren, dat in deze zaak, het met een te geringe en onvoldoende georganiseerde macht ter expeditie gaan, de toenmalige Legercommandant de hoofdschuldige moet

zijn. Wie hier de hoofdschuldige is willen wij niet onderzoeken, daar wij geen bepaalde personen als schuldigen of hoofdschuldigen willen aanwijzen, maar slechts feiten willen constateeren, slechts *het gewicht* der gemaakte fouten willen aantoonen. Dit moeten we echter aanstippen: Dat de jongste politieke geschiedenis van onze Indische bezittingen ons leert, dat er in het algemeen al zeer weinig naar den Legercommandant geluisterd wordt. Zijne voorstellen gaan, voordat zij den Minister van Koloniën bereiken, door den koker der secretarie in Indië. Hier worden deze voorstellen beoordeeld en veroordeeld door menschen die *in het geheel geen verstand* van militaire zaken bezitten.[1] De rapporteur in hoogste instantie in militaire zaken bij het Ministerie van Koloniën, is *niet* de Legercommandant, maar *een leek*, de Gouverneur-Generaal. De betrekking van Legercommandant schijnt tegenwoordig vrijwel eene »sinecure" te zijn geworden, slechts »pour acquit de conscience" schijnt men de betrekking van Legercommandant nog te willen handhaven.

..... En waarom zou men ook anders handelen, meer van dien dignitaris vergen dan noodig is, een grooter vertrouwen in hem stellen dan men thans doet? — de Gouverneur-Generaal is immers Opperbevelhebber van het leger! De veldheersmantel, en daarmede de noodige begaafdheden en kennis, is dezen Hoogwaardigheidsbekleeder bij het ontvangen van zijn mandaat immers over de schouders gegleden. — Wat wil men meer?

Hoe bespottelijk men een dergelijken toestand ook in Nederland vindt, kan men afleiden uit een artikel in het Staatkundig en staathuishoudkundig weekblad »Nederland" van 29 October 1892 No. 44 getiteld: »De Maarschalk van het Indische Leger". Bij het lezen van zoo'n satiriek artikel voelt men

[1] De krijgskunde heeft met de politiek dit gemeen, dat menschen die er niets van weten er toch veel over praten. Vele menschen praten over krijgskunde, slechts weinigen spreken er met voldoende zaakkennis over.

DEPARTEMEN PENDIDIKAN DAN KEBUDAYAAN
PERPUSTAKAAN NASIONAL

eerst recht *hoe* onbeduidend de positie van Legercommandant is. En dit is nu een staatsdienaar die jaarlijks véél meer dan een kwart ton [huishuur en émolumenten medegerekend] geniet.....

»On se dit, qu'en somme, on serait bien sot de verser son »sang pour sa patrie, puisque, en faisant simplement son stage »d'advocat, on devient commandant suprème des forces de »terre et de mer, tandis qu'en risquant sa vie sur les champs »de bataille, on devient simplement le lieutenant de cet advo»cat". [1] En wanneer nu een der beste onder de advocaten, die ons land helpen regeeren, zoo weinig inzicht aangaande militaire zaken toont te bezitten als uit de hieronder volgende aanhaling blijkt, mag men zich wel angstvallig afvragen: wat er van het Nederlandsche leger, wat van het Indische leger, wat van de verdediging van Moederland en Koloniën moet worden..... Ongetwijfeld niets anders, dan dat voor de krijgsmacht van Moederland en Koloniën steeds veel geld zal besteed worden, zonder dat er iets goeds tot stand komt.

»Voor mij persoonlijk", zoo zegt o. m. de heer Mr. van Houten, in »de Vragen des Tijds", »had het amendement »nog eene andere, niet minder gewichtige beteekenis. Ik ge»loof niet, dat vrije staatsinstellingen op den duur kunnen »bestaan zonder burgerweêr. De Duitsche Keizer heeft het, »volgens berichten in de dagbladen, kort geleden, nog eens »onomwonden uitgesproken; een soldaat behoort met lijf en »ziel aan het legerhoofd; op diens bevel moet hij vriend en »maag, vader en moeder doodschieten. Is het bericht juist, »dan zou de Keizer zich slechts wat oprechter hebben ge»toond, dan zijne beroepsgenooten; wat hij zegt denken ande»ren. Juist in die *volstrekte* gehoorzaamheid ligt voor hen de »waarde van den soldaat. Zij willen dezen lang in dienst heb»ben, niet enkel om hem in den wapenhandel te oefenen, »maar ook om hem er aan te gewennen, aan eigen oordeel

[1] Saint Genest.

PERPUSTAKAAN NASIONAL RI.

»en eigen wil het zwijgen op te leggen. Men wil de dienst-
»plichtigen niet enkel leeren te doen, wat zij met geestdrift
»zouden doen, nl: een aanvaller afweren, maar men wil hen
»ook in binnenlandsch conflict zonder blikken of blozen op
»eigen bevolking doen schieten, zelfs dan als dit bevolen werd
»door een geweldenaar — en als de neêr te vellen burgers
»voor de dierbaarste volksrechten in de bres sprongen. In het
»keizerlijk stelsel heeft hij zelf alleen over recht en onrecht te
»oordeelen, en is ieder die zich tegen hem verzet, reeds daar-
»door alleen in het ongelijk. In mijn oog geldt vooral voor
»den binnenlandschen vrede de spreuk: wie vrede wil moet
»op oorlog bedacht zijn. Met onze moderne wapenen is aan
»geen verzet van ongeoefende veelmin van ongewapende bur-
»gers tegen geoefende en gehoorzame soldaten te denken. Die
»het leger bevelen kan heeft onbeperkt alle gezag in handen,
»als er hoegenaamd geen andere geoefende gewapende macht
»tegenover hem staat. Men kan dan nog alleen rekenen op
»rechtsgevoel en zelfbedwang. Dit is hoogst bedenkelijk. Zoodra
»een legerhoofd van den steun van het leger zeker is, ziet
»men volgens de lessen der geschiedenis, met tamelijk groote
»zekerheid ook eene poging volgen om zich van het gezag
»meester te maken. Voelt het leger zich sterk genoeg, om
»een bevoorrechte stelling in den staat te verwerven, dan baat
»zelfs het zelfbedwang eens aanvoerders niet. Het leger stelt
»dan iemand aan het hoofd, die bereid is het in de gewenschte
»bevoorrechtstelling te brengen. De gewelddaden van *Balma-
»ceda* en de *Fonseca* zijn waarschuwende voorbeelden, hoe in
»landen met parlementairen regeeringsvorm een donderslag uit
»helderen hemel mogelijk is, en hoe plotseling de vraag aan
»de orde kan komen, of een volk bereid en in staat is zijn
»vrijheid gewapenderhand te verdedigen". [1]

[1] Vragen des Tijds, 1891—1892, Aflevering 4. *Terugblik op de beraadslagingen over het wetsontwerp Bergansius.*

De schutterij dient derhalve, volgens den heer van Houten, *voornamelijk*

»*Zoodra een legerhoofd van den steun van het leger zeker* »*is, ziet men volgens de lessen der geschiedenis, met tame-* »*lijk groote zekerheid ook eene poging volgen om zich van* »*het gezag meester te maken.*" [1]

Zoo de heer van Houten de waarheid getrouw had willen blijven, had hij op dezen volzin dadelijk moeten laten volgen, wel te verstaan wanneer *de Regeering slecht is, het leger slecht en niet trouw is en halve bandieten aan het hoofd daarvan staan.* Wanneer eene *goede* regeering door een *goed* leger, een leger waarin discipline heerscht [het woord discipline in zijne uitgebreidste beteekenis opgevat] gesteund wordt, dan bestaat er geen grootere waarborg om orde en gezag, rust en veiligheid te handhaven, leven en bezitting te beschermen. Wanneer onze officieren beschaafde mannen zijn, mannen van studie, die doordrongen zijn van hun plicht, en dát zijn de officieren van het Nederlandsche leger over het algemeen; wanneer zij mannen zijn die eene juiste opvatting hebben van de hooge beteekenis van den eed dien zij, bij hunne benoeming tot officier, onder het ontplooide Oranje-vaandel hebben moeten uitspreken, en die aldus luidt: »*Ik zweer trouw aan den Koning [de Koningin], gehoorzaamheid aan de wetten en onderwerping aan de krijgstucht*, en wie waagt het te zeggen dat het Nederlandsche officierskorps die juiste opvatting niet heeft?..... dan voorzeker is het niet aan te nemen dat uit zoo'n officierskorps zoo'n *plichtvergeten* opperbevelhebber zal groeien, die, wanneer hij de kans schoon ziet, met minachting voor het heil des Vaderlands, met verkrachting van zijn eed, zich van het hoogste gezag zal meester maken, en dat het leger zoo'n *verrader*, zoo'n *laaghartige usurpator* [want wat zou hij anders zijn?] maar *voetstoots* zal volgen. — En wanneer wij eenmaal weder een Oranje, een telg uit ons vorstenhuis aan het hoofd van het Leger zullen

als tegenwicht van het leger — *het leger dat niet is te vertrouwen!*

[1] Wij cursiveeren.

hebben, mogen wij dan aannemen dat zoo'n Vorst niet zijn plicht zal kennen, niet trouw zal blijven aan de grondwet, aan de constitutie? — De geschiedenis geeft ons geen reden daarvoor bevreesd te zijn.....

Weet de heer van Houten wat een goed leger doet? Het steunt het wettig gezag, het stelt dat in staat om ten allen tijde zijn plicht te doen. Het schenkt der Regeering de noodige kracht tegen volkswoelingen,[1] tegen woelingen die de maatschappelijke orde en rust willen verstoren, tegen individuen die omkeeringen trachten te bewerken, ten einde zich op veilige wijze met eens anders mans goed te verrijken. — Bij oproer zal het het ontevreden gepeupel voor zich uitdrijven, het beletten kwaad te doen, het beletten om de rust der goedgezinde burgerij te verstoren, hun have en goed te vernielen, hen te berooven en te vermoorden. Ook zal het voor ons onafhankelijk volksbestaan strijden, trachten ons voor vreemd geweld te behoeden..... Het zal *dit alles veel beter kunnen doen* dan de zoo hoog geprezen burgerweer van den heer van Houten. Een burgerweer maakt *veel eerder* gemeene zaak met de slechte élementen van het volk dan het Leger. — *Dit leert ons de geschiedenis!*

En principe, l'armée étant la force d'une nation, le *patriotisme* prescrit de vouloir tout ce qui peut augmenter sa puissance et de fuir tout ce qui tend à l'affaiblir. C'est une première règle générale de conduite[2]. Deze waarheid schijnt men in Nederland niet te willen of te kunnen begrijpen. Helaas! het eind zal den last dragen. — Wanneer Nederland nu — wanneer dit geëischt wordt — niet aan zijne internationale verplichtingen kan voldoen en daardoor te gronde gaat, dan valt daarvan niets anders te zeggen, als: *Het heeft dit zoo gewild!*

---

[1] Dit leeren ons wederom de onlangs plaats gehad hebbende opstootjes in het Noorden. Uit vele deelen van het Land moesten detachementen van het Leger naar het Noorden worden gezonden.

[2] V. Derrécagaix. La guerre moderne.

Onlangs, toen er te Brussel in het belang van het algemeen kiesrecht groote manifestatiën plaats hadden, lazen wij in een der dagbladen naar aanleiding van het gebeurde ongeveer het volgende: »Wanneer het leger niet trouw blijft, »dan hebben wij morgen in België de Roode Republiek."

Een burgerweer wordt *veel meer* aangestoken door de revolutionnaire begrippen waaronder het volk *gebukt gaat*, dan het goed gedisciplineerde en goed geoefende leger; en dit is ook natuurlijk: de burgerweer leeft geheel met en onder het volk, het leger wordt daarvan afgezonderd.

Zijne Majesteit de jonge Duitsche Keizer heeft voorzeker niet moeten zeggen wat hij volgens de dagbladen gezegd heeft. Zoo'n taal is bij de orde en tucht die in het Duitsche leger heerschen geheel overbodig, zelfs zeer te onpas. Z. M. had moeten begrijpen, dat voor hem spreken zilver, maar zwijgen goud is. Maar daarom mogen aan die woorden nog geen verkeerde uitlegging worden gegeven, eene uitlegging die zoude kunnen doen denken, dat de Keizer hoogst lakenswaardige bedoelingen koestert ten opzichte van zijn land en volk. Dit nu achten wij in een Duitsch Keizer, in een Hohenzollern, *onmogelijk*. De vorsten uit dit huis hebben eene te groote liefde voor orde en wet, hebben een te diep plichtsgevoel, hebben te veel eerbied voor de geschiedenis, voor de grootheid van hun land, dan dat zij tot dergelijke lage handelingen in staat zouden zijn.[1] Blijkbaar dacht de Keizer, en voorzeker ter goeder trouw, dat hij door zijne *overtollige woorden*, voor het geval de maatschappij door ontevredenen met *omkeering bedreigd werd*, nog meer op de trouw van zijne rekruten zou kunnen rekenen. . . Dat echter uit de ondoordachte woorden door een vreemden vorst, tot een zijner troepen-afdeelingen geuit, een Nederlandsche staatsman munt

[1] Door dit te zeggen, willen wij niet geacht worden alle daden der Hohenzollerns te verdedigen. Menigmaal hebben ook zij verkeerd gehandeld; echter nimmer laag.

poogt te slaan om daarmede te trachten het Nederlandsche leger naar zijne inzichten te organiseeren, *komt ons wel wat al te sterk voor*.....

In een rede in eene der Rijksdagzittingen uitgesproken, zeide de Maarschalk Graaf von Moltke o. m.: »Meine Herren, wo »ist denn bei uns überhaupt die Rede von einem Gegensatze »zwisschen Militär und Volk? Derselbe Mann, der voriges Jahr »Volk war, der ist dieses Jahr Militär und in zwei Jahren ist »er wieder Volk. Die Armee ist ein Theil des Volkes und nicht der schlechteste....."

De heer van Houten had niet mogen vergeten dat ook het Nederlandsche leger een nationaal leger is, dat geheel bestaat uit 's lands kinderen, dat samengesteld is uit Nederlanders, mannen die *zeker* evenveel vaderlandsliefde bezitten als de heer van Houten. — Zoo *dat leger* uit huurlingen bestond, zou zijne verdachtmaking *misschien* reden hebben, *nu zeker niet!*

»Die hauptsächlichste Grundlage für alle Staaten, neue wie »alte oder gemischte, sind gute Gesetze und gute Heere; und »da keine guten Gesetze sein können, wo schlechte Heere sind, »und wo gute Heere sind, die Gesetze gut sein müssen."[1] Deze woorden zijn ook nu nog ten volle waar![2]

»Staatsmännische Weisheit und richtiges strategisches Gefühl sind daher auch von einander untrennbare Begriffe des modernen Staatslebens. Heutzutage, wo die tonangebenden staaten schon im Frieden mit ihren militärischen Organisationen und Eisenbahnen gegen einander Krieg führen, theils um den Frieden so lange als möglich zu erhalten, theils um im Falle des Kriegs-Ausbruches mit den denkbar grószten chancen an die Entscheidung der Waffen herantreten zu können, ist ein staatsmann ohne vollem Verständnisse für die militarischen Aufga-

[1] Uit de krijgskundige geschriften van Machiavelli. (Niccolo Machiavelli is in 1469 geboren).

[2] In landen waar soldaten-opstanden hebben plaats gehad, waren regeering en leger slecht; althans niet goed.

ben des Friedens und des Krieges nicht zu denken."[1] — Nederland is voorzeker geen toongevende natie. Het is slechts een zéér kleine staat, het bezit echter uitgestrekte en *zeer belangrijke koloniën.* — Onze staatslieden komen daardoor dikwijls in de gelegenheid om over vrede of oorlog te beslissen, dikwijls komen zij in de gelegenheid om over belangrijke militaire aangelegenheden, belangrijke militaire handelingen te oordeelen..... Het ware daarom te wenschen dat men ook in Nederland begreep dat een staatsman, wil hij goed staatsman zijn, krijgskennis moet bezitten.[2]

Op eene andere plaats zegt de Heer van Houten: »Niet »anders is het gesteld ten aanzien van de aanvragen voor de »Koloniën. Om onze taak in den Indischen Archipel te ver»vullen en onze politiek en handelsbelangen in deze uitge»breide eilandengroep te behartigen, is eene talrijke voor die »taak ingerichte marine noodzakelijk. Maar meer ook niet. »Groote oorlogsschepen zijn er niet noodig. Wil men er een »enkel pantserschip hebben voor parade, dat kan er nog wel »af. Maar er meer heen te zenden, gelijk de Minister van »Marine wil, heeft geen goeden zin. 't Is veel te veel voor »de financiën en nog veel te weinig voor de defensie, indien »men zich op een ernstigen aanval van eene groote maritieme »mogendheid wil voorbereiden. De minister wil voor de kolo»niën 4 nieuwe schepen, elk van bijna 3 millioen gulden, »bouwen. Maar waarom 4 en niet 8 of 12? Tegen de vijanden »*die er zijn*, is er *geen* noodig, en tegen de vijanden, die »men *zich denken* kan schepen bouwende, is een vloot van »drie schepen — want een dient voor aflossing — belachelijk »weinig. Wie zich wapent tegen zichtbare gevaren, doet ver»standig; hij kan ook weten wat hij noodig heeft. Maar, wie »zich *à la Tartarin* wapent, waar geen vijanden zijn, kent

[1] Adolf von Horsetzky. Vorträge über Strategie.

[2] Dat er aan onze universiteiten een leerstoel in de krijgskunde wordt geopend, zal wel tot de vrome wenschen blijven behooren.

»geen grens; hij is als iemand die lijdt aan vervolgings- of »grootheids-waan. Waren wij niet zoo klein, dat anderen zich »niet om ons bekommeren, wij zouden onszelven slechts »schaden. Want in het internationale gelijk in het burgerlijke »leven, is elke onnoodige wapening eene bedreiging. Vulden »wij onzen archipel met zoovéél pantserschepen, als wij tot »ernstige verdediging der koloniën ter zee, bijv. tegen Engeland, »noodig zouden hebben, dan zou ieder vragen, wat wij toch »wel in ons schild voerden, en in plaats van ons te verster- »ken, zouden wij wantrouwen zaaien en représailles uitlokken." [1]

Dat de heer van Houten niet met den Minister van Marine meê kan gaan in zijne inzichten omtrent de uitbreiding der Marine in Indië, kunnen wij begrijpen, maar dat hij zegt: »Wie zich wapent tegen zichtbare gevaren doet verstandig; hij kan ook weten wat hij noodig heeft. Maar wie zich à la Tartarin wapent, waar geen vijanden zijn, kent geen grens; hij is als iemand die lijdt aan vervolgings- of grootheids-waan" ..... vinden wij zoo zonderling mogelijk. Wanneer wil de heer van Houten dan hebben dat men zich in Indië wapent? — Als de vijand op onze kust verschijnt?..... Zoo worden in en buiten de Kamers krijgszaken besproken, beoordeeld en veroordeeld! — Is het te verwonderen dat er in het behandelen dier zaken *zoo menige »blunder*" wordt gemaakt?

Keeren wij tot ons onderwerp terug.

Door met onvoldoende strijdkrachten een aanval op Atjeh te wagen, heeft men het oorlogsbelang een groot, een onberekenbaar nadeel toegebracht.

De krijgskunde waarschuwt zooveel mogelijk te zorgen, een veldtocht niet met eene nederlaag te openen. Het spreekwoord, de eerste klap is een driegulden waard, is dan vooral een zeer toepasselijk spreekwoord. — Eene eerste overwinning, al is het ook maar eene kleine overwinning, verhoogt

[1] Vragen des Tijds, 2de afl. 1892—1893. Naar aanleiding van de rijksbegroo- ting voor 1893.

ten zeerste het moreel der troepen; eene eerste nederlaag daarentegen, al is het ook maar eene onbeduidende nederlaag, drukt dat moreel sterk ter neêr. Daarom wordt wanneer een eerste gevecht met eene overwinning eindigt, gewoonlijk zooveel ophef daarvan gemaakt, wordt zij veel grooter, veel belangrijker voorgesteld dan zij werkelijk was; daarentegen wordt, wanneer het eerste gevecht met eene nederlaag eindigt, deze nederlaag zooveel mogelijk verkleind.

Onze eerste nederlaag op Atjeh was eene *zeer groote*, het was niet alleen eene groote taktische, maar het was ook eene groote strategische nederlaag. De expeditionnaire macht moest Atjeh's kust verlaten, embarqueeren en terugkeeren — het werk moest van nieuw af aan gedaan worden. In stede van nu geestkracht en doorzicht te toonen, door voor het goed dekken van het geleden verlies te zorgen en de groote beteekenis ervan zooveel mogelijk te bemantelen, dekte men niet alleen dat verlies niet voldoende, maar ging men het nog overschatten, door het benoemen eener enquête-commissie, die in opdracht had, een onderzoek in te stellen naar het betoonde beleid der aanvoerders van de mislukte expeditie.

Wanneer men in aanmerking neemt, dat die aanvoerders door de Regeering in eene hoogst moeielijke positie waren gebracht, moeielijk niet alleen door den oorlogstoestand waarin zij zich bevonden, maar vooral moeielijk, doordat zij met onvoldoende strijdkrachten op een vijandelijken bodem werden geworpen die geheel onbekend was, waarvan geen kaarten noch voldoende vertrouwbare inlichtingen bestonden, dan mag men zich wel afvragen: Was de Regeering billijk jegens die aanvoerders, hen hunne tekortkomingen zoo hoog aan te rekenen, hen zoo zwaar te straffen als het geval is geweest?

De krijgsgeschiedenis leert, dat in den oorlog zelfs de karaktervolste, de beleidvolste aanvoerders groote misslagen hebben begaan, misslagen, waarover later de critici, teruggetrokken in hunne stille en rustige studeervertrekken, zich

misschien verwonderen, verbazen en den uitroep »hoe is 't mogelijk" niet kunnen onderdrukken. Bij de beoordeeling der oorlogs-gebeurtenissen wordt het psychologisch element maar al te dikwijls over het hoofd gezien. — »Ueber den Ruf eines Feldherrn freilich entscheidet vor allem der Erfolg. Wie viel davon sein wirkliches Verdienst, ist auszerordentlich schwer zu bestimmen. An der unwiderstehlichen Gewalt der Verhältnisse scheitert selbst der beste Mann.....[1]

De onzekerheid waarin men in den oorlog steeds verkeert en die dikwijls in den blinde doet tasten, eene onzekerheid die op een oorlogstooneel als het Atjesche nog in veel hoogere mate aanwezig is dan op een Europeesch oorlogstooneel; de groote verantwoordelijkheid der aanvoerders in den oorlog, eene verantwoordelijkheid die dikwijls loodzwaar op hen drukt en waaraan alleen zeldzaam krachtige naturen volkomen wederstand weten te bieden, den geest er niet door laat benevelen, — zijn redenen genoeg om misslagen in den oorlog begaan, niet met den zelfden strengen maatstaf te meten, als waarmede misslagen in andere ambtsbetrekkingen bedreven, ambtsbetrekkingen, waarin men geheel meester van zijne zinnen kan blijven, gemeten worden. — Hiermede willen wij niet zeggen, dat alle misslagen in den oorlog begaan vergeven moeten worden, in geenen deele, maar alleen, dat men *vooral* bij het beoordeelen van die misslagen nooit het menschelijke in den mensch mag vergeten, dat menschelijke, waardoor den mensch, hoe groote hoedanigheden hij ook moge bezitten, toch nog altijd vele en groote gebreken aankleven. — De aanvoerder, die de overtuiging bezit dat zijne daden, al mogen die ook niet met succes bekroond worden, toch humaan en steeds *met zaakkennis* zullen beoordeeld worden, zal veel minder door die verantwoordelijkheid gedrukt worden, zal zijne individualiteit veel meer behouden en daardoor beter tot handelen in staat zijn, dan de aanvoerder die die over-

[1] Adolf von Horsetzky. Vorträge über Strategie.

tuiging mist. Eene enquête-commissie als de hierbedoelde kan geen nut stichten, maar slechts *groot nadeel:* zij kan haat en tweedracht zaaien, de discipline in het leger ondermijnen en het vertrouwen in de Regeering vernietigen [1].

Hoe streng beoordeelt de geschiedschrijver het gouvernement van Lord Canning, die Generaal Havelock deed vervangen omdat hij verplicht was geweest terug te trekken:

»This, then, was the result of his splendid daring, of his »victories against Náná Sáhib, of his strenuous efforts to »reach Lakhnao! Supersession! A hard word to a victorious »soldier! For though Havelock had failed to reach Lakhnao »he had ever been victorious. *Supersession! The first thought »of a feeble Government. When their hopes have not been »entirely fulfilled!* [2] With what confidence could any man serve »a Government which acted in this manner towards one who »had shown, bij his daring, his selfnegation, his devotion, »by his success wherever success was possible, that he had »never despaired of the safety of his country. It was not in »this way that Rome treated her generals. Terentius Varro »carried rashness to its extreme when he fought Hannibal; »yet, recognising the patriotism of his motives, Rome recei- »ved Varro with applause. She thanked him for not having »despaired of the fortunes of the republic. Havelock was op- »posed to no Hannibal, but he had fought against an enemy »exceeding him in numbers, occupying chosen and well-for-

[1] In den oorlog worden nagenoeg altijd fouten gemaakt. Elke generaal die geen succes heeft en voor eene enquête-commissie gebracht wordt, kan veroordeeld worden.

In eene enquête-commissie worden de minderen geroepen om de daden hunner meerderen te beoordeelen. Wanneer men over deze omstandigheid nadenkt, dan voelt men *diep hoezeer men de discipline* in het leger door de gehouden enquête commissie heeft *moeten schokken*, hoe ondoordacht de Indische Regeering gehandeld heeft het houden eener zoodanige commissie te gelasten.

Waren de aanvoerders der 1ste expeditie schuldig, dan hadden zij eenvoudig moeten worden gepensionneerd.

[2] Wij cursiveeren.

»tified positions, and animated by the energy of despair. Cir-
»cumstances had forced him to emulate even Varro in rash-
»ness. He had been compelled to risk much, to put aside
»the prudent part of the regulations of the military science,
»to dare and to dare greatly. He had won all his batlles, and
»if in the ultimate aim he had not entirely succeeded, it was
»to a great extent because the fatuous action of the Govern-
»ment of India with respect to the Sipáhis at Dánápúr had
»hindered the onward progress of the reinforcements bij whose
»aid alone complete success would have been possible!" [1]

Zoo werd een van de dapperste, een van de meest verdienstelijke soldaten van het Britsch-Indische leger, van zijn commando ontheven door eene Regeering, die niet opgewassen was tegen de moeielijkheden die zij ondervond. — Het schijnt, dat eene zwakke regeering in zoo'n toestand verkeerende steeds slachtoffers zoekt. Ook de Indische regeering moest om hare fouten zooveel mogelijk te bemantelen, slachtoffers hebben. — »Supersession! The first thought of a feeble Go-
»vernment when their hopes have not been fulfilled!"

De aanvoerders der 1ste Atjehsche expeditie waren hoogst achtingswaardige mannen, mannen, die hun land jaren en jaren met eere gediend hadden, mannen, die ter naam en faam zeer gunstig bekend stonden; zij waren in den oorlog ongelukkig geweest, hadden misschien misslagen begaan. Maar in welken toestand bevonden zij zich? — In een *hoogst moeielijken toestand*, in een toestand waarin dwalen, zooal niet geheel te vergeven, dan toch niet met die hardheid mocht gestraft worden waarmede zij, door hen voor een enquête-commissie te brengen, zijn gestraft geworden. En wie had hen in dien hoogst moeielijken toestand gebracht? Wie anders dan de Regeering. — De geschiedenis moet dus nog uitmaken wie de hoofdschuldigen van het geleden groot échec geweest zijn: de aanvoerders der 1ste expeditie of de leden der Re-

[1] Colonel Malleson. Indian Mutiny 1857—8.

geering. — De Geschiedenis alleen kan recht doen, *dit heeft de Enquête-commissie niet ten volle kunnen doen.*

De taak om Atjeh te onderwerpen, was door het geleden groote échec nog moeielijker geworden. De Atjeher had ondervonden dat hij ons kon overwinnen, dat het zelfs niet zoo heel moeielijk was om ons zoodanig te verslaan, dat wij genoodzaakt zijn om zijne kusten te verlaten.

Door de groote overwinning die hij op ons heeft behaald, zal zijn moreel in geen geringe mate versterkt en verhoogd, zijn zelfvertrouwen vermeerderd zijn geworden. Zijne overwinning zal hem nog trotscher, nog hooghartiger gemaakt hebben dan hij reeds was, zal hem hardnekkiger in zijne plannen gemaakt hebben om ons geduchten wederstand te bieden. Napoleon, een legerhoofd die bijna zijn geheele leven oorloogde, zegt: »à la guerre les trois quarts sont des affai»res morales; la balance des forces reélles n'est que pour un quart."

Wij hebben door ons eerste échec *veel verloren*, de vijand heeft door zijne eerste overwinning *veel gewonnen*.... Een volk dat door krachtige moreele élementen in zijn wederstand gesteund wordt, onderwerpt men *niet gemakkelijk*. In dat geval moet voornamelijk het doel van den veroveraar zijn, om die elementen neêr te drukken, die hoe langer hoe meer te verslappen, opdat zij steeds in élasticiteit verminderen en blijven verminderen. En dit kan alleen *door zeer krachtige oorlogshandelingen geschieden*.... En wij, wat hebben wij gedaan? Wij hebben in den Atjeh-oorlog steeds het tegenovergestelde gedaan, en zijn thans druk bezig dat nog te doen. En hadden wij al eens een enkele maal door ons krachtig optreden het moreel van den Atjeher neêrgedrukt, dan hielden wij weêr eensklaps hiermede op, waardoor dat moreel zich wederom kon herstellen en zijne vroegere élasticiteit behield. *Met dergelijke onvoldoende maatregelen was het gemakkelijk te voorzien dat de oorlog niet zou eindigen.*

»Wise after the event" zal men zeggen. Juist, maar hoe zal men anders historische critiek moeten opbouwen? —

Ook de 2de expeditie was niet sterk genoeg, was niet goed georganiseerd. Als troepenmacht in eerste linie was zij misschien voldoende sterk, men had echter voor een troepenmacht in tweede linie, voor eene sterke strategische reserve [1] en de noodige aanvullingstroepen moeten zorgen. Dit heeft men niet gedaan.

In de Beschrijving van den Atjeh-oorlog lezen wij: »Zoo» als boven is vermeld, lag het reeds bij de terugroeping der »troepen van de eerste expeditie in de bedoeling, dat de »krijgsverrichtingen zoodra mogelijk, in een beter jaargetijde, »zouden worden hervat."

»Het was voor het prestige van het Nederlandsch gezag in »den Indischen Archipel dringend noodzakelijk, dat eene tweede »expeditie naar *Atjeh* met eene macht werd ondernomen die, »door hare samenstelling en uitrusting, alle berekenbare kan»sen van slagen zou aanbieden."

»In de eerste plaats werd daartoe het aantal oorlogsschepen »gelijk in het voorgaande hoofdstuk is gebleken, belangrijk »vermeerderd."

»De legercommandant rekende, dat de voor *Atjeh* te be»stemmen macht zou moeten bestaan uit circa 6000 man »infanterie, met een evenredig cijfer der andere wapens en »diensten. Ten einde deze macht bijeen te brengen zonder de »verschillende onder ons gezag staande landstreken te veel van »troepen te ontblooten, werden achtereenvolgens per telegraaf »uit *Nederland* aangevraagd, boven de gewone suppletie:"

»10 kapiteins en 70 luitenants der infanterie,
»4 luitenants der artillerie,
»4 luitenants der genie en
»20 officieren van gezondheid,

---

[1] Kon men deze reserve niet dadelijk oprichten, dan had men althans dadelijk aan de organisatie ervan moeten beginnen.

»allen voor den tijd van een of twee jaren bij het Indisch »leger te detacheeren;"

»145 onderofficieren, 175 korporaals en 2580 manschappen »(waarvan $^2/_3$ geoefenden) der infanterie,

»25 onderofficieren, 25 korporaals en 200 manschappen, »allen geoefend, der artillerie,

»5 onderofficieren, 5 korporaals en 90 manschappen, allen »geoefend, der mineurs en sappeurs,"

»allen te engageeren voor een tijd van zes jaren of minder, »des noods zelfs voor één jaar."

»Aan de gewone jaarlijksche suppletie ontbraken bovendien »nog ruim 1000 man; in totaal moesten alzoo meer dan 4000 »man voor het Indische leger worden aangeworven. Ten einde »zooveel mogelijk in deze buitengewoon groote behoefte te »voorzien, werd door den Minister van oorlog bepaald, dat »tijdelijk voor den kolonialen militairen dienst zouden wor»den aangenomen:"

»1°. milicien-plaatsvervangers, die als zoodanig nog geene »zes maanden onder de wapens geweest waren;

»2°. voor den dienst weder geschikt verklaarde gewezen »militairen, welke vroeger de gelederen wegens lichaamsge»breken hadden moeten verlaten;

»3°. gewezen Indische militairen, tusschen de 40 en 44 jaren.

»Gewezen onderofficieren en korporaals van het Indische leger »konden, bij geschiktheid voor den dienst te velde en gunstige an»tecedenten, weder in hun vorigen graad worden aangenomen."

»Het handgeld werd, als normaal cijfer, op *f* 200.— ge»bracht, met wijzigingen voor korteren diensttijd."

»Ofschoon aldus krachtige pogingen in het werk werden »gesteld om het Indische leger te versterken, bleef het aan»tal derwaarts gezonden militairen nog beneden de raming; »en zulks niettegenstaande men zeker geen hooge eischen »voor physieke geschiktheid en goed gedrag heeft gesteld." [1]

[1] E. B. Kielstra. Beschrijving van den Atjeh-oorlog.

Deze maatregelen waren op verre na niet voldoende om aan de *hooge eischen* waaraan voldaan *moest* worden te voldoen. Het was voorzeker *niet moeielijk* om in te zien dat zoo men het Indische leger niet aanmerkelijk versterkte, het *weldra* geheel tot aanvulling van de expeditionnaire macht zou moeten dienen, en dat zoo de oorlog lang duurt het daardoor geruineerd zou worden. *Toch behield men de bestaande legerorganisatie, richtte men geen reserve-bataljons op, maakte men geen meerder en oordeelkundiger gebruik van het inlandsch element.*

Men had na het échec der 2de expeditie, of *reeds veel vroeger*, het Indische leger met eenige bataljons moeten vermeerderen, en depôt-compagnieën bij alle infanteriekorpsen van het leger moeten oprichten, ten einde aanvullingsmanschappen voor de eventueele expeditionnaire macht te vormen. Beweert men, dat dit niet mogelijk was, ook omdat men de expeditie niet te lang mocht uitstellen, dan is dit tevens eene erkenning, dat het Indische leger niet sterk genoeg is, niet zoodanig is georganiseerd dat men het ten allen tijde veel sterker kan maken [1], tevens eene erkenning van vroegere *groote tekortkomingen*.

---

[1] Bij de laatste reorganisatie der Indische Infanterie heeft men eenigermate rekening gehouden met deze noodzakelijkheid. Ook de bataljons zullen sterker gemaakt en beter geëncadreerd worden. Hier is dus een belangrijke stap in de goede richting gedaan. Echter nog niet genoeg, op verre na niet.

Ook hebben wij de vermindering van het Europeesche fuseliers-element in het Indische leger met vreugde begroet. Men ga in deze goede richting voort zonder zich door eene niet gewettigde vrees te laten terughouden.

De Britsch-Indische Regeering had door eene verstandige, gematigde en humane binnenlandsche politiek, *gemakkelijk* den *opstand* van 1857—58 kunnen voorkomen. De jongste geschiedenis van dien opstand heeft omtrent die politiek een helder licht ontstoken.

De opheffing der Indische schietschool en de inkrimping der school te Mr. Cornelis, betreuren wij zeer. Dit zijn regeeringsdaden die niet verantwoord kunnen worden, al heeft men gepoogd zulks in sommige dagbladen te doen.

Zoo handelende, ontneemt men het leger de sappen die het als levensbehoefte noodig heeft, en noodzaakt het die op eenige duizenden mijlen afstand, met groot nadeel voor de schatkist en minder nut aanbrengend voor het leger te gaan halen. Zoo voortgaande zal het Indische leger weldra geen andere in-

De Regeering wordt tegenwoordig voortdurend in verschillende geschriften er op gewezen, dat het Indische leger niet sterk genoeg is, niet goed is georganiseerd, en toch ziet men voor de verbetering van dat leger op verre na niet genoeg doen. Wanneer nu of over eenige jaren in den Archipel een ernstig politiek conflict uitbreekt, en men heeft, om daaraan eene bevredigende oplossing te geven, *groote militaire krachten* noodig, zal het Volk zich dan maar weêr bij de verantwoording moeten nederleggen: »slechts dat en dat kan voor het »oogenblik gedaan worden; alles is beproefd om aan hoogere »eischen te voldoen, maar te vergeefs." Misschien kan eene regeering die pas is opgetreden, die hare handen nog in onschuld wascht, zich zoodanig verontschuldigen — de Regeeringen echter die elkander achtereenvolgend hebben opgevolgd, en jaren lang geregeerd hebben zonder iets belangrijks voor de verbetering van het Indische leger te doen, zijn door zulk eene verantwoording niet gezuiverd, maar zijn en blijven schuldig aan de rampen die ons door die nalatigheid kunnen treffen.

De toestand van het Ned. Indisch leger is tegenwoordig van dien aard, dat daarvan in zekeren zin nog met veel meer reden dan van het Britsch-Indisch leger van 1857 kan gezegd worden: »Surrounded as we were, within and without, with hostile populations, and living in a chronic state of danger from a multiplicity of causes, we yet were fully prepared for almost anything in the world but fighting. Without

---

richting van onderwijs meer hebben, dan die welke dienen tot vorming van korporaals en onder-officieren.

Er werd aan het onderwijs aan de schietschool in Indië eene onpractische richting gegeven, zoo heet het, maar was het dan niet beter geweest, wanneer dit werkelijk zoo is, eenvoudig *den zóó kundigen directeur* te vervangen en de schietschool te behouden?.....

Met vreugde hebben wij vernomen dat aan het Indische leger een achterlaadgeweer, klein-kaliber, met korte bajonet zal uitgereikt worden. Ook wij hebben in onze geschriften hierop aangedrongen.

long delay we could place ourselves in neither a defensive nor an offensive attitude". [1]

De heer Fransen van de Putte zegt: »Hoewel ook zeer »afkeurenswaard, heeft het nog eenigen zin, wanneer men in »economische kwestiën iemand beschuldigt van, zij het onbe»wust, bijzondere belangen te bevoordeelen, nevenbedoelingen »te hebben. Maar in de Atjeh-kwestie kon daarvan geen sprake »zijn. Het persoonlijk belang van de tot handelen geroepenen »kon geen ander zijn dan het algemeen belang *om met het »minste verlies aan geld en bloed voor Neerlands recht te »waken*". [2] Het is echter de vraag, of men wel goed voor het algemeen belang, derhalve voor 's lands belang gezorgd heeft door zóó te handelen. Geld en menschenlevens zijn nu eenmaal de offers die men in den oorlog voornamelijk brengen moet. Het is niet goed om wanneer men een oorlog onderneemt, als hoofdbeginsel aan te nemen met die élementen spaarzaam te willen zijn. Hoe ruimer men den inzet neemt in een spel als de oorlog is, hoe meer men gewoonlijk geld en menschenlevens zal sparen. Door den Atjeh-oorlog niet met voldoende krachten te voeren, door te spaarzaam te zijn geweest met geld en menschenlevens, heeft men dien op de lange baan geschoven en daardoor ongetwijfeld veel meer geld en menschenlevens [en dit zonder eenig succes] geofferd, dan voorzeker het geval zou geweest zijn zoo men dadelijk krachtiger ware opgetreden en den oorlog hardnekkig had volgehouden.

De Heer Fransen van de Putte zegt: »Wie tot handelen »geroepen wordt is feilbaar; het is den mensch niet gegeven »in de toekomst te zien". Wij zullen de juistheid dezer woorden niet ontkennen, toch moeten wij opmerken, dat naarmate een staatsman meer werkelijk staatsman is, hij als staatsman minder feilbaar, minder aan dwalen onderhevig zal zijn, hij

[1] Sir John Kaye. Indian Mutiny of 1857—8.

[2] J. D. Fransen van de Putte. Atjeh-Parlementaire redevoeringen. Wij cursiveeren.

beter in de toekomst zal kunnen zien, beter zal calculeeren en daardoor de toekomst meer zal beheerschen, dan een staatsman die voornamelijk aan de positie waarin hij geplaatst is, den naam van staatsman ontleent. Het zijn niet allen koks die lange messen dragen, dit spreekwoord is ook hier toepasselijk. Hiermede willen wij niet gezegd hebben, dat onze staatslieden, die tijdens het vertrek der beide expeditiën naar Atjeh het roer van den staat in handen hadden, geen staatslieden waren, in geenen deele, want zoo'n oordeel willen wij ons niet aanmatigen, maar slechts, dat een staatsman die fouten gemaakt heeft voor het Forum der Geschiedenis zich niet met de aangehaalde woorden van den Heer Fransen van de Putte kan of mag verdedigen.[1] Mannen die aan het hoofd van den staat geplaatst zijn, moeten buitengewone mannen zijn.

Evenals de legeraanvoerder, wordt ook de staatsman naar zijn succes beoordeeld.

Op grond van den tegenstand dien men bij de 1e expeditie ondervonden had, op grond van de kennis die men aangaande het karakter en politiek verleden van den Atjeher bezat, kon men met *zekerheid* afleiden, dat de te ondervinden tegenstand groot en hardnekkig zoude zijn, dat het pleit niet met eene enkele overwinning, hoe belangrijk die ook mocht zijn, zoude beslist wezen. Wij hadden ons dus moeten voorbereiden op een langdurigen en bloedigen oorlog — een oorlog die derhalve veel verlies aan menschen zou kosten: door ontberingen, ziekten, verwondingen, sneuvelen en sterfgevallen. »Zunächst »tritt sehr bald eine Abnahme von Mannschaften und Pferden »ein, als Folge der Anstrengungen während der Märsche, und »der Verluste im Gefechte" .....

.....»Dann treten Krankheiten auf, als Folge der un»regelmäszigen, oft ungenügenden Ernährung, des übermäs-

[1] Wanneer men de geschiedenis leest dan ontwaart men hoe goed groote staatslieden in de toekomst hebben gezien, en door hunne handelingen deze als 't ware aan hun wil hebben weten te onderwerpen.

»zigen Genusses von meist schlechtem, ungesunden Wasser, »von frisch geschlagenem Fleische.[1]

Zoo is het in een Europeeschen oorlog, in een Indischen oorlog komen ongeveer dezelfde oorzaken van ziekten en dood voor, nog vermeerderd door bovenmatige hitte over dag en sterke daling van den thermometer des nachts, zeer vochtige lucht na zonsondergang, veelvuldig bivakkeeren in de open lucht, miasma's enz. — Men heeft *gemakkelijk* kunnen voorzien dat de genomen maatregelen niet krachtig genoeg zouden zijn, dat zoo de expeditie eenige maanden geduurd had en de oorlog aanhield, — *wat toch* wel na het geleden échec kon verwacht worden — men dien niet meer krachtig genoeg zou kunnen voortzetten, het geheele leger tot aanvulling van de expeditionnaire macht zou moeten dienen.

Beweert men, dat het niet mogelijk was om meer te doen dan gedaan is geworden, dat men het uit een politiek oogpunt gevaarlijk achtte[2] om in het leger een te ruim gebruik te maken van het inlandsch element, dan vragen wij: Waarom dan een oorlog begonnen waarvoor men niet sterk genoeg is? — Omdat hij noodzakelijk was.... Toegegeven dat hij noodzakelijk was, die noodzakelijkheid kon *nooit zoo groot*

[1] Adolf von Horsetsky. Vorträge über Strategie.

[2] De oude afgesleten argumenten.

Tijdens den zoo vreeselijken opstand van 1857—58 in Britsch-Indië was John Lawrence met het hoogste civiel gezag in de Panjab, eene grensprovincie van het Britsch-Indische rijk belast. Hij zond uit zijne provincie groote militaire hulp naar het belegeringskorps, dat tot demping van den opstand het zoo belangrijke Dehli belegerde. Hierdoor ontblootte hij zijn eigen provincie zeer van de zoo noodige strijdkrachten. Hij kwam toen op het denkbeeld om Sikhs en Afghanen te werven — élementen, die waarlijk niet te vertrouwen waren, — nog minder in een tijd dat het Britsch-Indische keizerrijk zoo op zijne grondvesten trilde..... Zoo handelde een goed staatsman; hij wist van den nood eene deugd te maken.

De daad van John Lawrence was cordaat; voor ons daarentegen was er geen koenheid noodig om het Indische element, dat zoo goed te vertrouwen is, steeds zoo noodig in veel ruimer mate voor het Indische leger te werven, dan thans het geval is. En toch deed men het niet toen het zoo noodig was.

geweest zijn, dat wij zooveel ervoor hebben mogen wagen als wij gedaan hebben.[1] Wanneer wij diplomatieke onderhandelingen hadden aangeknoopt en een paar jaren lang een sterk eskader in de Atjehsche wateren hadden gestationneerd, dan had geen beschaafde mogendheid *zoo maar klakkeloos* zich in Atjeh gevestigd. — Après coup is het gewoonlijk zeer gemakkelijk te zeggen, hoe eene mislukte zaak aangevat had moeten worden om haar te doen gelukken. — Volkomen waar, maar even waar is het, dat een goed staatsman, een goed veldheer alvorens hij eene onderneming begint, eerst *allernauwkeurigst* wikt en weegt.[2]

Zoo onze staatslieden, alvorens den Atjeh-oorlog aan te vangen, *nauwkeurig* gewikt en gewogen hebben, dan is het ons onbegrijpelijk, dat zij met zóó weinig doorzicht gehandeld hebben, de toekomst niet beter aan hun wil hebben weten te onderwerpen — *deze zoozéér is tegengevallen.*

»Diese Schriftstücke bestätigen, was *Taine* über *die Art* wie »*Napoleon calculirte*, schreibt:

»»Bevor er etwas unternahm, hatte er seinen Plan gefasst;
»»und diesen Plan hatte er unter vielen anderen herausgesucht,
»»nachdem er Alles untersucht, verglichen und abgewogen hatte.
»»Er hatte also eigentlich alle möglichen Pläne durchdacht,
»»so dass sich der schlieszlich angenommene vor einer ganzen
»»Reihe zuruckgewiesener abhob. Jede getroffene Entscheidung,
»»jedes durchgeführte Manöver war nur eine von vielen Al-
»»ternativen, die sich ihm darboten." "

»Napoleon selbst sagte einmal von seinen Entwürfen: »Ich »»arbeite meine Themas immer auf mehrere Arten aus" " »Und ein anderes Mal: »Wenn ich einen wichtigen Ent-

[1] Wij willen hiermede niet gezegd hebben, dat wij in tegenstelling van hetgeen wij hierboven geavoueerd hebben, den Atjeh-oorlog niet noodzakelijk achtten, wij zijn overtuigd dat die oorlog voor ons prestige noodig was, maar even overtuigd zijn wij, dat men dien krachtiger, veel krachtiger had kunnen voeren, dan het geval is geweest.

[2] Eerst wikken, dan wagen — zegt Maarschalk von Moltke.

»»schluss zu fassen habe, so gibt es keinen klein müthigeren »»Menschen, wie mich. Ich stelle mir alle Gefahren vergros- »»zert, alle unglücksfälle bereits eingetreten vor. Eine peini- »»gende Aufregung umfängt mich. Das hält mich allerdings »»nicht ab, vor den Personen meiner Umgebung ganz ruhig »»zu erscheinen. Mir ist aber dabei zu Muthe, wie einer Frau »»sein muss, die ihrer Niederkunst entgegensieht." "[1] — Zoo trachtte de groote keizer den gang der gebeurtenissen aan zijn wil te onderwerpen, de toekomst te beheerschen.

Zoo ook wikt en weegt de ware staatsman; alvorens iets grootsch te ondernemen berekent hij zijne kansen, en zorgt zoo mogelijk, dat hij over de middelen beschikt om zijn politiek doel bereikbaar te maken. Zoo zal hij met grootere zekerheid van slagen de toekomst te gemoet gaan, de toekomst wellicht beheerschen. Hij heeft zonder ziener of profeet te zijn toch [zooals wij dat bedoelen] *in de toekomst gezien.*

Blijkbaar heeft men gemeend den Atjeh-oorlog wel te kunnen beëindigen, even als al onze oorlogen in den Indischen Archipel beëindigd zijn geworden. Wij waren verwend! Hierin alleen ligt dan ook de eenige verontschuldiging van de Regeering.

In een rapport van 17 Maart van Generaal van Swieten aan den Gouverneur-Generaal komt het volgende voor:

»Zooals Uwer Excellentie uit mijne verschillende verslagen »zal gebleken zijn, is de stand van zaken hier zoodanig dat »het moeielijk kan vooruitgezien worden wanneer door de onder- »werping van hoofden en bevolking, de toestand van oorlog »zal beëindigd zijn. Zulks kan binnen eenige maanden ge- »schieden, maar het is evenzeer mogelijk dat het jaren duurt."

»De algemeene beëindiging van zaken kan, bij den moge- »lijken langen duur, bezwaarlijk worden afgewacht. Het is »daarom, dat bij mij het voornemen bestaat om mijne taak »als opperbevelhebber en regeerings-commissaris als geëindigd

[1] Adolf von Horsetzky. Vorträge über Strategie.

»te beschouwen, zoodra de versterkingen waarvan in mijn »rapport van gisteren sprake was: (dat is: het hoofdfort en de »verdere versterkingen waardoor de rivier wordt beheerscht) »zullen zijn voltooid en daardoor de vestiging tot een fait „accompli zal zijn geworden." [1]

Dat de Generaal van Swieten den oorlogstoestand niet juist beoordeeld heeft, *heeft de geschiedenis ons ruimschoots geleerd.*

Dat hij na den ondervonden tegenstand zoo optimistisch kon zijn, komt ons zonderling voor.

»In het algemeen" [zoo lezen wij in de »Beschrijving van den Atjeh-oorlog"; — Staatkundige gebeurtenissen na den val van de Kraton] »was de opperbevelhebber echter van »oordeel, dat verdere gevechten zooveel mogelijk moesten »worden vermeden; thans diende de pacificatie van hoofden »en bevolking ons eenig doel te zijn, en deze kon, naar zijne »meening, slechts worden vertraagd wanneer wij den oorlog »voortzetten. Bovendien waren zijns inziens verdere operatiën »tegen den vijand onraadzaam; zoowel omdat wij al onze »krachten moesten inspannen voor de behoorlijke inrichting »der stellingen die door onze troepen bezet zouden moeten »blijven, als omdat militaire operatiën, bestaande in het ver»volgen van den vijand en het veroveren zijner versterkingen, »geen doel konden treffen, daar die versterkingen, wilden wij »onze krachten niet versnipperen, toch dadelijk weder verlaten »zouden moeten worden." [2]

Dit zou zeer juist geoordeeld zijn, zoo de vijand ons slechts met rust liet — doch hij deed dit niet. Dat hij ons niet met rust zou laten, was wel te voorzien. Er mocht daarom aan de pacificatie der bevolking voornamelijk door vreedzame middelen, praten, onderhandelen, de politiek bij uitnemendheid, nog in de verste verte niet gedacht worden. Dat daar-

---

[1] J. D. Fransen van de Putte. Atjeh. Parlementaire redevoeringen.
[2] E. B. Kielstra. Beschrijving van den Atjeh-oorlog.

mede zoo vroeg begonnen is, althans dat aan eene pacificatie met zoodanige middelen *zoo groot gewicht is gehecht geworden*, achten wij eene groote fout.[1]

De hardnekkige tegenstand dien de Atjeher ons bleef bieden, wees er ons voortdurend op dat wij op een verkeerden weg waren, toch kwamen wij telkens op dezelfde fout terug: de oorlog te willen onderdrukken door weinig krachtige middelen. — Zoo heeft de politiek als een kanker op het oorlogsbelang kunnen inwerken, den indruk dien onze overwinningen op den Atjeher maakten kunnen verminderen, kunnen uitwischen. De politiek gebood telkenmale om het zwaard weêr in de schede te steken, dat in de schede te houden, of slechts even uit te trekken. — Is het te verwonderen, dat een oorlog die op zoodanige wijze gevoerd wordt, nooit eindigt? Is het te verwonderen, dat de vrijheidlievende Atjeher het hoofd maar niet in den schoot wil leggen? Geen vrijheidlievend volk onderwerpt zich ongedwongen aan een ander volk..... Daartoe moet dat volk de knie flink op den nek gelegd worden.

In het laatst aangehaalde werk [Vervolg der staatkundige gebeurtenissen tot aan het einde der 2de expeditie] lezen wij op eene andere plaats: »De opperbevelhebber achtte het niet »noodig de opwerping van vijandelijke versterkingen tegen te »gaan, omdat wij onze macht niet mochten versnipperen en »het den vijand, ook bij alle inspanning, toch niet zou kun»nen gelukken de achterblijvenden te verdrijven. Eene macht »van 2500 man, op nog geen uur afstand van het strand »verwijderd, in eene goede stelling, met versterkte punten op »zijne gemeenschapslijn met het strand, was zijns inziens vol»komen veilig en zou evenmin verjaagd als ingesloten kunnen »worden. Na het einde van den regenmoesson moest dan »verder worden beslist, hoe men, uit de reeds ingenomen stel-

[1] Wij hebben grooten eerbied voor de bekwaamheden van den Generaal Van Swieten, maar dit maakt ons niet blind voor de fouten die hij gemaakt heeft..... De geschiedenis beoordeelt de daden, zelfs van de grootste mannen.

»ling, tot de verdere onderwerping des lands kon geraken."[1]

Na den ondervonden tegenstand te onderstellen, dat men met 2500 man nog iets tot verdere onderwerping van het land zoude kunnen verrichten, is wel een wat al te groot vertrouwen hebben in de kracht van die 2500 man. — Blijkbaar koesterde de Generaal van Swieten de grootste verwachtingen van eene vreedzame politiek, van een politiek van onderhandelen.

Dat de Generaal eene zeer geconcentreerde stelling wilde innemen, ten einde de macht waarover men beschikt niet te versnipperen; zoo noodig wilde aanvallen, ten einde den vijand van het lijf te houden, maar het veroverde terrein niet wilde bezet houden — [zoo moeten wij ten minste het plan van den Generaal uitleggen, daar hij toch geen volkomen lijdelijke verdediging kon bedoeld hebben[2]] kunnen wij niet afkeuren, daarentegen keuren wij het af dat hij slechts ruim 3000 man[3] achterliet en met het overige deel der troepen naar Java terugkeerde.

De geheele expeditionnaire macht had in eene sterke gecon-

---

[1] E. B. Kielstra. Beschrijving van den Atjeh-oorlog.

[2] E. B. Kielstra. Beschrijving van den Atjeh-oorlog.

»In de nota, door den Generaal van Swieten achtergelaten, werd aangeraden »de Stelling te *Kota Radja* zoo sterk en zoo veilig mogelijk te maken; de »operatielijn — de *Atjeh*-rivier — veilig te houden en door kleine patrouilles »te zuiveren van vijandelijke maraudeurs; den vijand te beletten, versterkingen »aan te leggen onder bereik van ons geschutvuur; rondom onze versterkte »punten alles op te ruimen wat den vijand tot dekking kon dienen, doch te »behouden wat voor eigen veiligheid nuttig kon zijn en de stormvrijheid ver»hoogde; door eene afwachtende houding en een actieven wederstand te too»nen, dat wij ons voor goed in *Atjeh* gevestigd hadden; en eindelijk wanneer »'s vijands stellingen ons niet hinderden die niet op te zoeken doch zijne aan»vallen af te wachten, daar zijn aanvalsvermogen gering doch zijne defensieve »kracht groot was".

[3] E. B. Kielstra. Beschrijving van den Atjeh-oorlog.

»Het totaal der achtergebleven krijgsmacht bedroeg 128 Officieren, 1788 »Europeanen, 176 Afrikanen, 489 Amboneezen en 698 Inlanders. Bovendien »was te *Poeloe Bras* ter bewaking van den arbeid aan de daar op te richten »steenkolenloodsen, gestationneerd een detachement van 3 Officieren en 100

centreerde stelling achtergelaten moeten zijn; dit zou naar ons oordeel een goed oorlogsbeleid zijn geweest. Men zou dan over eene groote aanvalskracht hebben kunnen beschikken, daardoor krachtige slagen hebben kunnen toebrengen, bentings kunnen nemen, kampongs verwoesten, schrik onder den vijand brengen, om, wanneer men zijn doel bereikt had, telkens weder achter zijne stelling terug te keeren. Geen punten links noch rechts of voorwaarts bezet houden, want dit verstrooit en versnippert slechts de troepen, breekt de aanvalskracht en vermeerdert de kwetsbare punten. Daarenboven kan men voor al die gedetacheerde troepen-afdeelingen niet naar behooren zorgen, waardoor ziekte- en sterfgevallen op onrustbarende wijze vermeerderen.

In alle richtingen uitvallen doen met *zeer sterke colonnes*, zelfs tot op verren afstand van de ingenomen stelling, zonder naar terreinbezit te streven, had naar ons oordeel, na de inneming van den Kraton, *nog* langen tijd onze wijze van oorlogsvoering moeten zijn.

Zoo men nu ook over troepen in 2de linie, reservetroepen, had kunnen beschikken,[1] bijv. eene brigade ter sterkte van 4 à 5 bataljons met de noodige artillerie, mineurs enz. en men had die op Sumatra's Westkust gestationneerd gehouden, dan had men die, terwijl de macht in 1ste linie in Groot-Atjeh ageerde, kunnen gebruiken om de kuststaten successievelijk aan te grijpen. — Deze diversiën zouden de in Groot-Atjeh ageerende troepen zeer ten nutte zijn gekomen.

»minderen van de mariniers, welke gedurende de tweede expeditie bij het lin»ker half 2de bataljon infanterie waren ingedeeld geweest".

»Van de geheele krijgsmacht werden den 26e April 1874 in het veld-hospitaal »te *Kota Radja* verpleegd 178 Europeanen en 41 inlanders".

[1] Hierboven hebben wij reeds gezegd, dat ten behoeve der expeditie ook troepen in tweede linie hadden moeten beschikbaar gesteld worden.

De tweede expeditie heeft bij haar vertrek eene reserve brigade te Padang achtergelaten, de Generaal van Swieten heeft deze na den val van de Kraton aan zich getrokken.

De kuststaten hadden niet bezet behoeven te worden; wanneer zij getuchtigd waren zouden de troepen naar hunne standplaatsen hebben kunnen terugkeeren. — Deze tuchtigingen hadden ook eenige jaren volgehouden moeten worden; gedurende dien tijd had men telkenmale den een of anderen kuststaat moeten tuchtigen.

Wanneer de Atjeher zoo eenige jaren lang onze kracht had ondervonden, dan zoude hij eindelijk het hoofd wel in den schoot hebben gelegd, terwijl zijne onderwerping meer te vertrouwen zou zijn geweest, dan met de middelen die wij thans bezigen ooit het geval zal zijn..... Dat de Atjeher voor de kracht der wapenen zwicht, hebben de tochten in de XXII en XXVI Moekims, tijdens het bestuur van Generaal van der Heijden, ons geleerd.

Maar wij zouden niet tot eene zoo *groote* jarenlange krachtsinspanning in staat zijn geweest, zoo'n groote inspanning zoude onze schatkist hebben uitgeput, — zoo zal men wellicht beweren. — Maar hebben wij ons dan ook nu niet, *en dit nog wel in een geheel nutteloozen oorlog*, groote krachtsinspanningen getroost, krachtsinspanningen, die *ook* onze schatkist hebben uitgeput. Wij hebben langzaam, reeds 20 jaren lang, onze geldzakken ten behoeve van den oorlog uitgeschud, zonder daarvoor tot nu toe *iets* gekocht te hebben; — zoo wij in het begin van den oorlog ruim in de beurs hadden getast, helder hadden ingezien dat aan de oorlogseischen *moet* voldaan worden, en daaraan *ten volle* hadden voldaan — voorwaar! wij zouden thans veel verder op Atjeh zijn geweest, veel meer voor ons geld hebben gehad. — Atjeh zou misschien half geruïneerd aan onze voeten liggen. Half geruïneerd, die gedachte is zeker niet verkwikkend; maar wat moet er van ons als koloniale mogendheid worden, wanneer wij Atjeh niet onderwerpen? Onze staatslieden mogen antwoorden op deze vraag!.....

»Blijkbaar had de vijand slechts gewacht op het vertrek uit »*Atjeh* van een belangrijk deel onzer troepen, om zijne de»fensieve houding te laten varen en ook aanvallenderwijs te »werk te gaan. Op den 25sten April hadden zich de opperbe»velhebber en de algemeene staf der expeditie ingescheept, »en reeds denzelfden avond heerschte er veel bedrijvigheid »onder onze tegenstanders.....[1]

De dappere Generaal Pel heeft al de nadeelen ondervonden van het vertrek van een groot gedeelte der troepen. — Zijn roemrijk bestuur was eene aaneenschakeling van gevechten.

Generaal Pel heeft om zijne stelling te consolideeren haar moeten uitbreiden. Men mag echter de vraag stellen, of hij die uitbreiding noodig zou geoordeeld hebben, zoo hij over voldoende strijdkrachten had beschikt?..... Wij willen niet beslissen, maar slechts de opmerking maken, dat zoo men genoeg troepen heeft om de ingenomen stelling [stellingen] naar behooren te bezetten en nog genoeg troepen overhoudt om den vijand voortdurend aan te grijpen, men hem dan door die aanvallen belet ons aan te vallen, men dan het strategisch initiatief heeft. In het tegenovergestelde geval kan de vijand ons aangrijpen, heeft hij het strategisch initiatief; men wordt dan verleid, is dikwijls verplicht, teneinde deze aanvallen weêrstand te bieden, zijne stelling door het vasthouden en versterken van terreinpunten eene groote uitbreiding te geven.

Bezit men het strategisch initiatief, dan kan men zijne stelling zoo inrichten als men wil, daaraan den vereischten vorm en uitgestrektheid geven; bezit de vijand het daarentegen, dan dicteert hij ons zoo al niet geheel dan toch voor een groot gedeelte de wet.

Hoe ook, de stelling door den Generaal Pel ingenomen was te uitgebreid.

---

[1] E. B. Kielstra. Beschrijving van den Atjeh-oorlog.

»Gelijk reeds uit de voorafgegane hoofdstukken gebleken is", zoo lezen wij in de »Beschrijving van den Atjeh-oorlog [toestand in Groot-Atjeh, in Maart 1876] »was het door ons »veroverde terrein buiten *Kota Radja* door eene reeks van »posten bezet. Die posten hadden, in algemeenen zin gespro»ken, hetzelfde doel dat met den laatsten veldtocht van den »generaal Pel beoogd en gedeeltelijk bereikt was: het afsluiten »der vijandelijke bevolking aan de kusten tusschen *Kroeng Raba* »en *Kroeng Raja*. Daardoor hoopte de Indische Regeering, zou »het meest vijandig deel der bevolking — die der Sagi XXII »en een groot deel der Sagi XXVI Moekims — van hare »voornaamste hulpbronnen beroofd, naar het binnenland te»ruggedrongen en van onze nederzetting of van de ons goed»gezinde Atjehers afhankelijk gemaakt worden, zoodat zij »vroeg of laat in haar eigen belang verplicht zou zijn tot »onderwerping.'

De geschiedenis heeft geleerd dat dit doel niet is bereikt.

Men hechtte te veel aan het bezetten van terreinpunten; men zag daarin eene magische kracht. — Troepen en nogmaals troepen had de Generaal Pel noodig, ten einde den vijand *voortdurend* te kunnen aanvallen en niet lijdelijk te moeten wachten tot hij aangevallen werd. Doordat de Generaal te weinig troepen had, had de vijand het strategisch initiatief; terwijl de Generaal het strategisch initiatief had moeten hebben om hem, den vijand, te *kunnen onderwerpen*.

De Generaal van der Heijden had in 1879 het strategisch initiatief, vandaar het groote succes waarover wij ons toen verheugden.

De opvolgers van den Generaal Pel hebben aan zijne stelling de uitbreiding gegeven die hij daarvoor noodig heeft geoordeeld.

De Generaal van der Heijden heeft deze stelling later nog

---

[1] E. B. Kielstra. Beschrijving van den Atjeh-oorlog.

meer uitgebreid. Dit is eene fout geweest. Hij heeft daardoor een groot aantal troepen vastgelegd, een groot aantal menschen verbruikt en *zijn aanvalskracht zeer verminderd.*

Als reden dezer meerdere uitgebreidheid wordt opgegeven:

»De verovering der XXII en XXVI Moekims bracht echter »de oprichting van een aantal nieuwe posten mede. De Gou»verneur en militaire bevelhebber had het namelijk ten eene»male onraadzaam geacht om, zooals de bedoeling van den »Gouverneur-Generaal was geweest, de troepen geheel uit ge»noemde afdeelingen terug te trekken. Niet alleen zou daar»door de bevolking, die zich onder de hoede onzer wapenen »gevestigd had, prijsgegeven worden aan de wraakneming der „vijandig gezinden, maar het was ook in ons dadelijk belang, »de voornaamste strategische punten — *Anak galoëng* en *In»drapoeri* in de XXII, *Toengkoep* in de XXVI Moekims — »te bezetten; alleen daardoor konden wij in staat zijn het land »in bedwang te houden. Trokken wij daarentegen de troepen »geheel terug, dan was het te voorzien, dat de oorlogspartij »weldra weder het hoofd zoude opsteken en de vruchten onzer »overwinningen diensvolgens te loor zouden gaan.

»Om ten allen tijde de genoemde punten te kunnen berei»ken en ook het voorwaarts gelegen terrein te kunnen obser»veeren, waren voorts *étape-posten langs de operatielijnen* »noodig." [1]

Wij kunnen de juistheid van deze reden niet beamen. Wanneer sterke colonnes het land hadden doorkruist: tochten hadden gemaakt die eenige dagen duurden, om daarna telkens terug te keeren, weêr uit te rusten en voldoende verpleegd te worden, dan zou het gewenschte doel veel beter bereikt zijn geworden.

Na de met zoveel succes bekroonde tochten in de XXII en XXVI Moekims, was de tijd gekomen om eene sterke

---

[1] E. B. Kielstra. Beschrijving van den Atjeh-oorlog.

zeer geconcentreerde stelling, met een paar vooruitgeschoven punten [uitvalspunten], Lambaroe en *Toengkoep*,[1] te bezetten. Wij waren overwinnaars; wanneer wij ons toen uit het veroverde terrein hadden teruggetrokken, kon daaraan geen verkeerde uitlegging gegeven worden, want de vijand zou te goed begrepen hebben, dat zulk terugtrekken niet uit vrees voor hem geschiedde, hij zou begrepen hebben dat het geheel vrijwillig was; dat wij het deden, omdat wij daarin een krijgskundig voordeel zagen; — *het zou daarom zijn moreel en krijgslust niet in het minst hebben opgewekt.*

Ware de troepenmacht in Atjeh na de operatiën in de XXII en XXVI Moekims nu niet verminderd, hetgeen wel het geval is geweest, dan had Generaal van der Heijden *eene sterke aanvalskracht* behouden, waarmede hij zoowel groot Atjeh en échec kon houden als de kuststaten successievelijk flink tuchtigen.

Generaal van der Heijden schreef den 20sten Augustus 1879 aan den Gouverneur-Generaal het volgende:

»De krijgsverrichtingen op groote schaal zijn thans afgeloo»pen, en wij komen in de periode, dat de rust en veiligheid »in de nieuw onderworpen streken bewaard zullen moeten »worden door *eindelooze patrouilleeringen;* hetwelk zoo lang »zal moeten duren, totdat de terugkeerende bevolking weder »aan orde en werkzaamheid gewend, en het inlandsch bestuur »op hechte grondslagen gevestigd zal zijn.

»Was de taak van het leger te Atjeh tot heden moeielijk »maar roemvol, in de periode, die nu volgt, zal zij niet min»der afmattend, doch tevens ondankbaar zijn.

»Lange en vermoeiende marschen zullen voortdurend door »kleine patrouilles moeten gemaakt worden om kwaadwilligen

[1] Of op andere punten te kiezen, zoo zulks voor de gezondheid van den troep beter was. — Wij hechten meer aan gezonde punten [plaatsen] dan aan *zoogenaamde* strategische punten.

In de uitvalspunten zoowel als in de stelling Kota Radja, zouden, behalve bezettingstroepen, sterke mobiele colonnes, die ten allen tijde tot uitrukken gereed hadden moeten wezen, gelegerd moeten zijn.

»op te sporen, onrustige kampongs in bedwang te houden,
»de gemeenschap tusschen onze verder van elkander gelegen
»posten te beveiligen, enz.

»De prikkel, die noodig is om voortdurend een opgewekten
»geest onder de troepen te houden, zal daardoor geheel en
»al ontbreken.

»En toch zal ook die taak vervuld moeten worden; wordt
»die niet volbracht, of is men door gebrek aan troepen ge-
»noodzaakt werkeloos te blijven, dan zal de Atjehsche bevol-
»king, die zich slechts uit noodzaak aan ons gezag heeft on-
»derworpen en geen tijd of gelegenheid heeft gehad om tot
»een gevestigden staat terug te keeren, niet nalaten daarvan
»gebruik te maken om allerwege te rooven en te maraudeeren.

»In de voortgaande oplossing van het Atjeh-vraagstuk is
»thans een zeer gewichtig tijdstip aangebroken.

»Een overijlde maatregel, als gevolg van eene te groote
»zucht tot bezuiniging, zou oorzaak kunnen zijn dat alles wat
»in den laatsten tijd verricht is, eene ongedane zaak was.

»De verdere en volledige onderwerping van *Groot-Atjeh*
»moet haar natuurlijk verloop hebben; niet in één oogenblik
»kan de zwaar geschokte bevolking uit den volslagen oorlogs-
»toestand in den gewenschten staat van rust overgaan; daar-
»toe is tijd noodig, en gedurende dien tijd moet het hervor-
»mingsproces van die bevolking geleid en bewaakt worden
»door een krachtvol bestuur, gesteund door eene voldoende
»troepenmacht, die zoo noodig handelend kan optreden." [1]

De Generaal achtte derhalve het ageeren met sterke colonnes nagenoeg als afgeloopen, wij niet! — Sterke colonnes hadden nog langen tijd, al was het maar alleen tot machtsvertoon, Groot-Atjeh moeten doorkruisen, terwijl de kuststaten successievelijk door sterke colonnes *voortdurend* getuchtigd hadden moeten worden.

---

[1] E. B. Kielstra. Beschrijving van den Atjeh-oorlog.

De troepenmacht in Atjeh werd alsnu naar aanleiding der voorstellen van den Generaal van der Heijden en den Legercommandant bij Indisch besluit van 18 Mei 1880 no. 25 gebracht op 253 officieren, 6372 minderen en 163 paarden. [1]

Wederom kwam er een stilstand in de operatiën — en dit voor de hoeveelste maal?..... zonder dat de oorlog nog geëindigd is. — Zoo ging de indruk van onze overwinningen op den vijand verloren en daarmede hare vruchten.. . Het moreel van den vijand kon weder herleven, zijn élasticiteit herkrijgen.

Na den veldtocht in de XXII en XXVI Moekims had de troepenmacht in Atjeh niet verminderd mogen worden. De verliezen hadden moeten worden aangevuld, en men had *dadelijk* moeten beginnen om de kuststaten eene beurt van strenge tuchtiging te geven. Dit had, zoo als wij zeiden, successievelijk, zonder consideratie elken kuststaat eene beurt gevende, moeten geschieden.

De Heer Pruys van der Hoeven zegt:

»Het was de zeer verklaarbare wensch der regeering, dat »met de organisatie in Groot-Atjeh onze bemoeiing met de »kuststaten niet verder zou gaan dan noodig was om ons gezag »te doen erkennen en te voorkomen dat handel en verkeer »van buiten met die kust belemmerd of in gevaar gebracht »werd. Daarom bepaalde het bestuur zich aanvankelijk tot het »verleenen van moreelen steun, door het zenden van ambte»naren en vertrouwde hoofden aan boord van oorlogsschepen,

---

[1] Zie E. B. Kielstra. Beschrijving van den Atjeh-oorlog.

De uitgeputte toestand waarin het leger verkeerde, zal op dit besluit wel ingewerkt hebben. Het leger had echter niet zoo uitgeput behoeven te zijn als toen het geval was; men had sedert het begin van den Atjeh-oorlog tijd genoeg gehad om maatregelen tot legeruitbreiding te nemen. Men wilde echter in het leger steeds dezelfde verhouding tusschen Europeanen en Inlanders behouden, die verhouding moest een vaste coëfficient blijven. — Het leger bleef daardoor zonder voldoende reserve element..... Een leger zonder reserve, wij hebben het reeds meermalen verkondigd, is in den oorlog zeer spoedig uitgeput en deze uitputting is onherstelbaar.

»die door besprekingen of het zenden van brieven moesten »trachten zich op de hoogte te stellen van de gerezen ge»schillen en de twisten bij te leggen.

»Pacificatie van Groot-Atjeh met politieke onthouding ten »opzichte van de kust is, dit zou spoedig blijken, eene on»mogelijkheid. Juist op de kust, waar het geld verdiend, het »verzet georganiseerd wordt en waar de strijders vandaan »moeten komen, waar het meerendeel van de Groot-Atjehsche »bevolking in de pepertuinen werkzaam is, waar de wapens »worden ingevoerd, waar de verwikkelingen met den vreem»deling dreigen te ontstaan, ligt het zwaartepunt van de Atjeh»kwestie. De meester van de kust, dit leert ons trouwens de »geheele Indische veroveringsgeschiedenis, is meester van he »land; te Atjeh beteekent het meesterschap in Groot-Atjeh »niets zonder de souvereine rechten op de kust. [1]

Wij hadden derhalve voornamelijk de kuststaten tot onderwerping moeten dwingen; dit dwingen is tegenover een volk als het Atjehsche zonder wapengeweld, *dat gedurende een langen tijd wordt volgehouden, niet mogelijk.*

»Met de ontbinding der ageerende colonnes [5 Sept. 1879] waren de operatien in Groot-Atjeh geëindigd. . . . . .

. . . . . .

»De gouverneur en militaire bevelhebber was van oordeel, dat vermoedelijk geene krijgsbewegingen van grooten omvang meer noodig zouden wezen, maar dat nog geruimen tijd de krachtige steun der troepenmacht zou vereischt worden om eene geregelde orde van zaken te vestigen. [2]

De Generaal van der Heijden zou weldra ondervinden dat hij zich in deze optimistische onderstelling *deerlijk* vergist heeft.

De gebeurtenissen van 30 Juni 1880 in Samalanga gaven hiervan maar al te zeer het bewijs:

---

[1] A. Pruys van der Hoeven. Mijne ervaring van Atjeh.

[2] E. B. Kielstra. Beschrijving van den Atjeh-oorlog.

Op dezen datum maakte een gedeelte der bezetting van de benting eene militaire wandeling.

De marcheerende troep, 65 man sterk, werd door de Atjehers plotseling overvallen en onderging bij dit verraad eenige verliezen.

Volgens berichten was de aanval geopend door eenige lieden uit kampong Batoe Iliq.

Op grond van het gebeurde werd naar *Samalanga* eene expeditie gezonden. — Deze leed tot *tweemaal toe* échec voor Batoe-Iliq.

De expeditie werd versterkt en de Generaal van der Heijden nam zelf het commando daarover op zich.

»De Generaal kwam op genoemden datum, [22 Juli 1880], »ter reede van Samalanga aan, doch kon wegens de hevige »branding, eerst den volgenden dag aan wal gaan. Bespre»kingen met den radja, *Potjoet* Maligoï en verdere hoofden »leidden hem tot het besluit, de operatiën voorloopig te doen »staken en aan *Potjoet Maligoï* zes dagen tijd te geven om, »door haren invloed, de versterkingen van Batoe Iliq te doen »ontruimen.....

»De aan Potjoet Maligoï gestelde termijn van zes dagen »verstreek zonder dat het haar had mogen gelukken, de vijan»delijke partij tot de ontruiming van Batoe Iliq te bewegen; »en daar het den bevelhebber noodzakelijk voorkwam, *het »prestige onzer wapenen krachtig te handhaven*,[1] besloot hij »derhalve den 30 Juli het offensief te hernemen."[2]

De Generaal leed echter ook échec. *Driemaal* hadden wij dus voor Batoe-Iliq ons hoofd gestooten. Het moreel van den vijand zal daardoor in geen geringe mate opgewekt zijn geworden. In het belang van den oorlog zoude het hoogst noodzakelijk geweest zijn het geleden échec door eene glansrijke overwinning te dekken. De Indische Regeering had den Generaal,

[1] Wij cursiveeren.

[2] E. B. Kielstra. Beschrijving van den Atjeh-oorlog.

zoo zij het belang der zaak *helder* had ingezien, ongetwijfeld genoodzaakt Batoe Iliq te nemen en te verwoesten, en hem (den Generaal) daartoe, hoe moeielijk het Haar ook viel, de noodige oorlogsmiddelen moeten geven. Maar het schijnt dat noch de Generaal noch de Indische Regeering hebben ingezien, dat door het driemaal geleden échec de verovering van Batoe Iliq eene *gebiedende* noodzakelijkheid was geworden.

Wij lezen in de Beschrijving van den Atjeh-oorlog:

»De bevelhebber was van oordeel dat het na de op dezen dag »weder geleden verliezen — 19 dooden en 56 gewonden.... »niet verantwoord zou zijn den strijd den volgenden dag te »doen hervatten.....

»Het besluit, om van verdere pogingen tot verovering van »Batoe-Iliq af te zien, werd niet dan noode genomen; gaarne »had de bevelhebber, in het belang van het overwicht onzer »wapenen, den vijand zijne stelling ontrukt. Doch de offers, »die daarvoor bij voorzetting van den strijd vermoedelijk nog »noodig zouden zijn, *stonden in geene verhouding tot de staat-* »*kundige en krijgskundige voordeelen welke hier te behalen* »*waren*,[1] en wellicht zou de oorlog in *Samalanga*, naarmate »hij langer duurde, eene groote uitbreiding verkrijgen; van de »verschillende kuststaatjes toch stroomden Atjehers toe om onze »tegenstanders te ondersteunen."[2]

Dit was een allertreurigst besluit! Door dit besluit is aan het oorlogsbelang een groote knak toegebracht.[3]

De groote offers aan dooden en gewonden die wij voor

---

[1] Wij cursiveeren.

[2] E. B. Kielstra. Beschrijving van den Atjeh-oorlog.

[3] Al moeten wij dit besluit van den generaal van der Heijden ten zeerste afkeuren, toch zullen wij de laatste zijn die de verdiensten in den Atjeh-oorlog van den dapperen en energieken Generaal niet naar waarde zouden schatten. Wanneer hem de middelen daartoe waren gegeven, dan had hij Atjeh onderworpen. De Atjeher vreesde en respecteerde hem en geloofde dat hij tot het volbrengen van het moeielijkste in staat was..... Dit althans is ons oordeel.

Batoe Iliq hadden moeten brengen, wordt ook als reden opgegeven om den aanval niet meer te hervatten; naar ons oordeel was dit een reden te meer om het *wel* te doen. Die offers hadden door eene *schitterende* overwinning gewroken moeten worden; dit eischte het oorlogsbelang *gebiedend.*

Batoe Iliq niet nogmaals aan te grijpen en te veroveren, was zoowel eene staatkundige als eene militaire fout..... In handen ven den staatsman, den Gouverneur-Generaal, lag echter de eindbeslissing; hij had terug kunnen komen op het besluit van den Gouverneur van Atjeh, en Batoe Iliq nogmaals moeten doen aanvallen, en door de krachtige middelen die hij den Gouverneur van Atjeh ter beschikking had moeten stellen, hem moeten *verplichten* het te veroveren..... Men lette echter te veel op de schim van den »Vrede", telkens en telkens wilde men haar grijpen, maar natuurlijk telkens en telkens te vergeefs..... De vrede zal zoo lang voor ons een schoon schaduwbeeld blijven, dat zich steeds in het ijle oplost als wij meenen het te kunnen vasthouden, tot dat wij goed begrepen hebben, dat wij den oorlogsgod niet steeds straffeloos in het aangezicht kunnen slaan.

Dat de Generaal van Swieten zich deerlijk in het karakter van den Atjeher vergist heeft, zal nu wel als eene uitgemaakte zaak beschouwd worden.

Den 14den Februari 1874 schreef hij onder meer: »Wat betreft »mijne tegenover den vijand te volgen gedragslijn, nog steeds »ben ik van meening, dat na de vermeestering van den kra»ton, het hoofdpunt van Atjeh's macht, eene afwachtende »houding de hoofden en de bevolking ten laatste zal dwingen »zich aan ons te onderwerpen en dat op deze wijze het doel »dat voorgesteld is, zal bereikt worden zonder groote opoffe»ring van menschenlevens. Van dat standpunt uitgaande heb »ik, zooals uwe Exellentie uit nevensgaanden in afschrift over

»gelegden brief, aan *Iman Longbattah* en *Toekoe Kadli*, twee »invloedrijke Atjehsche hoofden, zal kunnen ontwaren, ge»poogd door overreding de zaak op vredelievende wijze te »beëindigen. Wat het resultaat daarvan zal zijn, is nog on»bekend, doch ik heb gemeend van mijnen kant alles te moeten »doen, wat tot eene vreedzame oplossing leiden kan." [1]

Onze bewindhebbers dachten, dat na den val van den Kraton, de wapenen het voornaamste werk verricht hadden, dat deze nu wel nagenoeg voor goed in de scheden zouden kunnen blijven. De politiek, dat magische woord in Indië, zou nu wel verder de zaken beslechten, zoo dachten onze bewindhebbers, — maar zoo dachten de Atjehers niet. De Atjehers konden en wilden niet begrijpen dat zij reeds onderworpen waren, dat zij een meester zouden moeten gehoorzamen, die nog niet getoond had hen te kunnen onderwerpen.

Wij begingen de groote fout te weinig rekening te houden met den »wil" van onze tegenpartij, zonder haar nog aan onzen »wil" te hebben onderworpen. — En tot den huidigen dag gaat men steeds voort op die fout voort te bouwen, en haar daardoor hoe langer hoe grooter, hoe langer hoe onherstelbaarder te maken. — Kan dit staatkundig beleid genoemd worden?

Dat de generaal van Swieten zich in het karakter van den Atjeher vergist heeft, mag na het gebeurde ons wel verwonderen, toch is het, met de geschiedenis onzer vroegere oorlogen in den Archipel in de hand, niet geheel onverklaarbaar. Maar dat men later na de operatiën van den dapperen Generaal Pel en zijne opvolgers, na de operatiën van den energieken Generaal van der Heijden nog meende met de politiek te kunnen doen wat *alleen en uitsluitend* door de wapens kan verricht worden, is, om er niets meer van te zeggen, *onbegrijpelijk, raadselachtig!*

---

[1] J. D. Fransen van de Putte. Atjeh Parlementaire redevoeringen.

Toen, nadat wij het eenigen tijd beproefd hadden, gebleken was, dat de Atjeher niet op zachtzinnige wijze[1] tot onderwerping te brengen is, had men de wapenen alleen aan het woord moeten laten, en hadden de diplomaten zich moeten terugtrekken totdat de Atjeher zich *werkelijk* onderworpen had. De oorlog had in zijn ware, goede, beslissende gedaante — het telkens toebrengen van slagen — moeten heerschen, zonder door een politiek van *vernederend* vleien van een meest trouweloozen vijand te worden gehinderd en aan honderd banden te worden gelegd. Men had reeds lang moeten begrijpen, dat het voor ons bestaan als koloniale mogendheid eene noodzakelijkheid is geworden, dat Atjeh zich onderwerpt, het hoofd in den schoot legt; reeds lang had men moeten begrijpen, dat elk jaar uitstel om te trachten dat doel te bereiken, ons er meer en meer van verwijdert, — zooals de feiten nu reeds aantoonen.

Blijkt het voor ons onmogelijk Atjeh te veroveren, dan is ons vonnis als Koloniale Mogenheid geveld: ons gezag zal dan tanen. Wanneer wij Atjeh ontruimen moeten, hetgeen ongetwijfeld wel zal gebeuren, indien de Regeering hardnekkig blijft volhouden dat het voornamelijk door zoogenaamd »politiek beleid" moet onderworpen worden, en in die onderwerping aan de wapens slechts *eene zeer ondergeschikte rol* blijft toekennen, dan zijn wij ook niet meer zeker van Sumatra enz. In den Archipel zal dan de eene opstand op den anderen volgen; deze zullen ons gezag, onze krachten, hoe langer hoe meer ondermijnen. De Nimbus, die door het ingeworteld geloof »Kompenie moestie oentoeng" ons gezag in den Archipel sedert meer dan eene eeuw omstraalde, zal tengevolge van de ontruiming van Atjeh, dat gezag niet meer door het prestige dat daaruit straalt kunnen steunen; de ster van dat gezag zal hoe langer hoe meer verduisteren.

---

[1] Indien men dan toch Atjeh op zachtzinnige wijze wilde onderwerpen.

Het niet beëindigen van den oorlog en het verlaten van Atjeh's kust, zullen ook enkele Europeesche Mogendheden, die op onze koloniën belust zijn, uitlokken zich met onze koloniale aangelegenheden te bemoeien. Dit zal natuurlijk ons ondergangsproces in den Archipel bespoedigen.....De ontruiming van Atjeh zal voor ons het begin van het einde van ons gezag zijn. *Hiertoe mag het dus niet komen, het moge kosten wat het wil: geld, menschenlevens, onverbiddelijk oorlogsgeweld!*[1]

De Engelschen in Britsch-Indië hebben, tijdens den opstand in 1857—58, toen zij in benarden toestand verkeerden, zeer goed eene dergelijke beslissende noodzakelijkheid begrepen; geld noch menschenlevens zijn toen door hen gespaard en van onverbiddelijk oorlogsgeweld is door hen een ruim gebruik gemaakt.

Onverbiddelijk oorlogsgeweld kan »volkenrechtelijk" niet gewraakt worden, wanneer het blijkt dat alleen door toepassing van zoodanig krachtig middel de oorlog kan beëindigd worden, wanneer het blijkt noodzakelijk te zijn.

Rollin-Jaequemyns zegt: »La guerre est un recours suprême »à la force, et par conséquent un mal que l'on considère »encore comme nécessaire! Mais il n'en résulte pas tous les »moyens de destructions soient légitimes, ni surtout qu'ils »le soient en toutes circonstances. La légitimité du mal causé »est subordonnée à sa nécessité, et, même dans cette limite, »il est certains moyens que l'humanité et le consentement com»mun des nations réprouvent absolument[2].

---

[1] In den veldtocht van Generaal Sherman van Tennesse naar Georgië, (Noord-Amerikaansche burgeroorlog), werden in het belang van den oorlog geheele landstreken der Zuidelijken verwoest. — En dit was nog wel een burgeroorlog!

Met de dwaze opvatting die wij omtrent oorlog hebben, zal de Atjeh-oorlog nooit eindigen. De oorlog stelt nu eenmaal *hooge, zeer hooge eischen*; daaraan niet te voldoen is voor zich zelven, ten voordeele der tegenpartij, *een graf delven.*

[2] G. Rollin-Jaequemyns. La guerre actuelle dans ses rapports avec le droit international.

Wat in een strijd tegen eene onbeschaafde natie noodzakelijk moet geacht worden om den oorlog te doen eindigen, en wat tegenover zulk eene natie nog als geoorloofd mag beschouwd worden, is dit niet in een oorlog tegen eene beschaafde natie.

Eene onbeschaafde natie bezit geen legers, geen oorlogsmiddelen, geen staatskas of staatskrediet, geen tot het algemeen, de natie, behoorende bezittingen, geen belangrijke algemeene industrie of handel; een onbeschaafd volk moet dus, wil men om den oorlog te doen eindigen daarop den noodigen druk leggen, op eene andere wijze worden getroffen dan een beschaafd volk. Een beschaafd volk moet meer in de natie, meer in zijn geheel worden getroffen, een onbeschaafd volk meer in de individuen zelven. Oorlogvoerende tegen een onbeschaafd volk, dat zich niet wil onderwerpen, en welks onderwerping eene hooge noodzakelijkheid is geworden voor het koloniaal gezag der tegenpartij, kan het volkenrechtelijk niet afgekeurd worden, wanneer deze als middel van dwang individueele bezittingen verwoest, zoo mogelijk mannen, vrouwen en kinderen als gijzelaars en gevangenen medevoert. Zij moeten natuurlijk in hun gevangenschap goed behandeld worden. »Severity at the first is mercy in the end."

Het door ons tegenover Atjeh gevolgde »politiek beleid?" heeft nu reeds ongeveer 20 jaren op den voortgang en de eindbeslissing van den oorlog als een kanker ingewerkt. Die kanker zal, zoo wij niet van inzicht veranderen, zoolang blijven wroeten, tot wij geen oorlog meer kunnen voeren, en erkennen moeten het spel verloren te hebben...Zullen onze staatslieden dan eindelijk tevreden zijn? Zullen zij dan nog meenen zich de handen in onschuld te kunnen wasschen?...Zal het Volk dan te laken zijn, wanneer het meent dat Nederland en het Vorstenhuis in hunne heiligste belangen verraden zijn? Onze staatslieden zijn ongetwijfeld eerbiedwaardige mannen en willen het goede; even gaarne als wij wenschen ook zij dat

de noodlottige Atjeh-oorlog geëindigd ware, mogen zij echter niet vergeten, dat goede wenschen op verre na niet voldoende zijn, mogen zij niet vergeten, dat onjuiste staatkundige inzichten reeds menig rijk te gronde hebben gericht; dat een goed staatsman een zegen voor zijn land kan zijn, maar dat daarentegen een slecht staatsman, hoe respectable hij overigens ook moge wezen, daarvoor een ongeluk kan zijn.

Twintig jaren lang heeft de Atjeher ons om den tuin geleid, ons bedrogen, twintig jaren lang heeft hij met schending van aangegane verbintenissen ons beoorloogd, ons benadeeld, onze soldaten gedood. Door dat voortdurend gepleegd bedrog en geweld is onze schatkist uitgeput, heeft ons prestige in den Archipel een gevoeligen knak ondergaan, en zullen wij, zoo wij daaraan niet voor goed een einde maken, als koloniale mogendheid op den rand van een afgrond komen. Een van beiden: *Atjeh moet òf half vernietigd worden, òf zich onderwerpen!* »Delenda Carthago!"

Voortdurend komen uit Atjeh berichten tot ons van het vermoorden van militairen[1], want met geen anderen naam mag dat sneuvelen onzer soldaten bestempeld worden. En wij laten zulks, ten einde onze politiek van lankmoedigheid, een sois disant humane politiek, te kunnen blijven drijven, met het meeste cynisme toe. Is men dan werkelijk zoo onverschillig voor het soldatenbloed dat dagelijks in Atjeh *nutteloos* vergoten wordt?...Nu heeft het er veel van alsof men *goed* voor den vijand en *wreed* voor zijn eigen soldaten is!

»Nu wij tot geen traktaat met Atjeh konden komen", zoo zegt de Heer Fransen van den Putte, »moesten wij wel na »den val van den kraton van ons recht als overwinnaar ge»bruik maken om onze souvereiniteit af te kondigen. *Dat is »in dergelijke omstandigheden gebruikelijk, en daarin bestond*

[1] Het zou wel de moeite waard zijn na te gaan, hoeveel dooden en gewonden het openkappen van de 1000 M. breede strook gronds, die voor onze stelling Kota-Radja ligt, reeds heeft gekost.

» *onze eenige titel om vreemden invloed en vestiging te weren,*
» *hetgeen het hoofddoel van ons streven was en bleef.*

» Hoe dit souvereiniteits-recht uit te oefenen en tegelijk zóó
» weinig mogelijk onze bestuurstaak uit te breiden, moest aan
» den loop der omstandigheden worden overgelaten.

» Geheel onbegrijpelijk schijnt wat in den laatsten tijd is be-
» weerd, dat uit de instructie van 2 Februari 1874 en de uit-
» voering daaraan door generaal van Swieten gegeven, de
» verplichting wordt afgeleid om geheel Atjeh door wapenge-
» weld in onderwerping te brengen. Steeds heeft men in het
» algemeen aan de politieke richting in het begin van 1874
» aangenomen, en in het bijzonder aan generaal van Swieten
» verweten, dat hij na de verovering van den kraton te weinig
» offensief is opgetreden, te veel aan den tijd wilde overlaten." [1]

Dat men niet tevreden was dat na den val van de kraton de operatiën niet *krachtig* werden doorgezet, is niet te verwonderen, en dat men gelijk heeft gehad niet tevreden te zijn, hebben de *gebeurtenissen* bewezen.

Souvereine rechten leggen souvereine plichten op. Was het ons doel om die rechten zoo lauw te handhaven, die plichten niet na te komen, dan hadden wij niet, vooral niet zoo haastig, van ons zoogenaamd recht van overwinnaar gebruik moeten maken.....[2] Wij waren in de verste verte nog geen overwinnaars, in den zin als hier bedoeld wordt. — Wij hadden een klein stukje grond veroverd, meer niet! Een stukje grond, dat ons nog met de wapens in de vuist ernstig werd *betwist.*

Onze souvereiniteit is nu reeds bijna twintig jaren geleden in Atjeh afgekondigd, zonder dat wij tot nu toe hebben kunnen beletten, dat de Atjeher ongestraft gewelddadigheden pleegt, ons berooft, onze onderdanen vermoordt. Geen dier Atjehsche struikroovers wordt ooit gestraft. Wij zullen nu wel eindelijk

[1] J. D. Fransen van de Putte. Atjeh. Parlementaire redevoeringen.

[2] Men was wel wat al te zeer bevreesd voor vreemde inmenging, en daarom heeft men zoo overhaast gehandeld.

tot het besef zijn gekomen, dat zulk eene souvereiniteit niets te beduiden heeft, eene doode letter is. Souvereiniteit zonder het minste gezag, zonder de minste macht, is een onding. — Zich bij zoo'n toestand lijdelijk neêr te leggen is ons volk, dat reeds twee honderd jaren het gezag in den Archipel uitoefent, en, waar het dit uitoefent, doet eerbiedigen, onwaardig.

Oorlog, werkelijke oorlog kan, naar ons oordeel, alleen den oorlog doen eindigen. Daartoe is een halfslachtige oorlog, een oorlog die ook met vredestoestanden moet rekening houden, en daardoor aan honderd banden wordt gelegd, niet in staat. — De laatste twintig jaren hebben ons deze waarheid op eene gevoelige wijze aanschouwelijk gemaakt.

Wij moeten de woorden van Lord Dalhousie tot de onze maken:

»I have wished for peace; I have longed for it; I have »striven for it. But if our enemies determine to have war, war »they shall have, and on my word they shall have it with a »vengeance." [1]

Onze lankmoedigheid, onze vergevingsgezindheid jegens den vijand, is zonder voorbeeld in de geschiedenis. Ga de geschiedenis der oorlogen na, zoowel die welke in Europa als die welke in andere werelddeelen gevoerd zijn geworden, en ge zult geen voorbeeld vinden van zooveel lankmoedigheid en zooveel geduld van de eene partij jegens de andere. Het is alsof wij tegen den Atjeher de leer in practijk willen brengen: »Wanneer iemand u op de eene wang slaat, keer hem dan de »andere wang toe." Ware nu onze lankmoedigheid alleen een gevolg van menschlievendheid, wij zouden, hoewel wij zoo'n houding tegenover een vijand ten hoogste zouden moeten afkeuren en haar weinig staatkundig zouden noemen, toch nog eerbied er voor kunnen hebben; maar onze lankmoedigheid vloeit voornamelijk voort uit een gevoel van onmacht,

[1] Woorden uit eene redevoering van Lord Dalhousie, uitgesproken voor het begin van den oorlog met den Panjab, 1848.

waardoor wij vrees koesteren den vijand al te zeer te mishagen, hem te zeer te verbitteren..... Zoo'n gevoel van onmacht is een treurig verschijnsel bij een volk, dat in Indië over tienmaal meer zielen dan het zelf bedraagt den scepter zwaait. — Wij zijn uit een gevoel van onmacht bevreesd om krachtig tegen onzen vijand te handelen, tegenover hem fier op te treden. Het denkbeeld, wij moeten wel zoo handelen als wij doen, wij kunnen niet anders, is bedroevend. Juist een krachtig, een kordaat handelen zal den Atjeher eerbied afdwingen. — Dit hebben voornamelijk de operatiën tijdens het bestuur van den generaal van der Heijden geleerd.

Is dit gevoel van onmacht gewettigd? zonder aarzelen antwoorden wij: »Neen"! Wij kunnen wel niet meer doen wát wij konden toen de oorlog pas begon; vele der gemaakte fouten zijn niet meer goed te maken; wij kunnen echter nog genoeg doen om den Atjeher door kracht van wapenen aan onzen wil te onderwerpen. Eene 3de expeditie naar Atjeh zenden, in den geest der beide voorgaande, moeten wij echter ontraden. Wij zouden rechts en links om ons heen slaan, veel verwoesten en dan weêr terugkeeren,..... de zaken zouden dan over een paar jaren weêr tot denzelfden toestand terugvallen waarin zij nu verkeeren. Dat zou dus monnikenwerk zijn; de zaak moet thans op een geheel andere wijze worden aangevat. Wij zullen later hierop terugkomen.

In de negentien jaren waarin de politiek nu werkzaam is, kan zij zich niet beroemen veel tot onderwerping van Atjeh te hebben bijgedragen. Het stukje gronds in Atjeh waarop de Nederlander zich veilig kan bewegen en ter ruste nederliggen, is door de wapenen veroverd, en wordt door versterkingen, kanonnen, geweren en bajonetten bewaakt. Van dit weinige succes zijn voorzeker onze hoogstverdienstelijke en energieke ambtenaren die in Atjeh werkzaam zijn geweest, en

die elk oogenblik hun leven en hunne gezondheid voor hun plicht, zoo noodig, zouden hebben geofferd, *niet* de schuld. Hun moet de eer gegeven worden, dat zij het mogelijke beproefd hebben om tot eene gunstige uitkomst te geraken. Maar dit erkennende, moet men het ook voor onweêrlegbaar bewezen houden, dat de Atjeher onmogelijk zonder de hulp van krachtige oorlogshandelingen tot eene *vertrouwbare* onderwerping is te brengen.

De politiek zal zich dus wederom van de wapenen moeten bedienen, van de instrumenten, waarvan in Indië, eene gezonde, krachtige, naar eene gewenschte uitkomst strevende politiek, wanneer andere middelen niet baten, zich steeds met het beste gevolg heeft bediend. Indische volken trachten altijd, wanneer zij in politieke kwestiën met ons gewikkeld zijn, de zaken op de lange baan te schuiven, ons te misleiden en te bedriegen, en met wrok in het hart, met vijandelijke bedoelingen tegen ons, onderwerping voor te wenden. In dergelijke huichelarijen hebben vooral de Atjehers getoond meesters te zijn.

Eindelijk is het noodzakelijk dat de Gordiaansche knoop wordt doorgehakt. Wie zal met de geschiedenis der gebeurtenissen van de laatste twintig jaren in de hand deze noodzakelijkheid ontkennen?..... Misschien de Regeering en eenige optimisten met haar.... Helaas, de Regeering heeft nog hoop op eene vreedzame oplossing. *Van harte hopen wij* dat zij in haar vertrouwen niet beschaamd worde; maar wij twijfelen er zeer aan dat hare verwachting vervuld zal worden. Is de Regeering tevreden met eene *schijnbare* onderwerping, wat eigenlijk geen onderwerping is, dan zal misschien hare verwachting voor een *korten tijd* vervuld worden.

Wij zeggen: *schijnbare* onderwerping, want werkelijke onderwerping zal men het niet kunnen noemen, wanneer Atjeh nog altijd voor ons verboden grondgebied blijft, waar wij, zoo wij ons niet voldoende sterk uitgerust buiten onze versterkingen wagen, gevaar loopen vermoord te worden.

Wij zeggen: voor een *korten tijd*, want niet lang zal zulk eene onderwerping duren. Is de Atjeher niet door kracht van wapenen tot onderwerping gedwongen, dan zal de fakkel van den oorlog weldra weêr ontbranden, en wij zullen dan te doen hebben met een Atjeh dat zijne krachten weêr *hersteld* heeft, met een geslacht van Atjehers, dat in *minachting* voor ons is opgegroeid en met de gedachte is opgekweekt, *vroeg of laat* het zwaard weer tegen de »Hollanders" te moeten aangorden..... Zij moeten *dus* leeren, geen spel met ons te kunnen drijven; dat wij goed zijn hebben zij ondervonden, zij moeten nog beter ondervinden dat wij *hard* kunnen zijn, zij moeten nog ondervinden dat wij *zeer hard* kunnen wezen. Wij moeten den oorlog zoodanig voeren, dat zij zich niet lichtvaardig aan een tweede proef van een oorlog met ons zullen wagen [1].

[1] »Het doel der scheepvaartregeling, n. l. om van de vele kleine handels»plaatsen langs de kust slechts enkele voor den algemeenen handel open te »stellen, aldaar versterkingen op te richten en civiele ambtenaren (en geen ge»ring aantal) aan te stellen, aan wie de controle over den in- en uitvoer is op»gedragen, kan m. i. alleen dan aan de gunstige verwachtingen beantwoorden, »wanneer alles daartoe samenwerkt, waartoe in de eerste plaats vereischt wordt, »dat de toestand zoodanig is geordend, dat die controle naar behooren kan »geschieden.

»En kunnen wij zoo volkomen overtuigd zijn van de goede trouw van de »Vorstjes, wier gebied met een of meer der bovengenoemde havenplaatsen »bevoorrecht wordt? De geschiedenis leert ons te zeer het tegendeel dan dat »wij thans op eens zouden kunnen gaan gelooven, dat zij met de traditie zullen »gaan breken. Ja, zoolang hun belangen dit medebrengen, waartoe in den eersten »tijd de uitvoer der belangrijke voorraden peper, pinang enz. zal behooren, »die sedert geruimen tijd reeds in hun schuren opgestapeld liggen, zullen zij »medewerken om het doel der scheepvaartregeling te bevorderen: maar zullen »zij dit ook doen, wanneer later hun belangen medebrengen dat zij de oor»logspartij steunen? en zal dan de scheepvaartregeling een betere waarborg »zijn dan de blokkade, hoe gebrekkig ook, dat de smokkelhandel op groote »schaal van wapenen, (geschut) ammunitie enz. wordt tegengegaan?

»Ziehier, waarde redacteur, vragen, die onwillekeurig bij mij oprijzen, »wanneer ik dagelijks over de scheepvaartregeling lees en hoor spreken, en »duizenden en duizenden zie besteden aan een zaak, die in de toekomst mis»schien zal blijken niet alleen een misgreep te zijn, maar zelfs een middel om

Een krachtig volk, dat van vaderlandsliefde gloeit, aangevoerd door bekwame en energieke bevelhebbers, die het volk waaronder zij leven en den grond dien zij moeten verdedigen nauwkeurig kennen, is hoogst moeielijk òf in het geheel niet tot onderwerping te dwingen. Dit leert de krijgsgeschiedenis o. a. in de volgende oorlogen en opstanden: Hendrik IV in den ligue oorlog, Maarschalk Berwick in Catalonie, de Amerikanen tegen de Engelschen, Generaal Hoche in de Vendée, de oorlogen in de Vendée, Portugal, Spanje en Tyrol tegen Napoleon, de opstanden in Navarra en Catalonie tegen het wettig gezag, de Franschen in Mexico, de Russen in Klein-Azië enz.

Zoodanige volken zullen echter nog *veel minder* door overreding en het voorspiegelen van voordeelen tot onderwerping te brengen zijn.

De Atjeher kan echter niet gerekend worden onder die krijgshaftige en vaderlandslievende volken waarop wij hier doelen. Alhoewel hem geen moed ontzegd kan worden, zoo is deze, evenals bij alle Oostersche volken, vermengd met een groote dosis bluf en grootspraak. Wordt hij *flink* aangepakt, dan zinkt zijn moed spoedig ter neêr.

Hij wil, evenals dit met vele Oostersche volken het geval is [raadpleeg ook de geschiedenis van het Britsch-Indische keizerrijk] alleen door kracht van wapenen tot onderwerping gedwongen worden. Toonen wij sterk genoeg te zijn dit te kunnen doen, dan zal de Atjeher zich *hoogstwaarschijnlijk* bij het onvermijdelijke nederleggen, want «Allah" heeft door de wapens zijn lot beslist.

»onzen toestand hier nog hachelijker te maken, dan die nu reeds is. Van harte »hoop ik echter, dat mijn sombere voorgevoelens en die van velen met mij »niet alleen mogen blijken ijdel te zijn, doch schitterend zullen gelogenstraft »worden. Evenwel blijf ik voorloopig bij mijn overtuiging, dat de invoering »der scheepvaartregeling een sprong in 't duister is, waarvan de gevolgen hoogst »gevaarlijk kunnen zijn." — Uit een brief van Kota Radja. Zie de Indische Tolk van 31 Januari 1893, no. 175.

Toen de Atjehers, door de verovering van de XXII en XXVI Moekims, flink werden aangepakt, hebben zij betrekkelijk weinig tegenstand geboden. Vooral was deze tegenstand na de verovering van de XXII Moekims, in de XXVI Moekims zeer gering. Daar werden, na een korten tegenstand, tal van kampongs zonder eenigen tegenweer met de meeste overhaasting en schrik ontruimd. De schrik voor onze wapenen, en de daaruit gevolgde overhaasting bij het verlaten dier kampongs, waren zoo groot, dat huisraad, boeken, ja bijna alle roerende bezittingen eenvoudig achtergelaten werden. Ook bij onzen langen tocht van Lampannas naar het dal van Lamtoba en vandaar naar Selimoen, was de tegenstand zeer gering. In het dal van Lamtoba hebben wij met een paar compagnieën herhaalde malen kampongs doorzocht, wapens onbruikbaar gemaakt, zonder den minsten tegenstand te hebben ondervonden.

De veldtocht tijdens het bestuur van den Generaal van der Heijden in de XXII en XXVI Moekims, heeft ons het karakter van den Atjeher doen kennen; wij hebben echter geen gebruik van deze kennis gemaakt.. ... Weet men waarin de kracht van den Atjeher tegenover ons voornamelijk schuilt? *In verraad, in trouweloosheid, in bedrog.* Wij geven hem voortdurend gelegenheid om die kracht te toonen.

Fijn gevoel bezit de Atjeher niet. Ziet hij dat trouweloosheid en bedrog in zijn voordeel zijn, dan deinst hij in het minst er niet voor terug om de met hem aangegane verbintenissen te verbreken, hoe plechtig die ook waren beklonken.

Wij hebben in dit opzicht eene twintigjarige ondervinding achter den rug, eene ondervinding, die voor ons *eene dure les is geweest.* En nu is men bezig met het invoeren van eene scheepvaartregeling, een maatregel waarvoor, wil hij gelukken, *onkreukbare trouw* aan beide zijden een hoofdvereischte is.....

De scheepvaartregeling zal voor de vorsten van Atjeh voordeelen afwerpen, zij zullen daarom, zoo meent men, de daar-

uit voortvloeiende bepalingen niet ontduiken, maar die in de hand werken, die beschermen. Maar niet voor alle Atjehsche handelaren zal de scheepsvaartregeling voordeelen afwerpen, en dezen zullen haar, zoo zij dit kunnen doen, wel ontduiken, — en *dit kunnen zij*. Ook ligt er tusschen het verlangen om door de scheepvaartregeling winsten te genieten en zich te onderwerpen, *een groote afstand*. De Atjehsche vorsten zullen redeneeren: »*De winsten die wij door de scheepvaart-*»*regeling genieten kunnen wij opsteken, zij zijn ons zeer wel-*»*kom, maar daarom behoeven wij ons niet te onderwerpen . . . .*"

Wij, die door onzen oorlogstoestand, den Atjeher *zooveel mogelijk* moesten verarmen, wij trachten hem *zooveel mogelijk* te verrijken, dus nog meer in staat te stellen ons leed te doen, ons te benadeelen, den tegenstand voorttezetten. Van het geld dat wij den Atjehsche vorsten in de zakken spelen, zullen zoo noodig geweren, kruit en lood worden gekocht om ons te beschieten, onze soldaten te vermoorden enz. Geweren en ammunitie zijn gemakkelijk te krijgen; het nabijgelegen Penang en Singapore zijn maar al te zeer belust om uit onzen nood geld te slaan.

Ook zullen de Atjehsche vorsten, wanneer zij over veel geld kunnen beschikken, beter in staat zijn om benden te onderhouden en strooptochten te organiseeren; altemaal handelingen die in ons nadeel zijn.

Krachtens het Sumatra-tractaat van 2 November 1871 heeft de Britsche Regeering afgezien »van alle vertoogen tegen de »uitbreiding van het Nederlandsche gezag in eenig gedeelte »van Sumatra"[1]. Wij mogen dus den Atjeher den oorlog aandoen op eene wijze als het meest met onze belangen strookt. Engeland, onze nabuur, de Mogendheid waarmede wij alleen rekening behoeven te houden, kan hier niets tegen hebben. Met de *handelsbelangen van de Straits-Settlements*, *waar-*

[1] E. B. Kielstra. Beschrijving van den Atjeh-oorlog.

mede misschien reeds al te lang in ons groot nadeel rekening is gehouden, behoeft, naar ons oordeel, niet angstvallig rekening gehouden te worden.

Wij zijn meer bevreesd voor de billijke klachten van de *Straits-Settlements*, dat de oorlog zoolang duurt en maar niet ophoudt, dan voor de klachten van die zijde, dat door een krachtig voeren daarvan hunne handelsbelangen benadeeld worden. Al zoude hun handel met Atjeh door onze oorlogsvoering ook te gronde gericht worden, dan nog mag ons dit niet terughouden, om onze oorlogszaken in Atjeh op eene zoodanige wijze aan te vatten, als het meest met onze belangen strookt. De *Straits-Settlements kunnen* toch niet van ons verlangen, dat wij voor *hunne* handelsbelangen *ons* opofferen.

De heer Fransen van de Putte zegt: dat zijn ambtgenooten, aan wie wij met hem den Atjeh-oorlog verschuldigd zijn, mannen zijn, »die uit overtuiging, door aanleg, sommigen zelfs »door geloof, wars zijn van alles wat naar oorlog, agressie »of conquest zweemt" [1]. Wij hopen voor Nederland, dat het niet te veel dergelijke mannen onder zijne regeeringsleden telt. Een al te grooten afkeer hebben van den oorlog, van een hoogst moeielijken maatschappelijken toestand, een toestand die nu eenmaal voortdurend terugkeert, dan hier dan daar, en welks voortdurende terugkeer niet belet kan worden,

---

[1] J. D. Fransen van de Putte. Atjeh. Parlementaire redevoeringen.

Dat men in een zuiverder toestand met Atjeh moest komen dan waarin men zich bevond, en dat daarom de oorlog noodzakelijk was, geven wij toe, maar dat uitstel niet mogelijk was, kunnen wij niet toegeven. *Het voornaamste van alles was, voor den oorlog gereed te zijn.* Was men nog niet gereed, dan had men den oorlog *zoolang* moeten uitstellen *tot men volkomen gereed was.* — Geen politiek belang kon *zoo groot* zijn als dit belang.

Engeland, dat ons liever als nabuur in Atjeh heeft dan eene groote mogendheid, (Italië, Amerika) zou, wanneer wij van die zijde bedreigd werden, voorzeker zich in ons voordeel met de zaken bemoeid hebben.

Ook kunnen wij het ons niet voorstellen, dat de Noord-Amerikaansche Republiek op eene bezitting in den Indischen Archipel belust zou zijn.

en wel nooit belet zal kunnen worden, *is slecht.* De oorlog is even goed een natuurlijke maatschappelijke toestand, als de vrede. Uit den vredestoestand wordt de oorlogstoestand geboren, uit den oorlogstoestand de vredestoestand, en dikwijls een betere vredestoestand. Wanneer wij zoo afkeerig zijn van den oorlog, is het maar beter dat wij geen koloniën hebben.

En verdient de oorlog wel zoo geminacht te worden?.... De Fransche rechtsgeleerde De Portalis heeft een diepen blik in de wereldgeschiedenis geslagen, hij zegt: »La guerre est »le résultat inévitable du jeu des passions humaines dans les »rapports des nations entre elles. C'est dans les desseins de »la Providence, un agent puissant dont elle use tantôt comme »un instrument de dommage, tantôt comme un moyen répa»rateur. La guerre fonde successivement et renverse, détruit »et reconstruit les états. Tour à tour féconde en calamités et »en améliorations, retardant, accélérant ou interrompant les »progrès ou le déclin, elle impose à la civilisation qui nait, »s'éclipse et renait encore ce mouvement fatidique qui met »alternativement en action toutes les puissances et les facultés »de la nature humaine, par lequel se succédent et se mesu»rent la durée des empires et la prospérité des nations."

Aan dien afkeer van den oorlog hebben wij het ongetwijfeld te danken, dat in Atjeh telkens zoo ontijdig de vrede werd geproclameerd, dat Nederland nu als koloniale mogendheid in zoo'n hoogst moeielijken toestand verkeert.

Nederland is een zonderlinge koloniale mogendheid. Voor de Atjehers, met wie het in oorlog is, is het zoo liefderijk gestemd, is het onuitputtelijk in menschenmin, zoo zelfs, dat het den Atjehers een »missighiet" geschonken heeft, die ongetwijfeld tonnen gouds heeft gekost. En voor de zachtzinnige en trouwe Javanen is het dikwijls zonder blikken of blozen zoo *hardvochtig*; zóó hardvochtig zelfs, dat »de Nederlandsche Spectator", na het lezen van van Sandicks »Leed en lief uit Bantam", zijn medegevoel voor het ongelukkige Bantam

in de volgende woorden lucht geeft: » In navolging van Whistler had van Sandick zijn boek kunnen noemen: » the gentle method » of making enemies". Waar toch werd een mensch grondi- » diger tot opstand bewerkt, dan de Bantammers gedurende » de jaren van bezoeking, waarvan van Sandick ons het ge- » trouwe beeld schetst? Het hoofdstuk » De Veepest" is de in- » leiding, vol ten hemel schreiende onzin en schavuiterij, waarin » de schrijver achter den spottenden toon, zijn ernst en ver- » ontwaardiging maar half verbergt; de » menschenpest" volgde » de veepest als noodwendig gevolg, en als conclusie dezer » twee praemissen trad de hongersnood op. Eindelijk, als kroon » op het werk, kwam de vreeselijke uitbarsting der Krakatau, » het » teeken", waarvan de dweepzieke hoofden een meester- » lijk gebruik maakten."

Wij vragen: is het mogelijk om vertrouwen te hebben op het koloniaal regeeringsbeleid van de laatste twintig jaren?

Na de zoo goed geslaagde tochten in de XXII en XXVI Moekims, was de toestand in Groot-Atjeh zeer gunstig. De Resident Scherer getuigt daarvan o. m.: » Wat de veiligheid » in het door ons bezette gebied, namelijk de IV en VI Moe- » kims, Maraksa en een strook om den Kraton aangaat, zij » het volgende aangeteekend:"

» Hoewel de hoofden der door ons bezette streken ons over » het algemeen niet ongenegen waren, en blijkbaar niets liever » wenschten, dan dat de bevolking zich rustig zoude schik- » ken in het onvermijdelijke, zoo waren zij toch niet zoo zeker » van de stemming van de geheele bevolking, dat zij voor de » rust en veiligheid in hun gebied volkomen konden instaan."

» Er zwierf nog veel onvertrouwbaar volk door hunne kam- » pongs rond, en dit was ook niet te verwonderen, aangezien » de XXII en XXVI Moekims dien lieden eene veilige, in de » onmiddellijke nabijheid gelegen, schuilplaats aanboden.

.....

»Na de zoo uitstekend geslaagde tochten van den Generaal »van der Heijden in de XXII en XXVI Moekims kwam hierin »eene groote verandering ten goede."

.....

»Men kan gerust zeggen, dat een zoo gunstige toestand »als toen op Groot-Atjeh heerschte, gedurende ons bestuur »aldaar niet is weergezien."

»Als bewijzen hiervan meld ik het volgend:

»Het was toen o. a. mogelijk, dat eenige ambtenaren van »het binnenlandsch bestuur, geheel onverzeld van uit den »kraton, den Generaal van der Heijden, die te Anagaloeng »verblijf hield, over dienstzaken kwamen spreken, dat de con»troleurs der IV en VI Moekims herhaaldelijk geheel alleen »de IV Moekims en Kroeng-Raba bezochten, en dat men »officieren en ambtenaren dikwijls in het veld kon zien jagen, »alleen vergezeld van een of twee vertrouwde Atjehers om den »weg te wijzen."

»Nog grooter blijk van het vertrouwen, dat de Atjehers in »ons begonnen te stellen, was dat het den officier van gezond»heid te Olehleh gelukte de vaccine onder de Atjehers ingang »te doen vinden, en dat hij en de controleur herhaaldelijk »daartoe de kampongs der VI Moekims bezochten, slechts »door eenige Atjehers vergezeld."

»Dit wat de veiligheid aangaat. Ook met de gehoorzaamheid »was het vrij goed gesteld. De bevelen der hoofden op het stuk »van het bij elkander wonen in kampongs, en het oprichten »van nieuwe kampongs in plaats der verbrande, op punten »door het bestuur en de hoofden in gezamenlijk overleg aan»gewezen, werden redelijk goed nagekomen [1].

Maar wanneer men meester van Groot-Atjeh is, is men daarom nog geen meester van de kuststaten.

»Het was de zeer verklaarbare wensch der regeering, zoo

---

[1] G. A. Scherer. Hoe moet Atjeh gepacificeerd worden?

zegt de heer Pruys van der Hoeven, »dat met de organisatie »in Groot-Atjeh onze bemoeiing met de kuststaten niet verder »zou gaan dan noodig was om ons gezag te doen erkennen »en te voorkomen dat handel en verkeer van buiten met die »kust belemmerd of in gevaar gebracht werd. Daarom bepaalde »het bestuur zich aanvankelijk tot het verleenen van moreelen »steun, door het zenden van ambtenaren en vertrouwde hoofden »aan boord van oorlogsschepen, die door besprekingen of het »zenden van brieven moesten trachten zich op de hoogte te »stellen van de gerezen geschillen en de twisten bij te leggen.

. . . . . .

»Weldra zou het blijken, dat een meer actieve politiek op »de kust moest gevoerd worden en dat wij die met meer succes »en minder bezwaar dan in Groot-Atjeh konden toepassen [1].

Wat de heer Pruys van der Hoeven echter onder actieve politiek verstaat, heeft de geschiedenis van den Atjeh-oorlog ons geleerd, en in hoeverre hij in zijne optimistische opvatting, aangaande onderwerping aan- en eerbied voor ons gezag bij de Atjehers, te vertrouwen is, leert ons de brochure van den heer Laging Tobias: »Phrasen en Feiten."

De oud-gouverneur Laging Tobias zegt o. m. »Op eene »bijzonderheid moet ik echter nog de aandacht vestigen, na- »melijk op de ingenomenheid, waarmede de heer Pruys van »der Hoeven herhaaldelijk vermeldt, hoe meer en meer de »Atjehers het Nederlandsche Bestuurshoofd als hun Sultan »huldigen.

. . . . . .

»Bovendien die vleierij met sultanshuldiging was niet nieuw, »maar had ook aanhoudend reeds bij generaal van der Heij- »den plaats, die zich dit natuurlijk liet aanleunen, omdat van »regeeringswege nu eenmaal verklaard was, dat ons Bestuur »in de plaats van het Sultansbestuur getreden was; maar ge-

[1] A. Pruys van der Hoeven. Mijne ervaring van Atjeh.

»neraal van der Heijden heeft zich er nooit op beroepen als »bewijs voor de toenemende erkenning van ons gezag. Daar»voor had *hij* de vleierij van intrigeerende hoofden niet noodig."

»Ook onder mijn bestuur, hoewel onze zaken achteruitgin»gen, bleven de hoofden mij steeds hun Sultan noemen, als »zij iets van mij hebben wilden."

. . . . . .

»Een bewijs van toenemend gezag heb ik in die ontvangen »hulde echter evenmin gezien, als in de gevallen, waarin men »bij andere gelegenheden erkende in mij den vervanger van »den sultan te zien."

»De heer Pruys van der Hoeven echter, alweder geloovende »wat hij wenschte, releveert de sultanshuldigingen, meestal »zuivere uitvloeisels eener baatzuchtige vleierij, hoogstens van »opgeschroefde Oostersche beleefdheid, als bewijzen van toe»nemend gezag; evenals hij tegelijkertijd het laatste tijdperk »van zijn bestuur [Sept. 1882 tot Maart 1883] rustig noemt, »hoewel wij bij verschillende gelegenheden in dat *tijdperk van »zes maanden ruim 120 man aan dooden en gekwetsten kregen*." [1]

Wij herhalen het, na de verovering van de XXII en XXVI Moekims had men zonder dralen de kuststaten successievelijk moeten aantasten, en hiermede niet mogen ophouden zoolang de Atjeher het hoofd niet in den schoot heeft gelegd. En had hij dit gedaan, dan hadden wij *nog jaren lang* eene voldoende macht in of in de nabijheid van Atjeh [op Sumatra's Westkust] geconcentreerd moeten houden.

Wat gebeurde er echter? — Na de verovering der vermelde Moekims dacht men meester van Atjeh te zijn, dacht men met het uitzenden van patrouilles te kunnen volstaan, en zond men een gedeelte der troepenmacht naar huis. — Men zette derhalve de behaalde overwinningen niet voort, en gaf daardoor den vijand de gelegenheid zich van de geleden slagen

[1] P. F. Laging Tobias. Phrasen en Feiten.
Wij cursiveeren.

te herstellen. *Wij deden dus juist wat de vijand gaarne wilde dat wij doen zouden.*

Reeds Machiavelli zeide: »Werden Schlachten gewonnen, »so muss man mit aller Schnelligkeit den Sieg verfolgen und »darin Cäsar nachahmen und nicht Hannibal, welcher nach »der Niederlage der Römer bei Cannä stehen blieb, und da»durch die Herrschaft über Rom verlor." [1] ..... En hoeveel malen na Machiavelli is deze grondstelling wel verkondigd geworden?

Ons oorlogssucces in 1879 was groot, was van beslissenden aard, de waarde onzer overwinningen is echter *geheel verloren gegaan.*

Napoleon had in 1806 zijn schitterend succes voornamelijk aan zijne hardnekkige vervolging te danken, zoo ook Blücher na zijne overwinning aan de Katzbach en evenzoo het Verbonden leger na zijne overwinning bij Waterloo.

Een partijtrekken van de overwinning als na de veldslagen van Jena en Auerstädt, de veldslagen aan de Katzbach en bij Waterloo plaats had, kunnen wij natuurlijk hier niet bedoelen. Een inlandschen vijand kan men niet op dezelfde wijze vervolgen als een Europeeschen vijand, en al ware dit mogelijk, dan zouden de strijdkrachten waarover wij in Atjeh beschikten toch op *verre na* niet voldoende geweest zijn, om zoodanige vervolging te veroorloven. Het grootste gedeelte onzer strijdkrachten zou al zeer spoedig aan de noodige étapepunten vastgenageld zijn, waardoor onze vervolging tot staan zou zijn gekomen. Wij bedoelen dan ook minder eene directe vervolging, maar voornamelijk eene indirecte vervolging. — Door eene indirecte vervolging hadden wij *ook* partij kunnen trekken van onze overwinningen. Wij hadden, zooals wij reeds opmerkten, na onze overwinningen in Groot-Atjeh een gedeelte onzer strijkrachten successievelijk op verschillende punten van de kust kunnen werpen, en zoo de kuststaten kunnen tuchti-

[1] Uit de krijgskundige geschriften van N. Machiavelli.

gen..... »fromm sind die Waffen dort, wo nur in den »Waffen Hoffnung ist!'

Men deed dit echter niet, »de Vrede" zat onze bewindhebbers te veel in het hoofd en *benevelde* hen de zinnen.

Vrede zouden wij in Atjeh hebben, vrede moesten wij hebben.... En wij kregen daar vrede — maar God beware ons, wat voor soort van vrede?..... Tienmaal liever oorlog dan zoo'n vrede!.... Ons vleien, ons paaien van den vijand, die niet van eene onderwerping, zonder het zwaard, niet van eene pacificatie door vreedzame middelen wil weten, beantwoordde hij met geweer- en lillavuur, met klewanghouwen.

Maar vrede *zou* er zijn, vrede *moest* er zijn, en de zoo verdienstelijke en voor zijne taak zóó geschikte generaal van der Heijden werd door den heer Pruys van der Hoeven vervangen.

Vrede zou er zijn, vrede moest er zijn nota bene nadat wij nog kortelings te voren *driemaal* het hoofd voor Batoe-Illiq hadden gestoten, zonder dat die nederlagen op schitterende wijze waren gewroken geworden.... Een vijand wiens laatste wapenfeit eene overwinning op ons was, dacht men zoo maar door overreding tot onderwerping te kunnen bewegen. Dit was wel wat al te optimistisch gedacht. De gebeurtenissen hebben ons op eene gevoelige wijze ontnuchterd; weldra bleek het dat wij *wederom* slechts eene illusie hadden nagejaagd.

»De generaal van der Heijden is in Atjeh door den heer Pruys van der Hoeven vervangen." Deze mare maakte op velen, zeer velen in den Lande en in de Koloniën een hoogst pijnlijken indruk.

De Staatscourant van 19 Maart 1881 behelsde de volgende veel beteekenende regelen:

»Van den Gouverneur-Generaal van Ned.-Indië is het telegra»fisch bericht ontvangen dat, ingevolge de Koninklijke mach»tiging, verleend in October 1872, het burgerlijk bestuur in »Atjeh is ingevoerd, dat onder nadere goedkeuring van het

[1] N. Machiavelli.

»opperbestuur een volledige gewestelijke organisatie en een »regeling van het rechtswezen zijn vastgesteld, en dat tot Gou»verneur van Atjeh en Onderhoorigheden is benoemd de heer »Pruys van der Hoeven."

»Bestaat er nu inderdaad reden om zich over den genomen »maatregel te verontrusten?" zoo vroeg o. m. de schrijver van de brochure getiteld: »De benoeming van een civiel gouverneur »van Atjeh en Onderhoorigheden."

. . . . . .

»Het antwoord hierop zullen wij trachten te geven in het »volgend overzicht, samengesteld uit geheel betrouwbare gege»vens; daaruit zal een ieder kunnen beoordeelen:

1e. »Of de politieke gedragslijn van den Gouverneur-Generaal »Mr. van Lansberge in zake den oorlog van Atjeh gevolgd, »steeds van een zuiver inzicht, of meermalen van mistasting »en effectbejag heeft getuigd, en of dus de thans genomen »maatregel al dan niet vertrouwen doet stellen in zijn beleid »en in zijne staatsmanswijsheid, speciaal in deze gewichtige zaak.

2e. Of hij en de Minister van Koloniën, Baron van Goltstein, »bij die splitsing van het civiel en militair gezag, al dan niet »te rade zijn gegaan met de lessen der ondervinding en de »geschiedenis onzer koloniën, en met hetgeen wij in soortgelijke »omstandigheden [meestal echter gunstiger dan waarin wij ten »opzichte van Atjeh verkeeren] zagen gebeuren, ook in Europa »en speciaal bij onze Engelsche naburen."

3e. enz. [1].

De antwoorden die de schrijver op deze vragen geeft, zijn voor de toenmalige Regeering voorzeker niet gunstig.

---

[1] »De benoeming van een civiel gouverneur van Atjeh en onderhoorigheden". Veel wat in deze belangrijke brochure voorkomt onderschrijven wij gaarne, maar daarentegen verschillen wij ook in menig opzicht met des schrijvers oordeel.

Van welke middelen de Indische regeering gebruik heeft gemaakt om den generaal van der Heijden van zijn post te verwijderen, leert ons de »Memorie »van den Luitenant-Generaal K. van der Heijden, naar aanleiding van het voor»gevallene op 18 November 1881 in de Tweede Kamer der Staten-Generaal."

Tijdens het bestuur van den gouverneur Pruys van der Hoeven vierde de politiek van vleien en paaien van den vijand haren hoogtijd, en om deze politiek te kunnen volhouden, moest er natuurlijk veel verbloemd worden. De vijand werd weer zoo lastig mogelijk; bijna geen mail kwam er aan of men kon in de dagbladen lezen, dat wij onder onze arme tot eene lijdelijke houding gedoemde soldaten, dooden en gekwetsten hadden te betreuren, veroorzaakt door het lood van hen die wij met *alle geweld* vrienden moesten heeten. *De troepenmacht in Atjeh nam toen voor haar eene vernederende positie in.*

Eindelijk zag men in dat er verkeerd was gehandeld, en de civiel gouverneur werd wederom door een militair gouverneur vervangen.

De ontvangen les schijnt echter nog niet voldoende te zijn. Nu dat een werkelijke vredestoestand in Atjeh, *evenmin* als voor eenige jaren, op verre na nog niet is te voorzien [1], wordt wederom de wenschelijkheid, om aldaar een civiel in plaats van een militair gouverneur te hebben, bepleit.

In zijne in het Indisch genootschap gehouden voordracht: »Hoe moet Atjeh gepacificeerd worden?" zegt de Resident Scherer o. m.: »Het spreekt immers niet vanzelf, dat elk »bekwaam militair aanvoerder ook een bekwaam bestuurder »over inlandsche volken zal wezen, evenmin dat elk goed

[1] G. A. Scherer. Hoe moet Atjeh gepacificeerd worden.

»Voor elk die zelfstandig oordeelt is het moeielijk te verbloemen dat onze »invloed op Groot-Atjeh sedert 1884 steeds dalende is, en dat ondanks alle »hoopvolle tijdingen, telegrammen en rapporten wij verder van de pacificatie »zijn dan ooit." — Wij meenen te weten dat dit dalen niet dateert van 1884 maar reeds plaats had onder den heer Pruys van der Hoeven. In zijn brochure: »Phrasen en Feiten" zegt de Oud-Gouverneur Laging Tobias o. m: »Om nu »terug te komen op »Mijne ervaring in Atjeh", ik meen aangetoond te heb- »ben, dat althans in Groot-Atjeh de toestand onder het bestuur van den heer »Pruys van der Hoeven zéér is achteruit gegaan; laten wij nu nagaan hoe het »op de kuststaatjes gesteld was." — Hoe ook, de toestand in Atjeh was een paar jaar geleden, toen de heer Scherer zijn brochure schreef, *slecht*, deze toestand zal sedert wel niet verbeterd zijn.

»subaltern officier ook een goed civiel gezaghebber zal zijn. »Door de stelling om te keeren en bijv. te beweren dat elk »goed controleur ook wel een peloton of eene compagnie zou »kunnen commandeeren, springt hare onhoudbaarheid des te »duidelijker in het oog."

»Men kan toch niet aannemen dat het bestuur van een ge»heel volk gemakkelijker is dan dat van eene afdeeling krijgs»lieden, noch dat het eene maar iedèreen zou aanwaaien en »het andere grondige studie vereischen."

»Neen, niets wordt zonder arbeid en ondervinding verkre»gen, ook niet de kunst Atjehers overeenkomstig hun aard en »den politieken toestand van het land te besturen."

»Ieder onzer die voor het eerst met gezag over den Inlan»der wordt belast maakt fouten, voornamelijk voortvloeiende »uit overschatting van eigen bekwaamheid en inzichten."

»De inlander, die meesterlijke vleier, trekt daarvan partij. »Hij keurt alles goed wat men voorslaat, ja is meestal uit»bundig in zijn lof over de goede inzichten, de werkkracht »en het goede hart van den bestuurder. Nimmer heeft hij een »dergelijk meester gehad, en dergelijke praatjes meer. Na »verloop van tijd komt de ontgoocheling. Men merkt dat alles »maar vleierij is geweest, en dat de warmste aanhangers dik»wijls in het geheim de ergste tegenstanders waren."

»Doorloopt men deze leerschool als aspirant-controleur of »controleur dan zijn de gevolgen niet zoo erg. Bedenkelijker »is het als men dien cursus als hoofd van een gewest moet »doorloopen."

»Deze overwegingen voeren mij vanzelf tot het bespreken »van het heilig huisje van zeer velen, waaraan men niet mag »raken zonder dat een algemeene kreet zich verheft, dat is »namelijk het adage, dat civiel en militair bestuur in Atjeh »in eene hand moeten vereenigd zijn."

»Ik geef natuurlijk toe dat dit de beste toestand zoude zijn »als de met het gezag bekleede persoon bewezen had een

»even goed bestuurder van Inlandsche volken als goed mili-
»tair aanvoerder te wezen; maar heeft men dergelijke personen
»niet bij de hand, dan vordert het gezond verstand dat men
»naga welk, van de beide zijden van het probleem, de militaire
»of de civiele, op den voorgrond treedt en dat men daarmede
»rekening houdt bij de benoeming van een Gouverneur" [1].

De hier geuite meening kunnen wij niet deelen. In een half beschaafd land dat nog niet of pas onderworpen is, en waar nog herhaalde malen de hulp der militaire macht noodig is, om het nog niet doorgedrongen gezag te doen eerbiedigen, om opluikend verzet in zijne geboorte te smoren, of reeds begonnen verzet te onderdrukken, in zoo'n land is een militair gouverneur die het geheele gezag, zoowel het civiel als het militair gezag, in zich vereenigt, noodig. *Dit leert* ons onze koloniale geschiedenis zoowel als die van Engeland, Frankrijk enz. Of willen wij wederom op de lessen der geschiedenis geen acht slaan, het beter weten dan het ons daar geleerd wordt?

Men zie vooral niet over het hoofd, dat er geen beter school voor den man bestaat om gezag te leeren uitoefenen, te leeren zich te doen eerbiedigen, menschenkennis op te doen, zich te gewennen aan orde, tucht en plichtsbetrachting, dan het leger. Daar bij uitnemendheid kan de man wat zijn karakter betreft voor de taak gevormd worden om een nog niet of half onderworpen land, waarin een ruw, half beschaafd of onbeschaafd volk leeft, tot onderwerping te brengen, en orde en wet te leeren eerbiedigen.

Wanneer Nederland in Indië mannen voor deze taak noodig had, dan zijn die steeds in het leger te vinden geweest. Wij kunnen in onze koloniale geschiedenis op mannen wijzen als: Michiels, de Stuers, de Brauw, van Swieten, Andresen, Kroesen, Verspyck, Happé, Pel, v. d. Heyden, Demmenie, van Teyn enz. [2]

[1] G. A. Scherer. Hoe moet Atjeh gepacificeerd worden?

[2] En hoevele subalterne officieren van het Indische leger hebben met het *meeste succes* het civiel gezag, in een of ander gewest van den Archipel, waargenomen.

De geschiedenis van het Britsch-Indische keizerrijk wijst op mannen als: Clive, Low, Metcalfe, Henry en George Lawrence, Outram, Edwardes, Lumsden, Davidson, Durand, Nicholson en nog veel meer anderen. Ook de koloniale geschiedenis van Frankrijk kan op tal van officieren wijzen die goede regenten zijn geweest. Zelfs in het *zóó beschaafde* pas onderworpen Elzas-Lotharingen is na den oorlog van 1870 jaren lang een militair met het hoogste gezag bekleed geweest.

De vergelijking van het commandeeren van een peloton of compagnie en het uitoefenen van het civiel gezag is niet gelukkig gekozen.

Om eene compagnie te commandeeren heeft men behalve aangeboren geschiktheid, ook noodig *nauwkeurige* kennis van reglementen, voorschriften, administratieve bepalingen, orders enz.; eene compagnie kan niet geoefend worden zonder de bijna letterlijke opvolging der exercitie-reglementen waarnaar de oefening geschiedt. De compagnies-commandant die zijne compagnie oefent moet de reglementen niet alleen geheel in zich hebben opgenomen, maar hij moet ook doordrongen zijn van hun geest. Nu weten wij wel, dat ook een civiel gezaghebber veel wetten en bepalingen moet kennen, dat hij even goed zijn staatsbladen heeft als de officier zijn algemeene orders, maar het ligt in den aard der zaak, dat de kennis daarvan van den ambtenaar niet in dezelfde mate en in denzelfden geest wordt gevorderd, als de kennis der reglementen en der exercitie-voorschriften van den officier.[1]

Iemand die veel talent voor belletrie heeft, zal, zonder ooit iets aan letterkunde gedaan te hebben, een goeden roman of novelle kunnen schrijven, maar vraag aan iemand, die veel talent heeft voor wiskunde en daarin een bolleboos is geworden, of het hem mogelijk zou geweest zijn om voor dat hij

[1] Ook moet de officier zijne minderen voortdurend onderwijzen, in den waren zin van het woord, opvoeden. Militaire begrippen moeten derhalve bij hem, den officier, worden *ingeënt*, en dit kan alleen in de jeugd plaats hebben.

ooit meetkunst geleerd had, den inhoud van een cirkel waarvan de straal gegeven is te berekenen [1], en hij zal u daarop ongetwijfeld een ontkennend antwoord geven. En toch is de berekening van den inhoud van een cirkel *veel*, *veel* gemakkelijker dan het schrijven van een roman of novelle.

De heer Scherer zegt: »En nu geloof ik dat er weinigen »zullen zijn, die niet moeten rekenen dat in de phase, die wij »sedert 1884 op Atjeh zijn ingetreden, de militaire zijde van »het Atjehvraagstuk tamelijk op den achtergrond treedt, en »dat wel verre van eene kwestie te zijn, die men met het »zwaard kan uitmaken, politiek beleid de hoofdfactor der paci»ficatie is." [2] Wij hebben doen uitkomen dat wij van meening zijn, dat thans meer dan ooit de tijd gekomen is, om den Atjeh-oorlog met kracht van wapenen te beëindigen, den Atjeher eindelijk tot werkelijke onderwerping te brengen.

Op een andere plaats zegt de heer Scherer, »Als de sultan »en de oorlogspartij voelen dat ze machteloos zijn, alleen dan »zal de onderwerping goed gemeend en duurzaam wezen, in »alle andere gevallen blijft ze precair ook al komt ze tot stand" [3]. Juist, en dat zullen zij *eerst recht* voelen, wanneer zij door *kracht* van wapenen zijn ten onder gebracht. Ook zullen zij zich beter in eene onderwerping schikken wanneer het geluk der wapenen tegen hen beslist heeft, wanneer zij *goed* tot de overtuiging zijn gekomen, dat zij onze wapenen geen weerstand meer kunnen bieden. Zij zijn dan te gronde gegaan in een eerlijken, een mannelijken strijd, dat kwetst hun eergevoel niet, *want het was Gods wil!*

»The native mind is readily convinced by the inexorable »logic of the sword. There is no appeal from such arbitration. »To be invaded and to be conquered is a state of things ap»preciable by the inhabitant of India. It is his »kismat"; his

[1] Natuurlijk bij benadering, met benutting van de gebruikelijke formule.
[2] G. A. Scherer. Hoe moet Atjeh gepacificeerd worden?
[3] G. A. Scherer. Hoe moet Atjeh gepacificeerd worden?

»fate; God's will. One stronger than he cometh and taketh all that he hath [1].

Wij mogen in onze koloniale geschiedenis vele voorbeelden kunnen aanwijzen, dat volken in den Indischen Archipel door ons met slechts geringe gebruikmaking van het zwaard, of slechts met eene bedreiging er mede zijn ten onder gebracht, de Atjeh-oorlog heeft ons op de duidelijkste wijze geleerd, dat het Atjehsche volk wat karakter betreft niet onder deze volken kan gerangschikt worden; beter kan het ten dezen opzichte vergeleken worden met de krijgshaftige N. W. grensbewoners van het Britsch-Indische keizerrijk. Onze innige overtuiging is het, dat hoe langer de wederstand duurt, dus hoe langer de oorlog duurt, hoe minder eene onderwerping door vreedzame middelen kan verwacht worden. De glorie aan een langen en hardnekkigen wederstand verbonden, *maakt een volk trotsch*, geeft het een *veel grooter* gevoel van eigenwaarde; maakt het hoe langer hoe *minder* gezind om zijn vrijheid, waarvoor het zooveel heeft geofferd, prijs te geven. Hoe trotsch zijn wij Nederlanders nu nog op den tachtigjarigen oorlog, een oorlog die reeds eenige eeuwen achter ons ligt.

De heer Pruys van der Hoeven werd als gouverneur van Atjeh door den heer Laging Tobias vervangen. Nu men toch per-sé een civiel gouverneur in Atjeh wilde hebben, was deze keuze voorzeker zeer gelukkig. Door karaktereigenschappen en omdat de heer Laging Tobias officier is geweest, was hij bij uitnemendheid de geschikte man voor de betrekking die hij moest aanvaarden, zoo namelijk een civiel gouverneur daarvoor geschikt kan zijn. Dat zoo'n man niet lang na zijn optreden ontslag uit zijne betrekking vroeg en na hem weer een militair gouverneur optrad [2], is wel een doorslaand bewijs dat de tijd voor een civiel gouverneur in Atjeh nog niet gekomen was.

De heer Scherer zegt: »Toch kan ik me voorstellen, dat

[1] Kaye's history of the indian mutiny of 1857—8.

[2] Raadpleeg de geschriften over Atjeh van den oud-gouverneur Laging Tobias

»men van scheiding van gezag niet weten wil, hoewel oneenig-»heid daarvan niet het onafscheidelijk gevolg behoeft te wezen. »Wie heeft bijv. iets vernomen van minder goede samenwerking »op Atjeh tusschen den gouverneur Laging Tobias en de mili-»taire commandanten Schäfer en Demmeni"[1]. Oneenigheid is wel niet het onafscheidelijk gevolg van scheiding van gezag, maar toch zal in een land waar telkens militaire hulp moet worden ingeroepen, waarin door de militaire macht nog zoo véél voor handhaving van rust en orde gedaan moet worden, bij scheiding van gezag oneenigheid tusschen de machthebbenden dikwijls voorkomen. Dikwijls zal de met het hoogste gezag bekleede ambtenaar genoodzaakt zijn, om zonder kennis van het militair gezag, bijv. over troepen te beschikken, en nog meer andere handelingen te doen die tot de attributen van het militair commando behooren; dit kwetst onwillekeurig, waardoor de verhouding tusschen beide machthebbenden hoe langer hoe minder vriendschappelijk zal worden.

»Wie heeft bijv. iets vernomen", zoo vraagt de Heer Scherer, »van minder goede samenwerking op Atjeh tusschen den »gouverneur Tobias en de militaire commandanten Schäfer en »Demmeni?" — Zoo als wij opmerkten: het was eene gelukkige keuze den heer Laging Tobias tot gouverneur van Atjeh te benoemen. De heer Laging Tobias paart aan uitnemende karakter-eigenschappen veel menschenkennis en is hoogst aangenaam in den omgang; dit zelfde kan niet van vele menschen getuigd worden. Dat er dus nooit iets vernomen is van minder goede samenwerking in Atjeh tusschen den gouverneur Tobias en de militaire commandanten Schäfer en Demmeni, bewijst nog niet veel..... Waarom zegt de heer Scherer niets van de samenwerking tusschen den gouverneur Pruys van der Hoeven en den kolonel Haus?

De proef met een civiel gouverneur was mislukt, wederom

[1] G. A. Scherer, Hoe moet Atjeh gepacificeerd worden?

trad een militair gouverneur op.— Kolonel Demmeni, later generaal, werd met het hoogste gezag in Atjeh belast. Onder dezen hoogst energieken en dapperen officier werd eene meer geconcentreerde stelling ingenomen.

»Op den 19den Augustus 1884 nam de Gouverneur-Generaal »van Nederlandsch-Indië verschillende besluiten, waardoor de »toestand in Atjeh eene algeheele verandering zou ondergaan.

»Het civiel bestuur, dat zich ondanks de herhaalde afkeu»rende oordeelvellingen, zoowel door mannen van gezag als »door de gebeurtenissen zelven uitgesproken, gedurende ruim »drie jaren had weten staande te houden, trad af; het civiel »en militair gezag werd weder vereenigd in de handen van »een militairen Gouverneur, den kolonel Demmeni, ja, men »ging op dezen weg nog verder dan het geval was geweest »vóór dat de generaal van der Heijden door den gouverneur »Pruys van der Hoeven vervangen was: de controleurs in de »onder-afdeelingen van Groot-Atjeh werden afgeschaft; de func»tiën van den assistent-resident ter Westkust (standplaats Me»laboeh) en van den controleur te Segli werden opgedragen »aan de daar gevestigde militaire commandanten; de betrek»kingen van assistent-resident ter Noord- en Oostkust (stand»plaats Telok Semawé) en van controleur der onder-afdeeling »Samalanga werden ingetrokken, evenals de militaire bezet»tingen op beide laatstgenoemde plaatsen." [1]

Dat men eene geconcentreerde stelling heeft ingenomen, is niet te veroordeelen; de stelling had zelfs misschien nog geconcentreerder moeten zijn. Maar men had, ten bewijze dat men *niet teruggetrokken was*, een vooruitgeschoven punt bezet moeten houden.[2] Dit punt had men zeer sterk moeten maken, het eene vaste bezetting moeten geven en eene mobiele colonne ter sterkte van een paar veld-bataljons met de noodige artillerie, mineurs enz.

[1] De geconcentreerde stelling in Groot-Atjeh.

[2] Of, zooals wij vroeger hebben opgemerkt, twee vooruitgeschoven punten.

Ook had men aan de geconcentreerde stelling niet zóó'n defensief karakter moeten toekennen als het geval is, en de troepenmacht in Atjeh niet moeten inkrimpen. — Men had het tegenovergestelde moeten doen. De toestand in Atjeh was na het vertrek van generaal van der Heijden slechter geworden, men had dus de troepenmacht moeten versterken en weder aanvallend moeten te werk gaan. Ook had men de posten te Telok-Semawé en Samalanga niet moeten intrekken.

Had men een vooruitgeschoven punt bezet gehouden, dat eene groote uitvalskracht bezat door de troepen die daarin gelegerd waren, dan zou de 1000 M. breede opengekapte en *steeds open te houden* terreinstrook, voor de geconcentreerde stelling gelegen, niet noodig geweest zijn. De vijand zou het dan niet gewaagd hebben zich voor de geconcentreerde stelling te nestelen en daar, zoo als thans het geval is, versterkingen op te werpen, want hij zou dan de troepenmacht der vooruitgeschoven stelling in den rug hebben.

De communicatielijn [lijnen] van onze hoofdstelling [geconcentreerde stelling] naar de vooruitgeschoven stelling [stellingen] hadden door bentings gedekt kunnen worden; terwijl voortdurende bewegingen van sterke colonnes [militaire wandelingen van eene troepenmacht ter sterkte van een bataljon met de noodige artillerie] deze communicatielijn [lijnen] verder hadden kunnen beveiligen.

Wij stellen hier eischen die voorzeker niet gemakkelijk zouden zijn na te komen, wij zouden daarvoor eene groote troepenmacht in Atjeh hebben moeten onderhouden..... Maar wij zouden geen 1000 M. breede terreinstrook ter lengte van eenige tientallen kilometers hebben schoon te houden; *dit schoon houden in een tropisch land met zijn weelderigen plantengroei is geen kleinigheid. Hoe heeft men zoo iets kunnen verzinnen?*

In Indië is men steeds huiverig om voor levende strijdkrachten het noodige geld uit te geven, en voor de levenlooze behoeften van het leger worden tonnen en tonnen gouds besteed. Tege-

lijkertijd dat men de troepenmacht in Atjeh weder inkromp, gaf men tonnen en tonnen gouds uit om de geconcentreerde stelling zoo volledig mogelijk te maken: een ceintuurbaan werd aangelegd, het noodige spoorwegmaterieel, telegraphen enz. werden aangeschaft, bentings werden daargesteld, en wel zoo permanent mogelijk, officierswoningen en troepenlogies, en wel zoo luxurieus mogelijk, gebouwd en wat al niet meer? Hoeveel geld heeft dat alles wel gekost? Had men zich in deze met het hoognoodige beholpen en in Atjeh eene *zeer sterke* troepenmacht [in een zeer geconcentreerde stelling gelegerd] onderhouden, men had dan den oorlog aanvallend kunnen blijven voeren en dien misschien ten einde kunnen brengen. Maar men ging zuiver defensief te werk. *Zuiver defensief* kan geen oorlog gevoerd worden. La victoire est aux armées qui manoeuvrent — zoo leert Napoleon; oorlogvoeren is aanvallen — zegt baron Colmar van der Goltz [1].

Heeft men er nooit aan gedacht, dat zoo er ooit vrede tusschen ons en den Atjeher komt, men wellicht zedelijk verplicht zal zijn den sultan van Atjeh zijn kraton [met al de schatten die wij daarin opgehoopt hebben] terug te geven?

Men wilde zuiver defensief handelende den Atjeh-oorlog beeindigen [2] Dit nu is eene geheele miskenning van de wetten,

---

[1] Het gewapende volk.

[2] Wij hebben in ons geschrift »De Indische Infanterie" den terugtocht in een meer geconcentreerde stelling ten sterkste afgekeurd. Deze afkeuring doelt niet op de omstandigheid, dat wij een geconcentreerde stelling hebben ingenomen, want zulks is op zichzelf niet af te keuren, maar natuurlijk op de omstandigheid, dat wij *zoo duidelijk* aan den vijand hebben getoond dat wij terug trokken, dat onze aanvallende operatiën voor goed een einde hadden genomen, dat wij ons in den vervolge zooveel mogelijk passief, zooveel mogelijk lijdelijk zouden gedragen. In het teruggaan in eene meer geconcentreerde stelling, ten einde het aanvalsvermogen te verhoogen der troepen waarover beschikt wordt, valt niets te zeggen, mits men dan ook dadelijk na het innemen der geconcentreerde stelling, (ten einde den vijand te toonen dat men niet uit onmacht was teruggetrokken), tot den aanval ware overgegaan. Deze en nog meer aanvallen hadden op de kuststaten gericht moeten zijn. In de Indische Infanterie

die den oorlog beheerschen. Wanneer een vijand zich niet wil onderwerpen, dan moet hij aangevallen worden, voortdurend aangevallen, en om dit te kunnen doen moet de aanvallende partij zorgen dat zij het strategisch initiatief behoudt; maar dat niet aan de tegenpartij laat, door zich met eene geringe macht, eene macht die voldoende aanvalskracht mist, in eene stelling op te sluiten en de vijandelijke slagen slechts flauwtjes af te weren.

Verliezen van moreelen aard zijn in den oorlog de grootste verliezen, zij kunnen niet door winsten van welken aard dan ook opgewogen worden. Wanneer na een grooten, bloedigen veldslag het geslagen leger een goed opgewekt moreel behoudt, dan is door zoo'n verloren veldslag nog niet zoo heel veel verloren, want de overwinnaar zoowel als de overwonnene lijden verliezen. In de moreele verliezen echter die men bij het verlies van een veldslag gewoonlijk lijdt, ligt voornamelijk *het noodlottige van dat verlies*. Wij hadden dus, zooals wij reeds vroeger opmerkten, des vijands moreel moeten ter nederslaan; wij hebben het daarentegen door onzen terugtocht en defensieve verdediging zooveel mogelijk opgewekt en levendig gehouden. De Atjeher heeft voorzeker gedacht ons tot den terugtocht te hebben gedwongen, hij waande ons uitgeput — dus volhouden tot het uiterste toe is bij hem de leuze geworden.

In de brochure getiteld: »De geconcentreerde stelling in Groot-Atjeh", lezen wij o. m.: »De thans in Groot-Atjeh aan»genomen gedragslijn sluit een optreden buiten de grenzen »der stelling *volkomen* uit. Ofschoon nu de geconcentreerde »stelling eene zuiver defensieve is, zoo moet toch het begin»sel »om onder geen omstandigheden daarbuiten op te treden" »geheel op zichzelf worden beschouwd, want het is volstrekt »geen logisch gevolg van het defensieve karakter der stelling.

---

zeiden wij, op onzen terugtocht in 1884 doelende, o. m.: »Met dien terugtocht »heeft men, naar onze wijze van zien, het einde van den Atjeh-oorlog voor »jaren verschoven".

»Eene goede verdediging toch — zoo leeren alle krijgskun-
»digen — moet offensieve bewegingen nimmer geheel uitsluiten,
»zij moet door den afweer den aanvaller verzwakken en voor
»zichzelve de gelegenheid openhouden, op de gunstigste oogen-
»blikken den tegenstander gevoelige verliezen toe te brengen,
»waartoe zij tijdelijk aanvallend moet handelen.

»De geheel *lijdelijke* afweer levert op zichzelven groote
»nadeelen vooral van moreelen aard op, die slechts kunnen
»worden opgewogen door de voordeelen, welke te behalen
»zijn door op het gunstige tijdstip — zij het ook slechts tijde-
»lijk — offensief op te treden."

Men wilde dus de nadeelen van den geheel lijdelijken afweer doen opwegen, door de voordeelen welke te behalen zouden zijn, door op het gunstige tijdstip — zij het ook slechts tijdelijk — offensief op te treden. Hoe is men dit laatste oorlogsprogramma nagekomen? Het bestuur van den Generaal Demmeni en dat van den Generaal van Teijn leert ons hoe onvoldoende dit geweest is. Men ging noode tot den aanval over; de vijand moest ons eerst langdurig getart hebben, ons beschoten hebben, ons nadeelen hebben toegebracht, bentings voor onze stelling hebben opgeworpen, alvorens wij tot den aanval overgingen [1]. Zelfs het openkappen en het openhouden van de duizend meters breede terreinstrook voor onze stelling, hebben steeds menschenoffers gekost.

Nu is het zoover gekomen, dat wij voor Kaloet, eene benting op slechts enkele 100 meters van onze stelling gelegen, driemaal het hoofd hebben gestooten, en wij het niet meer wagen om haar aan te grijpen. Wat moet de vijand wel van ons denken?

De Indische Tolk, die in zijn nummer van 6 December jl.

[1] Slechts een zeer enkele maal ging men buiten Groot-Atjeh tot den aanval over. Het laatste wapenfeit van den Generaal van Teyn buiten Groot-Atjeh is zeker niet onbelangrijk. Wanneer de Atjehers *eenige malen* in het jaar zoo aangevallen werden, dan zou de oorlog spoedig geëindigd zijn.

no. 167, eene beschrijving van het gebeurde bij Kaloet geeft, eindigt deze met de volgende woorden:

»Uit de schets blijkt, dat Kaloet omringd is van kleine »schansen en een loopgraaf van 150 M. lang naar eene tweede »versterking Patenoi leidt; voorts dat de hoofdversterking Page»roet daarachter ligt op 600 meter afstand.

»Om Kaloet te nemen, zal men dus met een genoegzaam »sterke macht, na voorbereiding door zwaar artillerievuur, »van ter zijde op Pageroet moeten aanrukken.

»Doch dat kan niet, faute de combattants."

»Van het 15de bataljon infanterie zijn 3 compagnieën naar »Edi; onder den overste Ter Beek, nu is men aan het knab»belen aan het garnizoensbataljon, om de bezettingen te »creëeren voor Telok Samawé en Samalanga, de vruchten »van de nieuw ingevoerde scheepvaartregeling, zoodat er voor »het oogenblik in Groot-Atjeh geen twee veldbataljons bij »elkaar te krijgen zijn om uit te rukken."

Ook van de blokkade van Atjeh's kust heeft men als middel om den oorlog te beëindigen, de *grootste* verwachtingen gekoesterd. Had nu deze blokkade effectief kunnen zijn, en had men geen licentiën gegeven, dan zou men daarvan wel iets goeds verwacht mogen hebben. Het kon zijn dat de Atjeher, daardoor den oorlog moede geworden, het hoofd eindelijk in den schoot had gelegd. Maar van eene niet effectieve blokkade, met het bovendien geven van licentiën, waarvan, zooals wij vernemen, in den laatsten tijd een *ruim* gebruik werd gemaakt, veel ter beëindiging van een oorlog tegen een volk als het Atjehsche te verwachten, begrijpen wij niet recht goed.... Bij de blokkade hebben wij *ook alweer*, evenals in al onze oorlogshandelingen in Atjeh, te veel rekening *moeten* houden met onze zoogenaamde Atjehsche vrienden. Dit voortdurend rekening houden met die vrienden, heeft de kracht van den oorlog steeds verlamd. *'t Is of men met blindheid geslagen is!*

De brochure: »De geconcentreerde stelling in Groot-Atjeh" eindigt met de volgende ontboezeming:

»Wat mogen wij nu van de toekomst verwachten? Ziedaar »eene vraag, die van verschillende zijden op de meest uit- »eenloopende wijze beantwoord wordt. Ons antwoord echter »zoude in het kort op het volgende neerkomen:

»Tal van jaren, wellicht tientallen, zal het nog duren, al- »vorens de vestiging en erkenning van ons gezag in geheel »Groot-Atjeh zal kunnen zijn tot stand gebracht. Thans be- »zitten wij slechts een klein gedeelte, maar dit bezitten wij »dan ook inderdaad, niet slechts in naam. Den Atjeher, zoo- »wel binnen en buiten de linie, moet het volkomen duidelijk »zijn, dat onze tegenwoordige vestiging eene blijvende is; hij »moet, hoe noode ook, erkennen, dat de onafhankelijkheid »van Atjeh voor goed heeft opgehouden te bestaan, dat Atjeh »feitelijk een deel uitmaakt van Nederlands bezittingen in Indië.

»Naarmate die overtuiging zich meer en meer vestigt, naar »diezelfde mate zal de bevolking ook buiten de linie leeren, »zich bij den bestaanden toestand neder te leggen en zich dus »aan ons gezag te onderwerpen. Van onze zijde is dus hier- »toe in de eerste plaats noodig: het streng vasthouden aan »het thans aangenomen stelsel der concentratie, het nalaten »van alles wat weêr opnieuw de vroegere onzekerheid omtrent »onze voornemens voor de toekomst zoude doen geboren wor- »den; m. a. w. het met een vasten wil blijven op den thans »afgebakenden weg, het breken met het stelsellooze, dat onze »politiek gedurende den geheelen Atjeh-oorlog helaas zoozeer »heeft gekenmerkt. Gelukkig geeft de kostbare inrichting der »nieuwe stelling ons een waarborg, dat niet te eeniger tijd »weder een nieuw ministerie in het moederland of eene nieuwe »regeering in de koloniën plotseling zal afbreken, wat met »zooveel moeite en kosten is opgericht. De treurige geschie- »denis der Atjeh-politiek roept ons op iedere bladzijde waar- »schuwend toe, dat stelselloosheid niet het minste resultaat

»belooft. Het is te hopen en te verwachten, dat thans inder-
»daad een *stelsel* zal worden gevolgd, ook al laten misschien
»de tastbare resultaten daarvan nog vele jaren op zich wachten.

»Maar dit laatste zal niet zoo zijn en is reeds nu niet meer
»zoo. Goede gevolgen zijn reeds nu op te merken, voor wie
»niet moedwillig de schaduwzijde der dingen zocht. Reeds nu
»is de veiligheid binnen de linie aanzienlijk verbeterd en laat
»deze, althans bij dag, weinig of niets meer te wenschen
»over; reeds nu zijn onze verliezen veel geringer en bepalen
»zij zich tot de *zeer* zeldzame treffers door het vijandelijk vuur
»op de posten of de buitenste grens onzer stelling en tot de
»eveneens zeldzame slachtoffers eener overvalling of bekruiping.

»Wie niet geheel de oogen sluit voor den toestand, zooals
»die in vorige jaren en vooral ook in de eerste helft van 1884
„was, zal met ons van oordeel zijn, dat verbetering van dien
»toestand reeds nu is te bespeuren.

»Tegenover de ongeluksprofeten, die — veelal onbekend met
»vroegere gebeurtenissen en toestanden — een enkel feit zoo
»breed uitmeten, dat men geneigd is, te gelooven dat hun
»gezichtskring zich niet verder uitstrekt dan tot de kennis van
»dat enkele feit, stellen wij met vertrouwen als onze meening
»op den voorgrond, dat het streng volgen van het thans aan-
»genomen stelsel tot het gewenschte einde *moet en zal* voeren."

Wij gelooven, dat de goede verwachtingen die de schrijver koestert van het in 1884 aangenomen stelsel, reeds nu door de gebeurtenissen gelogenstraft zijn.

Thans is de scheepvaartregeling aan de orde [1].

---

[1] In de Indische Tolk van 14 Februari j. l. no. 177 lezen wij onder de rubriek »De Indische pers" o. m.:

»Wel acht hij het bevreemdend, dat, terwijl dezelfde Minister en dezelfde
»Gouverneur-Generaal nog het gezag in handen hebben, al weder verandering
»in de Atjeh-politiek is gekomen en een scheepvaartregeling de blokkade
»vervangen moet. Hij schrijft dit echter toe aan den invloed van buiten af,
»omdat Penang zooveel schade door de blokkade leed tengevolge van den

Door de invoering van de scheepvaartregeling heeft men gedeeltelijk met het stelsel van 1884 gebroken.

In zijn gehouden voordracht in het Indisch genootschap: »Hoe moet Atjeh gepacificeerd worden?" geeft de Resident Scherer nauwkeurig aan wat wij onder zijne »scheepvaartregeling" moeten verstaan, en wat wij daarvan te verwachten hebben.

Men vreest den Atjeher al te zeer te verbitteren. Is er wel ooit een oorlog gevoerd geworden die partijen niet verbitterd heeft? Naarmate de aanvaller zijn doel bereikt, stijgt de verbittering van den verdediger; en is deze zeer verbitterd, dan zal zij zich *slechts* onderwerpen, als zij de noodzakelijkheid ervan inziet. Het is dus voor ons zaak, want de Atjeher is ongetwijfeld zeer verbitterd, om hem *zonder genade* te blijven slaan, totdat het hem goed duidelijk is geworden dat hij zich *moet* onderwerpen. [1]

»stilstand van peper-uitvoer en den gefnuikten smokkelhandel in opium en »krijgsmateriaal.

»Nu de scheepvaartregeling staat ingevoerd te worden, zou het z. i. wel het »best zijn tegelijk een derde expeditie te zenden, omdat de vijand door de „blokkade verzwakt en verarmd is en de vorsten der kuststaatjes, in het voor»uitzicht van den verkoop van hun pepervoorraad, het meest op onze vriend»schap gesteld zijn. Heeft de scheepvaartregeling eenigen tijd gewerkt, dan »vreest schrijver, dat tengevolge van het ontvangen van geld, die Vorsten weder »eerder geneigd zullen zijn tegen ons op te treden."

Wij kunnen niet aannemen, dat de hier opgegeven reden voor de invoering van de scheepvaartregeling, de ware is; want wij zouden dit *verschrikkelijk* vinden. Onze koloniale belangen zouden dan wellicht worden opgeofferd aan de handelsbelangen van de Straits-Settlements; want immers, al zou de invoering der scheepvaart-regeling in de toekomst ook blijken een zeer goede maatregel te zijn, zulks is toch niet van te voren met *zekerheid* te zeggen, daar aan deze invoering toch, ook omdat zij *zoo veel* vrijheid aan den Atjeher geeft, voor ons zeer groote gevaren verbonden kunnen zijn.

[1] Het geheim van een volkomen succes in een hardnekkigen oorlog ligt gewoonlijk minder in enkele overwinningen, dan wel dat men partij van zijne overwinningen weet te trekken, door den vijand na het behalen eener overwinning niet met rust te laten, — maar voortdurend te slaan en te *blijven* slaan. — Dit schijnen de Generaals van Swieten en van der Heijden niet goed te hebben ingezien; beter zou misschien de Generaal Pell, wanneer hij had blijven leven, van deze waarheid doordrongen zijn geweest.

De heer Scherer zegt: »Dat de oorlogspartij hare positie »juist inzag, bleek uit een toentertijd mij in handen gekomen »brief van Tengkoe di Tirou, waarin hij zeide, dat het gebleken »was dat de Atjehers in het open veld niet tegen ons bestand »waren. Hij raadde dus af ergens stand te houden, doch beval »zijne volgelingen aan, ons door rust, zorgeloos te doen worden, »en ons dan te bespringen als een tijger dit grazende runde»ren doet" [1].

Laat ons dus juist doen, wat onze vijand niet gaarne heeft dat wij doen, namelijk: zeer actief zijn, niet wanen dat de oorlog geëindigd is en ons aan een dolce farniënte overgeven, telkens en telkens weêr het initiatief tot den aanval nemen, en hem steeds noodzaken ons in het open veld in het wit der oogen te zien.

De scheepvaartregeling zal ons in slaap sussen, ons zorgeloos maken, ons ontijdig doen wanen dat de oorlog geëindigd is, totdat de vijand ons weêr zal bespringen »als een tijger dit grazende runderen doet."

Maar de Regeering ziet ter beëindiging van den Atjeh-oorlog slechts alleen nog heil in de invoering eener scheepvaartregeling..... Wij hopen van *ganscher harte* dat zij niet *weder* teleurgesteld moge worden; wij wenschen den Minister van Koloniën en den energieken Resident Scherer in hunne pogingen ter onderwerping van Atjeh het beste succes toe; God geve dat de toekomst ons in het ongelijk stelle..... Maar al heeft men nog zoo'n vertrouwen in de kracht eener goede scheepvaartregeling ter beëindiging van den oorlog, dan kan dat vertrouwen toch nooit *zoo groot* zijn, dat men zich bij de gedachte: »de invoering eener scheepvaartregeling zal den oor»log *stellig* doen eindigen," mag neêrleggen. Want wat zal er moeten gebeuren, wanneer „scheepvaartregeling" ook al niet beantwoordt aan de verwachting?... Zal Atjeh dan ontruimd

[1] G. A. Scherer. Hoe moet Atjeh gepacificeerd worden?

worden? — Of zal de oorlog dan maar weêr *slapjes* aan den gang gehouden worden, — tot in het oneindige gerekt worden? Het een noch het ander is naar ons oordeel mogelijk! »To »stand still is danger, to recede is ruin" [1].

Toen het Britsch-Indisch Keizerrijk, in den zomer van 1857, in zoo'n *hoogst* moeielijken politieken toestand verkeerde, stelde de energieke en bekwame John Lawrence, gouvernements-commissaris van den Panjab, voor, de Pesháwar vallei te ontruimen, en deze, ten einde zich van de vriendschap van Dost Muhammad te verzekeren, aan hem terug te geven, en zich verder, zoo noodig, achter den Indus terug te trekken. Hierdoor zou het minder te vreezen zijn dat de krijgshaftige grensbewoners invallen deden en zouden de zoo hoog noodige troepen vrij komen om het belegeringskorps voor Dehli, de overgave van welke plaats voor de Engelschen van overwegend politiek belang was, te versterken. Niettemin telegrapheerde lord Canning, in antwoord op dit voorstel van den Gouvernements-Commissaris: »Hold on to Pesháwar to the last."

Zoo mag ook voor ons van het ontruimen van Atjeh geen sprake zijn.

Beantwoordt de scheepvaartregeling niet aan de verwachtingen, dan moet het zwaard wederom met forsche hand omklemd worden, en niet meer in de schede worden gestoken voordat de oorlog werkelijk geëindigd is.

De scheepvaartregeling is nu ingevoerd; dus over drie jaren weten wij of de proef gelukt is of niet. Men bereide zich derhalve in die drie jaren er op voor, om zoo noodig den oorlog wederom met kracht te kunnen beginnen; gelukt de proef, zoodat er geen oorlog meer noodig is, dan zijn de middelen die daarvoor geschapen zijn toch niet verloren, want bataljons, schepen enz. heeft men altijd noodig [2].

---

[1] Lord Clive.

[2] De bataljons kunnen ingesmolten worden in de bestaande bataljons van het leger, terwijl snelstoomende kruisers (deze soort schepen achten wij noodig)

Wij zouden niet gaarne aanraden, wij merkten het reeds vroeger op, om dan eene derde expeditie naar Atjeh te zenden; want deze expeditie zou hoogstwaarschijnlijk hetzelfde verloop hebben als de tweede expeditie gehad heeft. Wij zouden slechts veel geld en veel menschenlevens, offeren om misschien na tien jaren weêr even ver te zijn als nu. Onze maatregelen om krachtig te handelen moeten een veel blijvender karakter dragen. Al zullen daardoor de slagen die wij toebrengen niet zoo forsch, niet zoo overweldigend zijn, zij zullen daarentegen veel meer »voortdurend," veel meer »zonder ophouden" wezen. De Atjeh-oorlog is een monster met vele koppen, al die koppen verbrijzelt men niet met enkele slagen; bij het toebrengen van enkele slagen blijven vele hunner ongeschonden, en wanneer dan de expeditionnaire macht terugkeert, groeien de verbrijzelde koppen, door de levenskracht die nog in het lichaam zetelt, weder aan. Neen, zij moeten stelselmatig, één voor één, verpletterd, en daardoor het aangroeien belet worden.

Onze voorstellen ter onderwerping van Atjeh komen op het volgende neer.

Op een geschikt punt in de Padangsche Bovenlanden in de nabijheid van een der beide voornaamste plaatsen, Fort de Kock of Padang-Pandjang, of in de nabijheid eener andere plaats, wanneer het blijkt dat daar een geschikter punt te vinden is, worden temporaire kampementen gebouwd voor een viertal veldbataljons, eene bergbatterij, eene compagnie mineurs, hospitaal-soldaten enz.

In dit kampement wordt eene reserve-brigade gelegerd van de aangegeven samenstelling.

Deze brigade dient om, in vereeniging met onze troepen-

---

juist de soort schepen van groot charter zijn, waarvan wij in den Archipel, in geval van een oorlog met een buitenlandschen vijand, de meeste diensten zullen hebben.

macht in de stelling Kota-Radja en de landingstroepen op de kruisers, die in de wateren van Atjeh gestationneerd moeten worden, en waarover later gesproken zal worden, Atjeh tot onderwerping te dwingen.

De bataljons worden samengesteld uit vijf compagnieën: 4 veldcompagnieën en 1 dépôtcompagnie, en kunnen, natuurlijk met uitzondering der officieren en het kader, geheel uit inlanders bestaan. — De compagnieën moeten zoo sterk mogelijk geëncadreerd worden.

De veldcompagnieën der bataljons moeten gezamenlijk ± 800 man sterk zijn, daar op het uitvallen van dooden, gewonden, zieken enz., die niet dadelijk kunnen worden aangevuld, gerekend moet worden. Dezelfde omstandigheid zal bij het bepalen der sterkte van de andere troependeelen: de batterij, de compagnie mineurs, de hospitaalsoldaten enz., in het oog gehouden moeten worden.

De veldcompagnieën worden zooveel mogelijk samengesteld uit de beste élementen, Europeanen (kader) zoowel als Inlanders, die de Infanterie van het Leger, zonder gedesorganiseerd te worden, kan missen.[1] — Wat dan nog aan eene voldoende sterkte ontbreekt wordt door werving aangevuld. De aangeworvenen [recruten] worden, alvorens bij de veldcompagnieën te worden ingedeeld, eerst bij de depôtcompagnieën afgeëxerceerd en verder geoefend.[2]

Alleen luitenants die eenige jaren dienst tellen en vooral zij die oorlogsondervinding bezitten, worden bij de brigade ingedeeld.

De bataljons- en compagnies-commandanten [batterij's-commandant] moeten uitgezochte officieren zijn.

Aan het hoofd der brigade wordt zoo mogelijk een kolonel

---

[1] Hetzelfde moet ook in acht genomen worden bij de samenstelling der batterij en compagnie mineurs.

[2] Het kader der brigade wordt van uit Java en Nederland voltallig gehouden.

geplaatst die, zoowel wat kunde als militaire verdienste betreft, hoog staat aangeschreven.

De batterij en de compagnie mineurs hebben geen depôt noodig; daartoe hebben deze troependeelen eene te geringe sterkte. — Zij kunnen gevoegelijk van uit Java op de bepaalde sterkte worden gehouden.

De Infanterie der brigade zal natuurlijk met repeteer-geweer klein kaliber, en de mineurs met repeteer-karabijn klein kaliber, moeten bewapend zijn. De vuurmonden der artillerie zullen uit eenige geschikte getrokken mortieren [1] en een zestal snelvuurkanonnen, van de beste en lichtste constructie, moeten bestaan, — zoogenaamde infanterie-kanonnen [klein kaliber snelvuurkanonnen]; deze kanonnen kunnen zeer licht zijn en hebben tegenover een inlandschen vijand voldoende ballistisch vermogen.

De brigade zal voornamelijk geoefend worden in het doen van zeer lange marschen, ook op het heetst van den dag, [na 12 uur 's middags] en des nachts, in het bivakkeeren, vooral des nachts, in het schieten, vooral het salvo- en tirailleurvuur, in het algemeen het gevechtsschieten [aan het schieten naar de schijf op bekende afstanden, waaraan steeds het grootst aantal uitgereikte patronen verbruikt wordt, hechten wij minder waarde]; in de gymnastie en het bajonetschermen.

Ook de artillerie zal zich vlijtig en oordeelkundig in het schieten moeten oefenen.

Heeft een der bataljons een schitterend wapenfeit verricht waarvoor het vaandel gedecoreerd moet worden, dan zal dit decoreeren uit een militair oogpunt veel *hoogere* waarde verkrijgen, en daardoor voor de toekomst *veel meer* rente afwerpen, zoo het vaandel van het betrokken bataljon naar Nederland werd gezonden, en H. M. onze geëerbiedigde Koningin, op eene parade in den Haag, eigenhandig daaraan het ridderkruis

---

[1] Of getrokken houwitsers.

hechtte..... Hare Majesteit kan er verzekerd van zijn, dat wanneer zulk een door de aanraking van Hare hand geheiligd en door het ridderkruis geadeld vaandel zich boven de hoofden van het bataljon ontplooit, dat bataljon bij uitnemendheid dapper zal zijn; dat het te velde tot alles in staat zal wezen, het geen offers te groot zal zijn om den verworven roem van het bataljon niet alleen ongeschonden te bewaren, maar zoo mogelijk de verkregen lauweren nog te vermeerderen.

Verder achten wij, ten einde ons doel, de onderwerping van Atjeh, te kunnen bereiken, ook een drietal zeer snel stoomende kruisers, voorzien van voor de behoefte *zeer geschikte* debarquementsmiddelen, noodig.

Elk der kruisers heeft, behalve eene sterke bemanning, een detachement debarquementstroepen, ter sterkte van tusschen de 60 en 80 man aan boord. Deze detachementen zouden uit uitgezochte soldaten moeten bestaan, aan het hoofd waarvan zeer geschikte officieren moeten geplaatst worden. — Zoo mogelijk officieren die als *dapper en ondernemend* bekend staan.

Beantwoordt nu de scheepvaartregeling niet aan de verwachting die men daarvan koestert, maar blijft het verzet nog steeds aanhouden en zijn wij met de hier omschreven maatregelen gereed, dan worden alle politieke onderhandelingen met Atjeh, die blijkbaar toch niets baten, afgebroken, en onze politieke agenten aldaar teruggeroepen.

Aan de Atjehsche hoofden wordt dan te verstaan gegeven:

Dat het ons bekend is dat het verzet tegen ons gezag, de gewelddadigheden die tegen ons steeds gepleegd worden, zooals: het vermoorden onzer soldaten, het plegen van diefstal en roof, het vernielen onzer bezittingen en die onzer onderdanen, van hen uitgaan of door hen gesteund worden.

Dat wij vast besloten zijn om dat verzet enz te doen ophouden en hen tot onderwerping te dwingen.

Dat de daartoe door ons jaren lang gebezigde vreedzame middelen tot niets geleid hebben.

Dat wij ons derhalve niet meer van die middelen kunnen bedienen, en daarom elke verdere onderhandeling afbreken, en ons met hen in geen onderhandeling meer zullen inlaten, dan onder voorwaarde: dat alle Atjehsche vorsten, met den sultan [1] aan het hoofd, den Gouverneur-Generaal van Neêrlandsch-Indië hunne onderwerping te Buitenzorg komen aanbieden, en daar zijne voorwaarden aanhooren. — Wanneer zij daartoe genegen zijn, dan zal dit uit een brief, van den sultan aan den Gouverneur van Atjeh, moeten blijken. —

Vergeten wij niet, dat in de politiek ook soms het spreekwoord geldt: »Boldness is prudence."

Na het uitvaardigen van dit manifest moet de oorlog weêr krachtig beginnen, en in substantie op de volgende wijze gevoerd worden:

Wij behouden onze stellingen die wij in Atjeh hebben; geen post wordt ingetrokken.

De troepenmacht in de stelling Kota-Radja wordt van uit Java versterkt, en *de gouverneur van Atjeh gelast* om de bentings die zich voor zijne stelling bevinden, coûte que coûte, te nemen, het terrein daar verder van vijanden schoon te vegen en een of twee voorwaarts gelegen geschikte punten uit te kiezen, die te bezetten en te versterken, waardoor de 1000 M. breede open terreinstrook, die aan de landzijde onze stelling omvat, kan vervallen [2].

---

[1] Majoor J B. van Heutsz meent (raadpleeg zijne brochure getiteld: »De »onderwerping van Atjeh,") dat de Atjehsche hoofden geen herstel van het Sultanaat wenschen. Wanneer dit zoo is, dan komen zij natuurlijk zonder Sultan hunne onderwerping aanbieden, en is er ook geen sprake van teruggave van den kraton. De staatkunde zal echter eerst moeten uitmaken wat beter is: het sultanaat behouden, of ermede breken.

[2] Voor het nemen dier bentings moet men geen zwaar geschut aanslepen, zooals generaal van der Heijden gedaan heeft bij den derden aanval op Batoe-Iliq. De Atjehsche bentings kunnen alle met de gewone middelen die men te velde bezigt genomen worden. Bij de bestorming zullen misschien eenigen onzer dapperen in het zand bijten; doch dit mag ons daarvan niet terughouden, mits de oorlog gevoerd wordt zooals het behoort.

Wanneer de gouverneur van Atjeh bezig is om zijne stelling aan de landzijde schoon te vegen, tuchtigt een gedeelte der reserve brigade eene der voornaamste kuststaten, Pedir, Gighen of Samalanga.

Gelijktijdig met deze oorlogsmaatregelen, wordt de uit- en invoer van en naar Atjeh zooveel mogelijk belet[1] en tuchtigen wij de hier en daar aan de kust gelegen kampongs.

Voor dit eerste doel stoomen de kruisers telkens de Atjehsche kust om en surveilleeren de handelslijnen die van Atjeh naar de Straits-Settlements voeren. De handel tusschen Atjeh en de Straits-Settlements zal hierdoor wel niet geheel gefnuikt kunnen worden, groote schade zal daaraan zeker wel worden toegebracht.[2]

Atjehsche handelsvaartuigen die in onze handen vallen zullen worden opgebracht, schip en lading worden verbeurd verklaard en de bemanning als gevangenen naar Java gezonden.

Ook moeten de kruisers benut worden om kampongs aan de kust te tuchtigen, bezittingen aldaar te vernielen en mannen, vrouwen en kinderen gevangen te nemen. Zij zetten hunne vernielingstochten langs de kust en het bemoeielijken en benadeelen van den handel zoo lang voort totdat Atjeh zich heeft onderworpen.

Wanneer de gouverneur van Atjeh zijne stelling aan de landzijde van vijanden heeft gezuiverd, en een of twee vooruitgeschoven punten bezet en versterkt heeft, doet hij met *sterke* colonnes tochten tot op eenige uren het binnenland in, en tuchtigt daar wat getuchtigd moet worden. Deze tochten worden eveneens volgehouden totdat Atjeh voor goed het hoofd in den schoot zal hebben gelegd; evenzoo zal dit het geval zijn met het tuchtigen der kuststaten, waarvan hierna gesproken zal worden.

Men zorge niet langer dan *enkele* dagen uit te blijven. De troepen mogen niet door weken en maanden lang voortdurend

[1] Sluiting van alle Atjehsche havens, behalve Oleh-leh.

[2] Dit zou gepaard kunnen gaan met eene blokkade door andere soort schepen; *licentiën mogen natuurlijk niet worden gegeven.*

marcheeren en in de open lucht bivakkeeren *verbruikt* worden.

Er moet slechts telkens getuchtigd worden; geen punten mogen blijvend bezet gehouden worden.

Er moet *uitsluitend* met sterke colonnes worden uitgerukt; colonnes van ten minste een bataljon, de noodige artillerie, mineurs ambulance enz. Het uitrukken met zwakke detachementen, het patrouilleeren buiten onze versterkingen moet *steeds* vermeden worden. Op zwakke detachementen, op patrouilles heeft de vijand te veel vat; deze durft hij aan te vallen en kan hij échec doen lijden, hetgeen zijn moreel verhoogt.

De vooruitgeschoven punten moeten telkens voor een paar weken geapproviandeerd worden [1]. De proviandtreinen moeten steeds *zeer sterk* geescorteerd worden.

De op Sumatra's Westkust gelegerde brigade dient ter tuchtiging der kuststaten.

Heeft zij een der voornaamste kuststaten getuchtigd, dan keert de expeditionnaire macht onmiddellijk weer naar hare standplaats, Sumatra's Westkust, terug en bereidt zich voor om ter gelegener tijd een tweeden kuststaat te tuchtigen.

Men moet trachten om bij het tuchtigen gevangenen te maken. Alle Atjehsche gevangenen, mannen, vrouwen en kinderen, zullen naar Java worden gezonden, en aldaar als krijgsgevangenen beschouwd en behandeld worden.

Het tuchtigen der kuststaten, dat eens of tweemaal in het jaar moet plaats hebben, moet zich niet alleen bepalen door aan de kust een paar kampongs in de asch te leggen, maar men moet diep het land binnendringen, ten einde den Atjeher zooveel mogelijk in zijn welvaart te knakken, zijn rijke kampongs in de asch te leggen, zijne vruchtboomen om te houwen, zijne velden en tuinen te vernielen.

Dit diep in het land binnendringen zal zich slechts tot eenige

---

[1] De vooruitgeschoven punten moeten zoo mogelijk niet verder dan een uur gaans van de hoofdstelling, Kota Radja, gelegen zijn.

uren gaans behoeven te bepalen; wanneer men eenige uren het land binnendringt kan men voldoende vernielen om een alleszins gewenschten indruk achter te laten [1].

De expeditiën moeten zorgen binnen eene maand uit en thuis te zijn.[2] Het onnoodig lang verblijven op het terrein van den oorlog, waar de troep nacht aan nacht, dikwijls op zeer vochtigen bodem en soms in den regen moet bivakkeeren, schaadt *geheel onnoodig* de gezondheid. Deze omstandigheid is maar al te dikwijls bij de verschillende excursiën in den Atjeh-oorlog uit het oog verloren. Gebruik den troep waar het noodig is, wees dan zelfs niet spaarzaam met het bloed uwer soldaten, maar ontziet *steeds* hunne gezondheid wanneer dit mogelijk is...

De reserve brigade wordt niet onder de bevelen van den gouverneur van Atjeh gesteld. Zij moet eene troepenmacht wezen waarover alleen de Gouverneur-Generaal, door tusschenkomst van den legercommandant, beschikt. Van het hoofdkwartier te Batavia gaan de orders en aanwijzingen uit aan den brigade-commandant voor de verschillende tuchtigingen; van uit Batavia worden de verschillende maatregelen genomen voor het beschikbaar stellen der noodige stoomschepen als anderszins. Dit sluit echter niet uit, dat het bepalen welke kuststaat (of kuststaatje) zal getuchtigd worden, het bepalen der sterkte van de expeditionnaire macht enz. enz., in nauw verband kunnen

---

[1] Raadpleeg wat wij hieromtrent in eene noot in het door ons uit het Duitsch vertaalde boek: »Het gewapende Volk" gezegd hebben.

[2] Wanneer de expeditie reeds na enkele dagen is afgeloopen, wat bij het tuchtigen van enkele kleine kuststaten wel het geval zal zijn, dan zal de expeditionnaire macht nog slagvaardig genoeg zijn om haar onmiddellijk tegen een anderen kunststaat te doen ageeren. — Dit moet dan natuurlijk geschieden.

Wanneer wij, na herhaalde tuchtigingen, eindelijk bespeuren dat de tegenstand des vijands verflauwt, dan is de tijd gekomen, om in het hart des lands binnen te dringen, dan is de tijd gekomen, wanneer onderwerping nog niet is ingetreden, de oorlogspartij begrijpelijk te maken, dat zij nergens meer voor onze slagen veilig is.

gebracht worden met de ontvangen inlichtingen van den gouverneur van Atjeh.[1]

Wij hebben als standplaats van de brigade de Padangsche bovenlanden aangewezen. Padang is slechts enkele dagen stoomens van Atjeh verwijderd en zij geniet daar eene gezonde berglucht.

Onze aanhoudende expeditiën, onze vernielingstochten langs de kust, zullen op den Atjeher grooten indruk maken; want evenmin als ieder ander mensch zal hij onverschillig blijven bij het vernielen van have en goed, maar zal over dit vernielen treuren, het een groot ongeluk vinden van den grond waarop hij en zijne ouders geboren zijn, verjaagd te worden. Onze tuchtigingen, maar vooral de wijze waarop zij geschieden [plotseling, zonder voorafgaande waarschuwing] zullen bij den Atjeher een gejaagde en zenuwachtige stemming doen ontstaan. De vorsten weten, dat zoo zij zich niet onderwerpen, zij ter gelegener tijd door ons zullen worden aangevallen, maar wanneer dit zal plaats hebben en wie hunner het eerst aan de beurt is, dat weten zij niet. Het gevolg hiervan zal zijn, dat zij zich zullen wapenen en hunne strijdbare mannen t'huis zullen houden. Hierdoor alreeds zal het verzet in Groot-Atjeh minder worden en zal men daar de handen vrij krijgen.

Het thuis houden der strijdbare mannen zal echter niet zonder groot nadeel kunnen geschieden, want vele dier mannen zijn handelaren of visschers, terwijl weer anderen, ver van huis, in de pepertuinen moeten werken. Toch zullen zij, wil

[1] Het verdient aanbeveling om aan de brigade een permanent koelie-bataljon van voldoende sterkte toe te voegen. Onze Indische krijgsgeschiedenis wijst menig voorbeeld aan, dat eene expeditie òf mislukt, òf niet goed gelukt is uit gebrek koelies voor den transportdienst, of wel omdat deze dienst niet voldoende geregeld was.

De expeditionnaire macht moet steeds in twee scherp van elkander gescheiden deelen worden gesplitst: in een deel dat opereert, dat vecht en in een deel dat basis en étape-punten dekt en voor escorte dient. Dit deel moet minstens van gelijke sterkte zijn als het eerste deel. De basis en étape-punten moeten derhalve krachtig gedekt worden en de escorten zeer sterk zijn.

men zich goed verdedigen, grootendeels thuis moeten blijven.

Onze voortdurende tuchtigingen zullen in Atjeh eene sociale verwarring stichten, die het volk zal verarmen, waardoor het zal inzien dat het beter doet zich aan ons te onderwerpen dan voortdurend in zoo'n toestand te blijven voortleven. Het volk zal daardoor een onwederstaanbare pressie op de Atjehsche oorlogspartij uitoefenen en die eindelijk tot toegeven dwingen.

Welke rampen wij door onze tuchtigingen ook mogen veroorzaken, toch moet de kastijdende hand hard zijn en consequent hard blijven, want de onderwerping van Atjeh is nu eenmaal eene *noodzakelijkheid* geworden. — Atjeh moet onderworpen worden, het koste wat wil!

Het groote nadeel van onze passieve houding ligt voornamelijk daarin, dat de Atjeher ons daardoor niet vreest, en omdat wij hem geen kwaad doen, ook niet de minste reden heeft om zich aan ons te onderwerpen. En daar hij ons tevens haat, tracht hij ons voortdurend te benadeelen, tracht hij ons van zijn grondgebied af te dringen, hopende, daar wij toch niet *altijd* oorlog kunnen voeren, dat hem dit eindelijk wel zal gelukken. En waarom zou hij het ook niet doen, wanneer hij het zoo straffeloos kan doen? Onze goedheid tegenover hem wordt door hem niet aan humaniteit toegeschreven, want daarvan heeft hij geen begrip, maar eenvoudig aan *zwakheid*, aan *machteloosheid*. Onze goedheid heeft blijkbaar voor hem geen waarde, want konden wij anders handelen, dan zouden wij het, volgens hem, ook doen. Onze taak is het dus, hem op eene gevoelige wijze begrijpelijk te maken, dat hij dwaalt. Dat de wissel, die hij op onze zwakheid, onze machteloosheid getrokken heeft, te groot is, dat zij niet meer gehonoreerd zal worden.

Hoogstwaarschijnlijk zullen onze tuchtigingen ook vele Atjehers doen uitwijken, eendeels, om op andere plaatsen rustiger dan op eigen bodem voor levensonderhoud te kunnen arbeiden, anderdeels, om ons op andere deelen van ons ge-

bied op het eiland Sumatra, bijv. Deli, te kunnen benadeelen. Hierop moeten wij bedacht zijn en tijdig daartegen maatregelen nemen. Zoo zal o. a., wanneer wij met onze tuchtigingen beginnen, de troepenmacht in Deli moeten versterkt worden.

Veel zullen wij echter van deze uitgewekenen niet te vreezen hebben, want om ons te benadeelen, moeten zij sterk zijn, om sterk te zijn, moeten zij bij elkander blijven, moeten zij steeds voldoende levensmiddelen hebben, en dus het geld om zich die aan te schaffen, en over geld zullen zij *hoogst waarschijnlijk* niet kunnen beschikken. Spoedig zullen zij derhalve uit elkander moeten gaan en daardoor niet meer zoo te vreezen zijn. Op zichzelf staande gevallen van moord of roof zullen dan nog wel plaats hebben, maar hierbij zal het ook wel blijven.

Geven de vorsten van Atjeh te kennen, dat zij zich willen onderwerpen en daartoe naar Batavia willen gaan, dan zal een onzer oorlogsschepen de order ontvangen hen over te brengen.

Nemen zij onze voorwaarden aan, dan zal *eindelijk* overwogen kunnen worden wat in het belang van hen en hun volk gedaan kan worden. — Misschien zal het op historische en staatkundige gronden wenschelijk geacht worden om den Sultan zijn kraton, de eeuwenoude en geheiligde plaats vanwaar uit hij zijn volk regeerde, terug te geven.

Gaat men tot dezen belangrijken stap over, dan zal men in de nabijheid van den kraton, op drie à vier duizend meters, een zeer sterk fort, dat met *zwaar geschut* bewapend dient te worden, moeten bouwen; dit fort moet zoodanig gelegen zijn en zoo gedefileerd worden, dat het den kraton zoo noodig gemakkelijk en ten volle kan bombardeeren. Verder dient dan ook bepaald en steeds ervoor gezorgd te worden, dat de kraton slechts met zeer licht geschut [gladde vuurmonden] bewapend is.

Indien wij den Sultan zijn kraton teruggeven, zal de thans door ons bezette stelling geheel of gedeeltelijk moeten verlaten worden — in elk geval zal onze stelling dan eene verandering moeten ondergaan; wanneer het zoo ver gekomen is, dan verdient de stelling door den Luitenant ter zee A. F. Meijer aanbevolen in zijn artikel: Onze positie in Atjeh [Marineblad, eerste Aflevering 1892—93], voorzeker zeer de aandacht, en zou bij de keuze van eene nieuwe stelling, misschien min of meer gewijzigd door de omstandigheden waarin wij ons alsdan zullen bevinden, zijn raad kunnen worden opgevolgd.

Nadat de Atjehsche vorsten hunne onderwerping zullen hebben aangeboden, zal er, zoowel op Atjeh als op Sumatra's Westkust, nog jarenlang een voldoende troepenmacht moeten geconcentreerd blijven, ten einde bij het eerste vertoon van verzet *dadelijk* de tuchtigingen weer te kunnen beginnen.

Met de volgende opmerkingen van taktischen aard zullen wij ons geschrift besluiten.

Men moet in het gevecht steeds trachten *zooveel mogelijk* gebruik te maken van al de geweren waarover men beschikt; reeds van den aanvang af moeten *zooveel mogelijk* alle geweren in actie komen. Dit is op onze expeditiën in Indië niet altijd gedaan. Dikwijls zag men, niettegenstaande eene ontwikkeling in breed front mogelijk was, een troep in eene lange smalle colonne tegen een zeker object, versterkte kampong, ageeren, waardoor slechts gebruik kon worden gemaakt van het vuur der voorste afdeelingen. Werd er nu weinig of in 't geheel geen tegenstand geboden, dan werd de kampong genomen, terwijl de verdedigers er uit vluchtten; werd er daarentegen veel tegenstand geboden, dan trachtte men, wanneer dit mogelijk was, den vijand door eene om-

trekkende beweging van een klein gedeelte dezer beschikbare macht, tot het verlaten van zijne stelling te nopen. Gelukte dit, dan had men wel de kampong of versterking genomen, maar bij den vijand geen of nagenoeg geen dooden en gewonden gemaakt, geen of nagenoeg geen verliezen aan strijdbare mannen toegebracht. Ons veel beter geweer en onze veel betere taktiek kwamen daardoor niet ten volle tot hun recht.

Wij moeten in onze gevechten vooral er naar streven den vijand dooden en gewonden toe te brengen. Den vijand veel dooden en gewonden toebrengen, is het ware, dit brengt het spoedigst en houdt het langst den schrik er in.

Al zouden wij bij het ageeren tegen eene versterking of dicht begroeide versterkte kampong ook al geen vijanden zien, toch moet er gevuurd zelfs veel gevuurd worden, en dit vuur moet zoo mogelijk reeds op verren afstand beginnen. Er zullen dan allicht, wanneer men met een sterken vijand te doen heeft, van de achter paggers, lage aarden versterkingen, loopgraven, ondiepe kuilen, bamboe-woningen [1], geboomten [2], enz. verscholen of half verscholen vijanden, zoo er oordeelkundig geschoten is, een menigte getroffen worden. Eischt men echter zoo'n taktiek, dan moet men in het leger niet te veel over munitie-verspilling spreken, en veel schieten niet steeds als munitie-verspilling veroordeelen. Wanneer men met het repeteergeweer de resultaten wil verkrijgen die het schenken kan, dan zal er veel, zeer veel geschoten moeten worden. Vele, zeer vele kogels zullen geen doel treffen, maar daarom is er nog geen munitie verspild. Wanneer van de 50,000 verschoten kogels enkele honderden doel getroffen hebben, dan heeft men *voorzeker* niet te klagen; in de meeste geval-

---

[1] De kogel van het repeteergeweer klein kaliber slaat door bamboewoningen heen.

[2] Boomen met dunne stammen, bamboestoelen enz.

len zal men zelfs niet op zoo'n resultaat kunnen wijzen.

Wanneer het vuur goed geleid wordt en de vijand dapper is, dan kan men niettemin zeker er van zijn dat velen hunner in het zand zullen bijten, al hoort men ook bijna nooit hoeveel verliezen hij geleden heeft [1].

Tegenover een inlandschen vijand staande is het niet altijd noodig in verspreide orde te vechten. Deze orde belet in de dikwijls zeer bedekte Indische terreinen eene goede vuurleiding, ja doet die soms geheel verloren gaan.

De verspreide orde heeft voornamelijk hare groote ontwikkeling te danken aan het verpletterend vuur dat partijen elkander uit achterlaad- en repeteergeweer kunnen toezenden, het vuur van den inlandschen vijand is ver van verpletterend. Het aannemen van de verspreide orde is daarom niet altijd volstrekt noodig.

In gesloten orde vechtende zal men misschien meer verliezen lijden dan wanneer men dat in verspreide orde doet, zulks mag echter een colonne-commandant niet daarvan terughouden om wanneer hij, met het oog op terrein, leiding van het vuur of andere omstandigheden het gevecht betreffende, het voordeeliger acht gesloten te blijven. Wij zijn er van overtuigd dat men tegenover een inlandschen vijand in vele gevallen meer indruk zal maken, in het algemeen meer succès zal hebben met een goed geleid zeer levendig salvovuur, dan met een krachtig vuur in verspreide orde.

Om ook gebruik te kunnen maken van het vuur op verre en middelbare afstanden, moet men zich zoo spoedig mogelijk in breed front ontwikkelen. Moet de colonne steeds een

---

[1] De dwaasheid te gelasten, dat gedurende het gevecht de hulzen der verschoten patronen moeten worden opgeraapt, zooals indertijd in Atjeh is geschied, moet in den vervolge nagelaten worden. Het is zeker geen aangename gedachte dat de vijand de gevonden hulzen later in ons nadeel benut, maar dit is iets dat wij op den koop toe moeten nemen.

stoet koelies dekken, zij heeft eveneens te zorgen dat haar rug en flanken goed gedekt blijven. De taktiek geeft voldoende aantal vormen aan waardoor aan beide eischen steeds *zeer goed* voldaan kan worden.

Vooral wanneer men met eene geringe macht, bijv. een bataljon ageert, mag men zich niet tot detacheeringen laten verleiden, door bijv. een deel van den troep op een punt der versterking te laten ageeren, een ander deel weer op een ander punt enz. Men moet zooveel mogelijk bij elkander blijven, ten einde zich met *volle kracht op een punt* der versterking te werpen. Dit punt zal gewoonlijk een der flanken, zoo mogelijk de zwakste flank, moeten zijn; zoo men die namelijk kent of kan ontdekken. Men richt derhalve zoo mogelijk dadelijk zijn aanval op een der flanken [1].

Is eene omtrekking noodig, dan moet natuurlijk aan deze noodzakelijkheid voldaan worden. Soms zal het dan goed zijn om maar eenvoudig met de geheele macht om te trekken; in elk geval moet het omtrekkende gedeelte sterk genoeg gemaakt worden — de helft van den beschikbaren troep — om krachtig te kunnen ageeren en het behaalde succes te kunnen vervolgen.

De beide ageerende gedeelten moeten zooveel mogelijk in taktisch verband met elkander blijven. Dikwijls zal het goed zijn om, zoo noodig, alsdan een kleinen troep, die niet aan het gevecht deelneemt, af te zonderen om dit verband te onderhouden.

Met de geheele macht in front te ageeren of wel met een groot deel daarvan en slechts een zeer klein deel te laten omtrekken, is in de meeste gevallen zeer af te keuren.

---

[1] In front valt men alleen aan, wanneer het niet anders kan, wanneer de versterking ongestraft [o. a. bedekt terrein] zeer dicht kan genaderd worden, wanneer men op marsch zijnde plotseling op eene versterking stuit en een dadelijke aanval de meeste voordeelen belooft, en in enkele andere gevallen.

De aanvallen o. a. op de versterkingen van Batoe-Iliq (expeditie naar Samalanga, 1880] hebben in het algemeen niet met voldoenden samenhang plaats gehad[2].

Nadat het eerste échec voor die versterkingen geleden was, besloot men, na eene versterking van twee compagnieën te hebben ontvangen, [de expeditionnaire macht beschikte daardoor over 6 compagnieën] den aanval te hervatten.

In de aanvalsdispositie was de kapitein von Lübtow aangewezen om met zijne compagnie [eene compagnie van het 3de garnizoensbataljon] eene omtrekkende beweging uit te voeren.

Waarom werd deze omtrekkende troep, die toch in elk geval moest dienen om, òf eene afleiding te schenken, òf wanneer de aanval in front niet gelukte dien van een ander punt te beproeven, òf om den aanval van twee zijden te kunnen doen, slechts *ééne compagnie* sterk gemaakt? Wanneer de omtrekkende troep bijv. 3 compagnieën sterk ware geweest, dan hadden daarvan resultaten verwacht kunnen worden, niet van de omtrekking van slechts eene compagnie.

De geschiedschrijver verhaalt het wedervaren van die compagnie als volgt:

»Behalve de bovenvermelde signalen vernam men den gan»schen dag niets van von Lübtow. Wel waren, zoodra de »stormcolonne in het bivak was teruggekeerd, nog twee com»pagnieën uitgezonden om hem te zoeken, zoo noodig hulp »te verleenen en omtrent de gebeurtenissen van den dag in te »lichten, maar te vergeefs. Eerst 's nachts, omstreeks 2 uur, »kwam een dwangarbeider in het bivak aan met een rapport »van genoemden officier.

»Uit dit rapport en zijne latere mededeelingen bleek, dat »men de oosterface der benting niet van de oostzijde had »kunnen naderen voordat de meer oostelijk gelegen heuvel-

[2] E. B. Kielstra. Beschrijving van den Atjeh-oorlog.

»toppen, welke door een groot aantal vijanden bezet waren, »waren genomen. De compagnie beklom derhalve die heuvels »en verdreef den vijand, die achter eene rechte borstwering »was opgesteld. Van deze borstwering kon de zuid-oosthoek »van Batoe-Iliq bestreken worden; het terrein was echter te »onbegaanbaar, om de stormcolonne te hulp te komen of ver»band met haar te houden.

»De teruggedrongen vijand nestelde zich onmiddellijk op een »anderen oostwaarts gelegen heuvel. Ook van hier werd hij, »ten koste van twee gewonden aan onze zijde, verdreven: »maar toen bleek, dat men beschoten werd uit eene nabij»gelegen versterking. Deze werd daarop veroverd door eene »sectie onder den 2de luitenant T. P. J. Berg, die de achter»zijde open vond en daarbinnen drong: de bezetting sloeg op »de vlucht met achterlating van 3 dooden en 1 gewonde. Van »de aanvallers was een soldaat gewond. De 1e luitenant-adju»dant A. G. Populier die het terrein verder verkende, ontdekte »nog eene andere benting, ten zuidoosten van Batoe-Iliq ge»legen en deze sterkte domineerende; onder zijn geleide werd »die benting, welke door een 20-tal Atjehers bezet scheen, »veroverd door eene sectie onder den 1e luitenant J. E. J. »den Berger. De vijand liet eenige dooden, verscheidene ge»weren en lansen en ongeveer 1100 patronen achter; aan onze »zijde werden twee soldaten gekwetst" [1].

Ware nu de omtrekkende troep veel sterker geweest, dan had deze het behaalde succes kunnen vervolgen en ongetwijfeld veel kunnen bijdragen tot de verovering van Batoe-Iliq.

De geschiedschrijver vervolgt:

»In deze stelling trok kapitein von Lübtow zijne compagnie »te zamen; hij begreep hier te moeten stand houden, omdat »hij een gedeelte van Batoe-Iliq bestrijken kon. Bij herhaling »trachtten de Atjehers hem uit zijne positie te verdrijven,

---

[1] E. B. Kielstra. Beschrijving van den Atjeh-oorlog.

»doch te vergeefs; evenwel werden van lieverlede nog een »drietal manschappen gekwetst. Signalen, nu en dan gegeven »om aan de overige troepen te kennen te geven waar de com»pagnie zich bevond, deden, zooals boven vermeld, dit doel »niet bereiken.

»Toen von Lübtow bespeurde dat de stormcolonne het ge»vecht afbrak en naar het bivak terugkeerde, was hij van »oordeel zijne gewichtige positie voorloopig nog te moeten »behouden, vooral ook omdat de expeditie-commandant als »zijn plan had medegedeeld om, indien men den 22sten Juni »niet in de onderneming tegen Batoe-Iliq slaagde, den vol»genden dag de operatiën te hervatten"..... De kapitein von Lübtow oordeelde volkomen juist; hij heeft *zeer goed* gehandeld door te blijven waar hij was... . »Hij zond," zoo zegt de geschiedschrijver verder, »echter des nachts den straks »vermelden dwangarbeider naar het bivak, om den majoor »Schmilau op de hoogte te brengen van zijn toestand. Indien »het bezette punt vastgehouden moest worden, was aanvul»ling van munitie en leeftocht noodig."

»De expeditie-commandant zond den boodschapper, door »een ander dwangarbeider vergezeld, terug met den schrifte»lijken last aan von Lübtow om, na de veroverde benting »zooveel mogelijk vernield te hebben, naar de colonne terug »te keeren" [1].

Instede van den kapitein von Lübtow te gelasten met zijn troep te keeren, had, naar ons oordeel, de colonne-commandant, *onmiddellijk* na het ontvangen van het bericht van von Lübtow, met zijne geheele macht moeten opbreken, ten einde bij het krieken van den dag van het punt uit waar von Lübtow stond den aanval op Batoe-Iliq te hervatten.

Toen men eenige dagen later Batoe-Iliq voor de 3de maal trachtte te nemen, bestond de daarvoor bestemde troep uit 7

---

[1] E. B. Kielstra. Beschrijving van den Atjeh-oorlog.

compagnieën infanterie, 2 sectiën artillerie (bergkanon van 8 cM.) een achterlaadkanon van 12 cM., een detachement mineurs enz. — Thans werden wederom slechts 3 pelotons afgezonderd voor den omtrekkenden troep. — Men zou beter gedaan hebben het achterlaadkanon van 12 cM. stil t'huis te laten; van deze machine, die gedekt moest worden en die de bewegingen van den troep vertraagde, waren [eenzaam als het was, het had geen kameraad van zijn soort] al zeer *weinig* resultaten op aarden werken te verwachten. Zooals wij zeiden, ware het beter geweest zoo men dit kanon had t'huis gelaten, met eene macht van 2 of 3 compagnieën in front of flank had gedemonstreerd en met eene grootere macht, 4 of 5 compagneiën had omgetrokken. Misschien zou het zelfs goed geweest zijn om met de geheele macht om te trekken. — Men wist dat omtrekken zeer goed mogelijk was; kapitein von Lübtow kon daaromtrent ongetwijfeld *zeer waardeerbare* inlichtingen geven.

De geschiedschrijver zegt o. m. aangaande de omtrekkende beweging: »Voor het gevecht werd bepaald dat een omtrek»kende beweging, zooals den 22sten Juli door de compagnie »van Lübtow was uitgevoerd, door drie pelotons zou worden »verricht. Van deze moest op de gewichtigste punten telkens »eene sectie worden achtergelaten; eerst wanneer ons kanon»vuur zweeg, moest men trachten de laatst door von Lüb»tow bezette stelling in den rug van Batoe-Iliq te bereiken"[1].

....Zonderlinge wijze van ageeren! De omtrekkende troep was reeds veel te klein en door de wijze waarop hij benut werd, werd nog veel, en dit geheel onnoodig, aan zijn gevechtskracht ontnomen[2].

---

[1] E. B. Kielstra. Beschrijving van den Atjeh-oorlog.

[2] Wij wijzen de gemaakte fouten niet aan om de verdiensten van hen die de leiding der laatste expeditie naar Samalanga in handen hadden te verkleinen, in geenen deele, wij zijn er van overtuigd dat in den oorlog de besten fouten maken, maar de fouten moeten, wil men die in den vervolge voorkomen, aangewezen worden, daarom doen wij dit.

De resident Scherer zegt omtrent de versterking van Batoe-Iliq, die hij eenige jaren na de expeditie van Samalanga bezocht, het volgende:

»Dat Toekoe Tjihik werkelijk met de geestelijke partij ge»broken had bleek mij daaruit, dat hij de huizen der voor»naamste priesters te Batoe-Iliq deed verbranden en ook dade»lijk bereid was mij een geleide Atjehers mee te geven om »het geheele land te doortrekken en een bezoek te gaan bren»gen aan de versterking te Batoe-Iliq, die onze troepen in »1880 niet hadden kunnen bemeesteren en waarvoor zoovele »offers gevallen waren

»Den 30sten Juni begaf ik mij derwaarts met den contro»leur, den agent der Atjeh-leverancie Persijn, en ik meen »ook den officier van gezondheid van onze versterking.

»Wij bezochten de door ons zoo vergeefs bestormde benting, »die verlaten en vervallen was, en vonden haar wel sterk, »doch niet zooals wij gedacht hadden.

»Aan de achterzijde werd zij op 150 meters afstand vol»komen door hoogere heuvels gedomineerd en waren onze »troepen allen van die zijde gekomen, dan zoude de bezet»ting het niet hebben kunnen houden.

»Rondom de benting vonden wij slechts enkele onbedui»dende veldwerken, meest allen open aan eene zijde, zoodat »wij ons verwonderden dat de Atjehers zulk een krachtigen »tegenweer hadden geboden"[1].

Den 21e Juli 1892 leed de kapitein Jhr. Graafland voor den Atjehschen kampong Kaloet échec; in den nacht van 26 op 27 Juli daaraanvolgende eveneens de kapitein Triebel. — Nu zou men den kampong ten 3de male, 1 Oct. daaraanvolgende, trachten te nemen, en *wederom met slechts eene compagnie*. — Wij vragen: waarom weêr met slechts eene compagnie? Waarom

[1] G. A. Scherer. Hoe moet Atjeh gepacificeerd worden?

niet bijv. met een geheel bataljon, *of meer* en de noodige artillerie en mineurs?

Ten 3de male leed de uitgezonden compagnie échec; twee compagnieën kwamen haar te hulp. Dit bleek echter niet voldoende; de geheele macht moest terug. Bij het krieken van den dag kwam een derde compagnie en eene sectie artillerie de vechtenden te hulp, maar te laat: de zaak was reeds opgegeven [1].

Wij kunnen dit lepelsgewijze in het gevecht brengen van troepen niet goedkeuren. *Men had van het begin af zoo krachtig mogelijk moeten optreden.* Nu heeft men ook, echter successievelijk, een bataljon en eene sectie artillerie naar het tooneel van den strijd gezonden, maar op eene wijze die geen zaakkundige met *mogelijkheid* kan goedkeuren [2].

Een navolgingswaardig voorbeeld gaf de Engelsche generaal Havelock in het gevecht bij Kanhpur, 16 Juli 1857.

Nana-Sahib wilde Havelock den toegang tot Kanhpur betwisten; hij had daartoe op een geringen afstand ten Zuiden van deze plaats, met eenige duizend man troepen uit alle wapens bestaande, eene sterke stelling ingenomen.

Havelock avanceerde langs den grooten weg van Allahabad.

In de nabijheid van Kanhpur verdeelt zich deze weg; het eene deel, het rechtsche, leidt naar Kanhpur, het andere deel, het linksche, naar Dehli.

De stelling des vijands had den vorm van een boog en beheerschte beide wegen. Hare linkerflank, aan de Ganges geleund, had een hellend terrein voor zich en was met zwaar

---

[1] Raadpleeg de Indische Tolk van 6 December 1892 No. 167.

[2] Jedes Gefecht soll planmäszig geführt werden.....

Dort, wo die Entscheidung gesucht wird, sind alle verfügbaren Kräfte heranzuziehen und zweckmäszig auszunützen.

Eine Ueberzahl an Kräften erleichtert den Sieg, während ein Kampf mit unzureichenden Kräften meist nutzloze Verluste zur Folge hat und die Moral der Truppen schädigt. — (Oostenrijksch reglement.)

geschut bewapend; hare rechterflank, eveneens met zwaar geschut bewapend, was geleund aan een door een muur omgeven dorp in welks nabijheid zich een manga-bosch uitstrekte. Beide flanken waren ruim van troepen, infanterie en cavalerie voorzien.

Een aanval in front zou zeer bloedig geweest zijn, dit zag de Generaal duidelijk in. Nu had hij zich kunnen laten verleiden om zijne macht te verdeelen: bijv. in front te demonstreeren en op eene der flanken aan te vallen en die zoo mogelijk om te trekken. Hij deed echter beter. Gedetermineerd als hij was, hield hij zijne *zeer geringe* macht bij elkander en viel des vijands uiterste rechterflank aan; deze aanval werd in het begin vergemakkelijkt doordat zijne bewegingen door dicht geboomte aan het oog des vijands onttrokken waren.

Havelock behaalde hier, tegenover eene overweldigende overmacht staande, eene schitterende overwinning.

De aanval op den versterkten kampong Blang-Pria [Gedoeng, Atjeh, 19 Juni 1878] was ook met volle kracht op een punt, 's vijands rechtervleugel, gericht. Deze aanval werd ook met een zeer gunstig succes bekroond.[1]

Wij zijn overtuigd dat al de versterkingen, die de Atjehers tegen ons opwerpen, met de gewone oorlogsmiddelen die wij te velde gebruiken [dus zonder zwaar geschut] kunnen geno-

---

[1] In sommige gevallen is, wij hebben het reeds doen uitkomen, eene splitsing der beschikbare macht noodig; splitsing moet echter, wanneer men slechts over eene geringe kracht beschikt, zoo min mogelijk plaats hebben, en moet zij geschieden, dan moeten de deelen sterk genoeg zijn om eene *voldoende gevechtskracht te bezitten*. De deelen moeten zooveel mogelijk met elkander in taktisch verband blijven.

Het zou ons niet moeielijk vallen om, puttende uit onze Indische krijgsgeschiedenis, op een groot aantal zeer goed geleide en met veel succesbekroonde aanvallen op inlandsche versterkingen te wijzen, het bestek van ons geschrift laat dit echter niet toe.

men worden; de dapperheid onzer troepen en het beleid onzer officieren waarborgen zulks.

Meer dan tot nu toe het geval is geweest moet in den vervolge te velde gebruik gemaakt worden van het granaat-, kartets- en worpvuur.

Heeft men op eene benting of versterkten kampong échec geleden, dan moet coûte que coûte het geleden échec *zoo spoedig mogelijk* gewroken worden. *Geen excursie mag met een échec eindigen.*

De operatiën moeten zooveel mogelijk eenvoudig zijn, hoe eenvoudiger eene operatie is, hoe beter zij *gewoonlijk* zal zijn. Vooral in den oorlog, moet men *alles* wat naar effectbejag zweemt nalaten.

Audaces fortuna juvat.

NASCHRIFT.

Toen deze bladen reeds ter perse lagen, kwam ons de belangrijke brochure van den Majoor J. B. van Heutsz: »De onderwerping van Atjeh," in handen.

Ook de Majoor van Heutsz wil Atjeh door middel van eene scheepvaartregeling tot onderwerping dwingen. Eene scheepvaartregeling zooals deze kundige hoofdofficier in Atjeh wenscht ingevoerd te zien, verdient voorzeker de voorkeur boven die welke thans door den Resident Scherer is ingevoerd. Wij echter blijven van opinie — de geschiedenis van den Atjeh-oorlog heeft ons *zeer wantrouwend gemaakt* [1] — dat Atjeh niet door vreedzame middelen, hoe schrander ook uitgedacht, tot onderwerping is te brengen; wij zijn er van verzekerd, dat al werd er ook eene scheepvaartregeling geheel naar de inzichten van den majoor van Heutsz ingevoerd, men den oorlog daarmede toch niet zou beëindigen; wij blijven volhouden, dat zulks *alleen* en *uitsluitend* door het zwaard, zonder *ontijdige* inmenging der politiek, kan geschieden.... De Atjeher zal

---

[1] De Atjehsche Courant van den 28sten Januari 1893 schrijft:

„Toekoe Mat Amin, Mat Saleh en de Iman van Longbattah hebben in de „VI Moekims groote versterkingen aangelegd. Sedert gisteren werd het volk „uit die Moekims verboden binnen onze linie te komen op straffe, voor de „mannen, van afhakken van een der voeten, en voor de vrouwen, het afsnij„den van een der borsten."

De tegenstand schijnt hoe langer hoe meer een kwaadaardig karakter aan te nemen.

alleen voor de kracht der wapenen zwichten, *alleen* voor die kracht zal hij het hoofd *blijvend* in den schoot leggen. — Bij een volk als het Atjehsche, heeft *alleen* het zwaard het legitieme recht van onderwerping.

De Majoor van Heutsz zegt: »Scherer dan wil het volgende »en zegt overtuigd te zijn, dat zoodoende de pacificatie zal »verkregen worden."

»1ste. Het controleeren van handel en scheepvaart en het »bijna geheel beletten van den smokkelhandel door eene scheep- »vaartregeling.

»2de. Het meester worden op de kust, niet in naam maar »inderdaad, door het volgen van eene gedragslijn die men met »korte woorden kan bestempelen als: ons aansluiten bij de »zwakken en verdrukten en met hen de sterkeren in toom »houden.

»3de. Het isoleeren van Groot-Atjeh door het te doen in- en »afsluiten van de kust door landstreken, wier bestuurders vol- »komen met ons meegaande, den doortocht aan vijandige »benden beletten.

»4de. Het pacificeeren van Groot-Atjeh met of zonder sultan, »naarmate de omstandigheden dat voor ons het verkieslijkst »maken."[1]

De deugdelijkheid van punt 2 en 3 van dit programma wordt door den Majoor van Heutz — en zeer te recht — ten sterkste bestreden.

Het helpen vechten van het eene Atjehsche rijkje tegen het andere, heeten wij eene *allerzonderlingste* opvatting van souvereine plichten. Wij, die juist dat eeuwigdurende oorlogvoeren der Atjehers tegen elkander, met al de kracht die in ons is, den kop moesten indrukken, wij zouden dien ongeregelden staat van zaken in de hand gaan werken, door een robbertje meê te vechten..... Is zulke staatkunde eene beschaafde

---

[1] J. B. van Heutsz, de onderwerping van Atjeh.

natie waardig? Zoodoende dalen wij af tot het peil waarop onze vijand in beschaving staat.

Wij moeten in Atjeh een zoodanigen toestand trachten te scheppen, dat de vorsten aldaar bij voorkomende geschillen onze bemiddeling inroepen, en dat onze arbitrage, hoe die ook moge uitvallen, door partijen geëerbiedigd wordt. Al dat schieten, al dat »mahin prang," moet aldaar ophouden; dat voortdurend oorlogje voeren bederft de zeden van het volk en maakt het voor een geregeld maatschappelijk leven, een maatschappelijk leven waarin orde en wet geëerbiedigd worden, ongeschikt..... De krachtige tuchtigingen naar onze voorstellen moeten ten doel hebben, om eindelijk in Atjeh zoo'n toestand te doen geboren worden, namelijk: *eene werkelijke geregelde orde van zaken.*

Ook moet het uitreiken van vuurwapenen aan Atjehers voor goed gestaakt worden.

Met wijlen den oud-Gouverneur-Generaal van Rees meent de Majoor van Heutz en zeer terecht, dat: »Ieder geweer »aan Atjehers, waar, bij welke gelegenheid en onder welke »omstandigheden ook verstrekt, te eeniger tijd tegen ons »gekeerd wordt"[1].

Nog onlangs lazen wij in »Het Vaderland" o. m. het volgende:

»In de Riouwbaai in Lehong, op de Westkust van Atjeh, »is de gezamenlijke sloepenflotille van de »Benkoelen" met »den vijand slaags geweest. Onder aanvoering van den luite»nant ter zee 2de klasse Wichers hadden de onzen een aan »Toekoe Oemar behoorende prauw nagezet en getracht die »van het strand te halen, toen de landings-divisie op eens »uit het struikgewas door een hevig geweervuur werd begroet. »De manschappen stelden zich achter de prauw op en brachten »vandaar, gesteund door het geschut van twee der sloepen, »het vijandelijk vuur tot zwijgen, waarna zij naar de »Ben-

[1] J. B. van Heutsz, de onderwerping van Atjeh.

»koelen" teruggingen, echter zonder de prauw, die vervol-
»gens van boord in stukken werd geschoten.

»Aan den radja van Pasangan op de Oostkust van Atjeh, die
»onlangs eenige staatjes in de buurt aan de vroeger door hem
»verjaagde vorsten teruggaf en onze vlag in zijn gebied liet
»hijschen, is waarschijnlijk ter belooning voor een en ander ver-
»lof gegeven om *vijftig Martini-Henri-geweren met de noo-*
»*dige ammunitie*[1] en tin voor vischnetten in te voeren. Zij,
»die niet met den resident Scherer de kleine vorsten in Atjeh
»tegen de grootere wenschen te steunen, ook door het ver-
»schaffen van wapenen, *vreezen dat de gegeven licentie aan*
»*menig soldaat van ons leger het leven zal kosten*[1].

Het is alsof onze staatslieden met blindheid geslagen zijn! Wanneer men verraad wilde plegen, met den vijand wilde heulen, zou men met de kennis van het karakter van den Atjeher, geen voor ons gevaarlijker maatregel kunnen uitdenken dan hem vuurwapenen en ammunitie uit te reiken, hem toe te staan die in te voeren. Begrijpen onze staatslieden dan niet wat de meest eenvoudige, zelfs de onnoozele kan inzien. ... Het is om van verontwaardiging te trillen[2].

De Majoor van Heutz komt omtrent punt 2 en 3 van het programma van den Resident Scherer tot de volgende conclusie.

»Ook het voorstel sub 3 moet dus, als bepaald verkeerd,

---

[1] Wij cursiveeren.

[2] „Het aantal rechtstreeks verstrekte of door licenties ingevoerde geweren „bedroeg in den aanvang van 1891 al ettelijke duizenden; ik herinner mij het „juiste getal niet meer, doch weet nog wel, dat het groot was, met pl. m. 8 „à 10 pCt., aan achterlaadgeweren, en de uit ons oorlogsmagazijn verstrekte „achterlaadpatronen telt men met honderdduizendtallen.

„Al deze geweren zijn verstrekt aan z.g. vertrouwbare vrienden en bondge-„nooten met de overtuiging dat men ze, desverkiezende, weer kon ingeleverd „krijgen.

„Dwaze illusie!

„Misschien zullen wij ze nog eenmaal bloedig moeten terughalen." (Van Heutsz, de onderwerping van Atjeh.)

PERPUSTAKAAN NASIONAL RI.

»als eene uiting van zwakheid, als zeer schadelijk zelfs, in »strijd bovendien met strenge rechtvaardigheid, even als sub »2, onvoorwaardelijk verworpen worden[1]."

Wij begrijpen niet hoe men op de gedachte is gekomen, om eene geheele landstreek voor inlandsche benden, *die overal doorheen sluipen en slechts voetpaden voor hunne bewegingen noodig hebben*, te willen afsluiten. — *Dit is eenvoudig eene illusie.*

---

[1] J. B. van Heutsz, de onderwerping van Atjeh.

DEPARTEMEN PENDIDIKAN DAN KEBUDAYAAN
PERPUSTAKAAN NASIONAL

PERPUS